

ZRÍNYI MIKLÓS
NEMZETVÉDELMI EGYETEM

HADTUDOMÁNYI DOKTORI ISKOLA

Jónás János alezredes

**A KÖZEL-KELETI HATÁSOK A MAGYAR
BIZTONSÁGRA ÉS A MAGYAR HONVÉDSÉG
SZEREPVÁLLALÁSA EZEK KEZELÉSÉBEN**

DOKTORI (PhD) ÉRTEKEZÉS

Témavezető: Dr. habil. N. Rózsa Erzsébet PhD

Budapest

A kézirat lezárásának időpontja: 2008. 06. 30.

TARTALOMJEGYZÉK

Előszó	
Bevezetés	8
A kutatás célja	9
A kutatás során alkalmazott módszerek	10
Hipotézisek	11
 1. fejezet A közel-keleti regionális biztonsági komplexum sajátosságai – a fegyveres konfliktusok tükrében	 13
1.1. A közel-keleti térség meghatározása, a régió stratégiai jelentősége	13
1.2. Rövid történelmi áttekintés.....	16
1.3. Elméleti megközelítés	19
1.4. A regionális instabilitás főbb okai	21
1.4.1. Az Egyesült Államok szerepe a közel-keleti biztonsági komplexum dinamikájában - különös tekintettel az amerikai-iráni viszonyra	22
1.4.2. Izrael – „kívül” a régióban	27
1.4.3. A menekültkérdés és migráció	32
1.4.4. Az iszlám szélsőségesesség és a terrorizmus.....	34
1.4.5. A tömegpusztító fegyverek birtoklásának kérdése.....	38
.. 1.4.6. A szervezett bűnözés	41
Az 1. fejezet összefoglalása.....	43
 2. fejezet A Közel-Kelet és a nemzetközi szervezetek	 45
2.1. Az ENSZ szerepének csökkenése a térségben	45
2.2. Az EBESZ közel-keleti politikája	48
2.3. Az EU közel-keleti szerepvállalása	49
2.4. A NATO szerepének növekedése a térségben.....	53
A 2. fejezet összefoglalása.....	55
 3. fejezet A közel-keleti hatások a magyar biztonságra a nemzetközi szervezetekben betöltött tagságunk tükrében	 58
3.1. Magyarország és a közel-keleti térség.....	63
3.2. A közel-keleti migráció és iszlám radikalizáció.....	65

3.3.	A terrorizmus.....	81
3.4.	A szervezett bűnözés	84
3.5.	A fegyveres konfliktusok (palesztin (arab)-izraeli konfliktus, libanoni háború, az iraki háború).....	87
3.6.	A tömegpusztító fegyverek elterjedésének veszélye	89
3.7.	Javaslatok a vizsgált veszélyforrások kezelésére hivatott szervezetek részére.....	92
	A 3. fejezet összefoglalása.....	93
4. fejezet	A Magyar Honvédség részvétele a Magyar Köztársaság külső és belső biztonságának fenntartásában a vizsgált közel-keleti fenyegetések tükrében.....	97
4.1.	A Magyar Honvédség rendeltetése, feladatai a vizsgált térség felől érkező kihívásokkal kapcsolatban (a Magyar Köztársaság biztonságpolitikáját meghatározó hatályos jogi dokumentumok és a nemzetközi szervezetekben vállalt kötelezettségeink alapján).....	98
4.1.1.	A Magyar Honvédség szervezeti kereteinek átalakítása	101
4.1.2.	A Magyar Honvédség szerepvállalásának változása	103
4.2.	A Magyar Honvédség közel-keleti szerepvállalása napjainkban	107
4.2.1.	Az ENSZ missziója Libanonban	107
4.2.2.	A NATO Kiképző Missziója Irakban.....	110
4.2.3.	Egyéb nemzetközi szerződés alapján: Egyiptom és Izrael között.....	112
4.2.4.	A Magyar Honvédség közel-keleti szerepvállalásának lehetséges biztonsági kockázatai országunk biztonságára való tekintettel	113
4.3.	A Magyar Honvédség szerepvállalása és feladatai az ország határain belül jelentkező vizsgált kihívások kezelésében.....	115
	A 4. fejezet összefoglalása.....	119
	Összefoglalás, következtetések	122
Befejezés		127
A kutatómunka összegzése		127
Új tudományos eredmények		127
Ajánlások		129

Felhasznált irodalomjegyzék	131
Hivatkozott irodalomjegyzék.....	131
Folyóiratok	133
Internetes források	134
Nem hivatkozott irodalomjegyzék.....	137
Táblázatok és ábrák jegyzéke.....	140
A szerző publikációs munkáinak jegyzéke.....	141
Tudományos tevékenység	142
Mellékletek	143

„a világ biztonságának fenyegetettsége
nem pusztán katonai természetű.”

Butrosz Butrosz Gháli

Előszó

A közel-keleti térség iránti érdeklődésem az 1996-1997 közötti, a Sínai félszigeten (Egyiptom) a Nemzetközi Erők és Megfigyelők¹ táborában eltöltött egyéves külszolgálatom ideje alatt alakult ki. Hadműveleti tisztként tanulságos volt egy olyan területen szolgálnom, ahol a korábbi arab-izraeli háborúk „maradványai” körülöttünk heverték a sivatagban, ahonnan a táborunkból éjszakánként láthattuk az Izraeli Légierő Apache helikoptereinek és Kfir vadászgépeinek a „tűzijátékát”, amint támadják a gázai övezetben a palesztín gerilla harcálláspontokat.

A szolgálati időm alatt betekintést nyerhettem Egyiptom és az állandó harckészültségben lévő Izrael állam biztonságpolitikai helyzetébe, valamint biztonsági környezetükbe.

Hazatérésem után – a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemen végzett biztonságpolitikai tanulmányaim idején további érdeklődéssel kísértem a térség eseményeit, diplomamunkámat Izrael biztonság- és védelempolitikájából írtam.

A Szövetséges Fegyveres Erők Dél-Európai Főparancsnoksága (Nápoly) az 1990-es évek elejétől egyre gyakrabban hívta fel a figyelmet az új biztonsági kockázatok megjelenésére, melynek jelentős része kontinensünk „déli periferiája” felől érkezik. A dél-európai szövetséges államok a kockázatoknak az európai biztonságra való káros hatását hangsúlyozták, s ezáltal „cselekvésre” ösztönözve a biztonságpolitikai szakértőket.

A kutatási témakört a fentiekben leírtak alapozták meg számomra is.

A tudományos kutatásaimat a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Stratégiai és Védelmi Hivatalában kezdetem meg. A kutató éveim alatt egy évre beosztást vállaltam az ENSZ Iraki-Kuvaiti Békefenntartó Missziójában, mint szektor hadműveleti főtitest, így lehetőségem volt az elméleti kutatásaim mellett a

¹ Nemzetközi Erők és Megfigyelők Missziója (Multinacional Force and Observers), az 1978-ban megkötött Camp David-i békeszerződés betartásának ellenőrzésére hozta létre a három aláíró fél: Egyiptom, Izrael és az Egyesült Államok. <http://www.mfo.org/2/homepage.asp>, 2007. április 14.

gyakorlatban is megismerni az általam kutatott térség újabb - az Öböl háborúk, a “Gonosz tengelyének²” – “állomásait.”

Kinti kutatómunkámat segítette a Kuvaiti Egyetem Kutató és Tanintézetének politológus professzora Dr. Shafeeq N. Ghabra, intézetükben több alkalommal vettem részt konferenciákon - amit ezúton is szeretnék neki megköszönni.

A szolgálati idő leteltével, témavezetőmmel Dr. Nagyné Rózsa Erzsébet tanárnővel, a Teleki László Intézet/Magyar Külügyi Intézet tudományos főmunkatársával folytattam kutatásaimat. A kutatóidőm végeztével a Honvédelmi Minisztérium Védelempolitikai Főosztályán, majd a Műveleti Főcsoportfőnökség Békeműveleti és Válságkezelési Osztályán dolgoztam, ahol újabb ismereteket szereztem a védelempolitika, a békeműveletek és a válságkezelés területén.

2006 augusztusától 2007 júliusáig a HM Honvéd Vezérkar főnök beiskolázott a Spanyol Királyság Vezérkari Akadémiájára Madridba.³ A mediterrán és a közel-keleti térség prioritása nem kérdőjelezhető meg Spanyolország számára sem, hiszen az országra nézve a legnagyobb biztonsági kockázatot a térség kihívásai jelentik, bizonyítja mindezt mind az elmúlt időszak, mind napjaink véres történései.⁴ A madridi tanulmányaim során munkámat, írásos tevékenységemet⁵ az akadémia oktatói és spanyol kollégáim önzetlenül segítették, amiért köszönettel tartozom.

Jelenleg a Magyar Honvédség Műveleti Központjának kiemelt főtisztjeként folytatom a be nem fejezett disszertációm megírását.

Jelen értekezés szakmai és emberi támogatással készült el. Ezúton szeretnék köszönetet mondani mindazoknak, akik önzetlen segítségükkel valamilyen formában hozzájárultak ismereteim gyarapításához, gyakorlati tapasztalataim megszerzéséhez: a MK. Nemzet Biztonsági, Katonai Biztonsági, Katonai Felderítő Hivatalok, az ORFK Nemzeti Nyomozó Iroda, Szervezett

² George W. Bush amerikai elnök, 2002. január 29-én tartott országértékelő beszédében a “Gonosz Tengelyéről” szólt, amely Irakot, Iránt és Észak-Koreát foglalja magába: “tömegpusztító fegyverek birtoklására törekсенek és amelyek terrorista szövetségeseikkel együtt a “Gonosz Tengelyét” alkotják a világban. <http://www.democraticcentral.com/showDiary.do?diaryId=1412>, 2007. április 14.

³ CESEDEN: Centro Superior de Estudios de la Defensa Nacional – A Legfelsőbb Nemzetvédelmi Tanulmányok Központja, www.ceseden.es, 2007. április 14.

⁴ 2004. március 11-e, a Madridi pályaudvaron elkövetett terrorista akcióban 191-en haltak meg, a merénylet az al-Káida vállalta magára, http://www.elpais.com/articulo/semana/11-M/juicio/elpepueccib/20070222elpepueccib_2/Tes, 2007. április 22.

⁵ Lásd a szerző spanyol nyelvű publikációi: pp. 141-142.

Bűnözés Elleni Koordinációs Központ, az IRM Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal, a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem és a Stratégiai és Védelmi Kutató Intézete, a MK. Külügyminisztériuma, valamint a Honvédelmi Minisztériuma munkatársainak – kollégáimnak.

Külön köszönet illeti Dr. Nagyné Rózsa Erzsébet tanárnőt, aki témavezetőmként nyomon követte fejlődésemet és idejét nem sajnálva kiváló szakmai tudásával, konstruktív javaslataival segítette dolgozatom elkészítését.

Budapest, 2008. július 14.

Jónás János alezredes

Bevezetés

A közel-keleti térség⁶ eseményei évtizedek óta a nemzetközi közösség figyelmének középpontjában állnak, mivel sok tekintetben meghatározzák a világpolitika alakulását, befolyásolják a globális politikai és gazdasági erőközpontok helyzetét. Ennek fő oka, hogy a közel-keleti és a dél-mediterrán régió szénhidrogénkincse stratégiai fontosságú a világgazdaság energiaellátásában, működési és növekedési feltételeinek biztosításában. Az arab tulajdonban felhalmozódott tőke – mennyiségénél fogva - képes komoly hatást gyakorolni a világ pénzügyi egyensúlyára. Ezen túlmenően az arab világ hatalmas fizetőképes kereslettel rendelkező piaca, komoly világkereskedelmi tényező.

A térség az itt található súlyos, globális kihatású válságócok miatt ugyancsak kiemelt figyelmet kap. 2001. szeptember 11 óta a terrorizmus elleni harc a nemzetközi és az amerikai külpolitika meghatározó elemévé vált, amelynek egyik kiemelt színtere a közel-keleti régió. Az Öböl térségét kivéve sok arab ország jelent kockázati tényezőt a fejlett világba irányuló illegális migráció szempontjából. Kockázati tényezőt jelent az is, hogy a térség országainak fejlődése, társadalmi és gazdasági modernizációs folyamata – az Öböl és Izrael kivételével – stagnál, vagy lassan halad. Az arab vezetők többsége évtizedek óta elodázza a fájdalmas, de a globális folyamatokhoz történő felzárkózáshoz nélkülözhetetlen döntéseket. Ezért a szekuláris berendezkedésű, tekintélyuralmi, a valódi demokratikus politikai versengést elutasító rendszerek egyetlen valós, komoly társadalmi bázissal rendelkező alternatívája a politikai iszlám lett.

A térség központi, évtizedek óta húzóó és mélyen gyökerező problémája a máig megoldatlan közel-keleti konfliktus.⁷ A régió számos más gondja összefügg ezzel a kérdéssel, és akadályozza megoldását. A térség pozitív irányú átalakítása nem lehetséges a közel-keleti békefolyamat sikere nélkül. A kibontakozást próbálják elősegíteni a Kvartett (USA, EU, Oroszország és az ENSZ) erőfeszítései, amelyen belül egyedül az USA rendelkezik tényleges, a békefolyamat menetét döntően befolyásoló képességgel.

⁶ Észak-Afrika és India közötti terület (1. számú melléklet: p. 143), a definíciókat lásd az 1. fejezet 1.1. pont alatt.

⁷ A közel-keleti konfliktuson a palesztin-izraeli konfliktust értem.

Az iraki háború, illetve a 2003 tavasza után az országban kialakult helyzet súlyosan destabilizálta a térséget. Az iraki kormány külföldi segítség nélkül jelenleg képtelen szuverenitásának gyakorlására, s ez a helyzet belátható időn belül aligha változik meg. A nemzetközi terrorizmus új melegágyra talált Irakban. Az iraki háborúval felborult az Öböl térség hatalmi egyensúlya, megszűnt az egyetlen olyan tényező, amely képes volt gátat szabni Irán regionális hatalmi ambícióinak. Teherán nagyobb politikai, gazdasági és katonai befolyásra törekszik a Közel-Keleten, ami megmutatkozik a Szíriával, a radikális síita és más iszlám csoportokkal való kapcsolatainak erősítésében – mindez az Izrael ellenes retorikában is megjelenik. Teherán ezen kívül súlyos veszélyt jelent az USA-val szoros viszonyt ápoló, gazdaságilag erős, ám katonailag gyenge Öböl-menti monarchiák számára.

A nemzetközi rend változásainak következtében Magyarország nemzetközi politikai helyzete is jelentős változáson esett át: a NATO, majd az Európai Unió tagjává válásunkkal párhuzamosan változás következett be hazánk biztonságpolitikai helyzetét illetően is, kemény biztonsági garanciákat biztosítva részünkre, jelentősen megnövelve ezzel országunk felelősségét és lehetőségeit a válságkezelési folyamatokban. A nemzetközi közösség a felmerülő konfliktusokra válaszul egyre több válságkezelő akciót, békétámogató műveletet indított a nemzetközi béke és biztonság visszaállítása, fenntartása érdekében. Ezzel a folyamattal hazánkra is egyre nagyobb nyomás hárult azért, hogy valamilyen formában - de egyre aktívabban - vegyen részt a válságkezelés különböző fázisaiban, ezért elengedhetetlen annak pontos felmérése, hogy következményként hazánknak milyen kockázatokkal, valós és potenciális fenyegetésekkel kell szembesülnie, azok milyen formában jelentkeznek honi területünkön és kezelésüket hogyan valósítjuk meg.

A kutatás célja

A fenti céloknak megfelelően értekezésemben kutatási célként tűztem ki, hogy a közel-keleti térséget, mint regionális biztonsági komplexumot

megvilágítsam,⁸ annak, instabilitásának főbb okait, regionális és globális tényezőit feltárjam (1. fejezet).

A 2. fejezetben vizsgálom a Közel-Kelet és a nemzetközi szervezetek kapcsolatrendszerét, amely elengedhetetlen - egyben előfeltétele - hazánk nemzetközi szervezetekben betöltött tagságából adódó következmények értékeléséhez, amit a 3. fejezetben végzek el.

A legtöbb nyugati állam felülvizsgálta védelmi és biztonsági stratégiáját, hogy hozzáigazítsa azokhoz a fenyegetésekhez, melyeket a mediterrán és a közel-keleti térség államai jelentenek. Ezek az új stratégiák a haderőt különféle feladatok és felelősségek elé állítják a kihívások elleni küzdelemben, a szerepvállalásukban. A 4. fejezetben ezt a Magyar Honvédség esetében tekintem át.

Az értekezés zárófejezetében a kutatásaim során feltárt tudományos eredményeimet mutatom be, ajánlásokat téve a magyar politikai és katonai vezetés számára, valamint az oktatás területére.

A kutatás során alkalmazott módszerek

A közel-keleti térség vizsgálata során az objektivitás megőrzése fontos szempont kell, hogy legyen a kutató számára. Esetemben - mint ahogy azt már az előszóban is említettem – hadműveleti tisztként két évet szolgáltam a térségben, vagyis alapelvemnek tekintem, hogy megmaradjak a térségről személyesen tapasztalt és ily módon kialakult objektív benyomásomnál azon biztonságpolitikai szakértők között, akik vagy nagyon negatív módon, vagy védekezve kutatják a Közel-Keletet, ami nagyrészt abból következik, hogy hazai viszonylatban az elérhető külföldi irodalmak nagyrészt nyugati szerzők tollából születtek (születnek).

A térségben az eltöltött két év külszolgálat sokat jelentett számomra, nagyban hozzájárult ahhoz, hogy az addig megszerzett elméleti ismereteim, gyakorlati ismeretekkel párosuljanak, de volt, amikor ez fordítva jelentkezett, a gyakorlatot kellett elmélettel párosítanom. Az ottani kutatómunkámat személyes konzultációk keretében segítette a Kuvaiti Egyetem Kutató és Tanintézetének

⁸ Barry Buzan - Ole Waever: *Regions and Powers: The Structure of International Security*, Cambridge University Press, 2003. p. 187.

politológus professzora Dr. Shafeeq N. Ghabra. Intézetükben több alkalommal vettem részt konferenciákon, előadásokon.

A 2006/7 évben a Spanyol Vezérkari Akadémián folytatott tanulmányaim során a témában megjelent spanyol irodalom figyelemmel kísérése mellett - tanórák, szemináriumok, konferenciák, vitafórumok keretében - nagy óraszámban foglalkoztunk a mediterrán és a közel-keleti térséggel, így betekintést nyertem az ibériai biztonságpolitika ez irányú tevékenységébe is. Az Akadémia padjai között tapasztaltam igazán a “nyugati világ” viszonyát az iszlám világhoz, a közel- és távol-keleti térséghez.⁹

Itthoni kutatóéveimet a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Stratégiai és Védelmi Kutató Hivatalában töltöttem, ahol elméleti ismereteim elmélyítése érdekében – a fellelhető hazai és külföldi szakirodalom tanulmányozása mellett - igyekeztem a téma kiváló hazai szakértőivel való rendszeres konzultációt fenntartani, konferenciák, előadások kereteiben is.

Az értekezés harmadik fejezetének kidolgozásánál – a téma érzékenysége való tekintettel – a rendelkezésre álló szűkös hazai vonatkozású források autentikus kiegészítése céljából a szakszolgálatok és a rendészeti hivatalok szakértő munkatársaival folytattam konzultációt, mint ahogy a muzulmán közösségek és zsidó hitközségek vezetőivel is.

Hipotézisek

Disszertációmban 4 hipotézist állítottam fel.

1. számú hipotézis: a közel-keleti biztonsági komplexum dinamikáját két jellemző szembenállás határozza meg napjainkban, az egyik a globális hatalom Egyesült Államok és a regionális hatalmi szerepre törekvő Irán szembenállása, a másik Izrael államnak és szomszédainak viszonya. Az

⁹ Nem egyszer érdekes szituációnak voltunk tanúi, amikor az észak-afrikai (marokkói, mauritániai, algériai, egyiptomi) kollégák tiltakozásuknak hangot adva, kiálltak a vallásuk, a népük mellett és tőlük addig nem hallott tiszta, folyékony spanyolsággal kontráztak a “rájuk zúdítt koholmányok” ellen. A globális terrorizmus, illetve a többi kihívások és a mediterrán térség kapcsolatát arab kollégáink érezhetően tisztázni nem tudták, mivel az ezt követető előadásokon – a spanyolok jobbnak látták - kizárólag a NATO tagországok katonái vettek részt.

amerikai-iráni szembenállás az a konfliktus, amely jelen pillanatban döntően meghatározza a közel-keleti biztonsági komplexum dinamikáját.

2. számú hipotézis: a (behatárolt) közel-keleti térség egy olyan biztonsági komplexum, amely hatással van Európa, így - a nemzetközi szervezetekben betöltött tagságunk és szerepvállalásunk következtében - Magyarország biztonságára is. A Magyar Honvédség közel-keleti szerepvállalása következtében jelenleg is és a jövőben is biztonsági kockázatokkal kell számolnunk, mind az ország belső biztonságát, külföldi érdekeltségeit, mind a katonáink személyi állományát illetően. Magyarország nemcsak a nemzetközi szervezetekben betöltött tagságából eredően (közvetetten), hanem önállóan is (közvetlenül) érintett a térség veszélyforrásai által.
3. számú hipotézis: az ország szövetségi tagsága "garancia" arra, hogy a nemzetközi béketámogató-válságkezelő műveletekben való részvételünk prioritás maradjon a jövőben is, így a közel-keleti térségben vállalt kötelezettségeink teljesítése is.
4. számú hipotézis: figyelemmel a Magyar Honvédség nemzetközi szerepvállalása során szerzett tapasztalatára - struktúrájára, létszámára, szervezettségére, felkészültségére, kiképezhetőségére - különösebb erőforrások ráfordítása nélkül is alkalmas arra, hogy a vizsgált térség felől az országhatárainkon belül megjelenő veszélyforrásokkal kapcsolatos feladatokat elássa.

A hipotézisek bizonyításánál veszélyforrásokként az alábbi tényezőket vettem figyelembe:

- migrációs problémák, radikalizáció;
- terrorizmus;
- szervezett bűnözés;
- fegyveres konfliktusok (palesztin (arab)-izraeli, a libanoni háború, az iraki háború);
- a tömegpusztító fegyverek Közel-Keleten történő elterjedésének veszélye.

1. FEJEZET

A KÖZEL-KELETI REGIONÁLIS BIZTONSÁGI KOMPLEXUM SAJÁTOSSÁGAI – A FEGYVERES KONFLIKTUSOK TÜKRÉBEN

1.1. A közel-keleti térség behatárolása, a régió stratégiai jelentősége

A Közel-Kelet kifejezés a brit diplomáciában elterjedt hagyományokból ered, miszerint az adminisztrációs ügyek felelősségi körét két részre osztották: az Észak-Afrikában található országokat a Közel-Keleti Területekért Felelős Hivatal, az indiai szubkontinens országait viszont a Távol-Keleti Területekért Felelős Hivatal alá rendelték. E szerint az Észak-Afrika és az India közötti terület Közel-Kelet néven vált ismertté.¹⁰ Juan José Hidalgo spanyol történész, a Közel-Keletre, mint egy olyan egymással kapcsolatban álló al-régiók egységére tekint, amely magába foglalja Észak-Afrikát (Tunézia, Marokkó, Algéria, és Líbia), a központi államokat (Egyiptom, Izrael, Jordánia, Libanon és Szíria), az Arab félszigetet (Szaúd-Arábia, Jemen, és az Öböl-államok) és az északi részt (Törökország, Irak és Irán).¹¹ Két neves hazai szakértőnk a Marokkótól az iraki-iráni,¹² illetve a Mediterráneum délkelet-keleti részén fekvő országokat Egyiptomtól Iránig idézik Közel-Keletként.¹³ Azt mindenesetre megállapíthatjuk, hogy az elnevezés egy földrajzi térséget jelöl, amelynek a pontos körülhatárolását illetően eltérőek az álláspontok.

Az értekezés terjedelmére való tekintettel - a közel-keleti térség elnevezés alatt - Egyiptom, Izrael-Palesztina, Szíria, Jordánia, Libanon, Irak, Irán, Szaúd-Arábia és az Öböl-államok által behatárolt földrajzi területet értem és vizsgálom.¹⁴ A fejezet pontjainak kidolgozása során nem követem szigorúan a dialektikus, vagyis az országonkénti egységes szempontok szerinti lebontást, hanem megkísérlem azoknak - a disszertáció témájának tükrében – közel-keleti

¹⁰ Joseph G. Burke - James Abernethy: *The Middle East: The Security of a Region*, In Douglas J. Murray: *Defence Policy of Nations*, JHU Press Baltimore, 1994. p. 485.

¹¹ Juan José Hidalgo: *Occidente y el Mediterráneo: Una nueva visión para una nueva época*, Monografía, Fauna Ibérica, Madrid 2004. p. 34.

¹² N. Rózsa Erzsébet: *Nemzeti identitás és külpolitika a Közel-Keleten és Kelet-Ázsiában*, Teleki László Alapítvány Budapest, 2005. p. 9.

¹³ Rostoványi Zsolt: *A Közel-Kelet és az iszlám térség*, In: Deák Péter (szerk.): *Biztonságpolitikai kézikönyv*, Osiris 2007. p. 397.

¹⁴ Lásd 3. számú melléklet, p. 144.

biztonsági komplexumként történő bemutatását. A térség országaira jellemző - demográfia, gazdaság, haderő – adatokat a mellékletben feltüntetett táblázatok bemutatják, s egyben hivatkozási alapul szolgálnak a témát érintő következtetéseket illetően.¹⁵

A Közel-Kelet térsége három kontinens (Európa, Ázsia és Afrika) közötti útvonalként szolgált és szolgál, történelme során mindvégig fontos stratégiai szárazföldi és vízi útvonalak metszéspontja volt és maradt. Ezen kívül, sok esetben ütközőzónaként használták, amellyel védelmet próbáltak nyújtani a különböző nemzeteknek a lehetséges regionális ellenségekkel szemben.¹⁶ Véleményem szerint, ez a státusza is megmaradt.

Közös nyelvi, vallási és kulturális gyökereik mellett a térség arab országait nagyfokú heterogenitás jellemzi politikai-társadalmi berendezkedésük, gazdasági fejlettségi szintjük, a demokrácia és a társadalmi egyenlőség, a tudás- és életszínvonal és a piacgazdaság elemeinek érvényesülése terén. Hasonlóan eltérő a politikai iszlám, illetve az iszlám radikalizmus országonkénti jelenléte és támogatottsága.

A konfliktuskezelés szempontjából ez a régió igényli a nemzetközi közösség legnagyobb figyelmét. Világviszonylatban ez a legintenzívebb diplomáciai-politikai kontaktusok színhelye. A térségen messze túlmutató konfliktusok elsősorban az EU szempontjából bírnak közvetlen hatással, miközben jól ismertek az amerikai szempontok és stratégiai érdekek is, amelyek részben a térség energiaforrásaihoz való hozzáférést jelentik.

A gazdasági mutatók tekintetében¹⁷ a prognózisok szerint az Öböl térség – amelynek központi magját a hat országból álló (Szaúd-Arábia, Katar, Bahrein, Omán, Kuvait és az Egyesült Arab Emírségek) Öböl-menti Együttműködés Tanácsa (ÖET) alkotja – a világ egyik leggazdagabb térsége, s egyben az arab világ azon része, amelynek sikerült a világgazdaság egyik meghatározó szereplőjévé válnia. Az itt végbemenő gazdasági folyamatok igen jelentősek;

¹⁵ Lásd 4-9. számú mellékletek, pp. 145-147.

¹⁶ Például i.sz. 600-ban a Kelet-Római Birodalom a mediterrán partszakasz keleti területein kívül eső (Levante) szinte lakatlan, hatalmas terjedelmű területet használta védelmi területként a Szászánida hatalom alatt lévő nyugat-perzsiái résszel szemben.

¹⁷ 2006 elején az arab országok és Irán kitermelhető készleteinek csúcshozzaértéke elérte a mintegy 743,1 milliárd hordó mennyiséget, a 2000-ben regisztrált 675,6 milliárd hordó után. Ez a mennyiség a világon kitermelhető teljes, hozzávetőleg 1,29 billió hordónyi készlet 57,5 %-át tette ki 2006 elején.

megkezdődtek a gazdaságok liberalizálását, a szociális feszültségek kezelését célzó programok és reformfolyamatok.

1980 januárjában a Jimmy Carter által meghirdetett új külpolitikai irányelvek - a Carter-doktrína - értelmében „minden, a Perzsa öböl birtoklására tett külső kísérletet az USA saját létfontosságú érdekei ellen szóló támadásnak tekint és ha kell, akár katonai erővel is elhárít,”¹⁸ jó példa erre Irak 1990-es Kuvait elleni inváziója – azóta az Egyesült Államok és szövetségesei jelentős katonai erőkkel, bázisokkal állomásoznak a térségben.¹⁹

Az Európai Unió országai a mediterrán térség elsőrangú gazdasági és kereskedelmi partnerei, ezért elemi érdekük fűződik a Földközi-tenger déli és keleti felének gazdasági fejlődéséhez – ez biztosíthatja egyedül a régió stabilitását. A Mediterráneum nem kizárólag, sőt, nem elsősorban a gazdaság és a kereskedelem területén fontos az Európai Unió számára. A nemzetközi politikai változások hatására egyre világosabbá válik, hogy a régió olyan biztonságpolitikai kockázati tényezőt jelent, amely bár nem közvetlen katonai fenyegetésben testesül meg, mégis számos területen hat az Unió jövőjére.

Oroszország a mai nemzetközi viszonyok egyik pólusképző erejeként szintén mindent elkövet többirányú geopolitikai érdekei kifejezésére, ideértve a mediterrán irányt is. A saját határain belül élő több tízmilliós iszlám-hívő köti az országot – amely “tegnap” még vitathatatlan nagyhatalomnak minősült, azonban megtépázott státuszában is vetekszik fegyverzete, hadserege, ún. katonai-ipari komplexuma az Egyesült Államokéval – az iszlám kultúrkörhöz. Jellemző, hogy a mediterrán-iszlám világban az orosz kapcsolatok funkcionálisaknak bizonyulnak Irán, Szíria vonatkozásában, azonban kevésbé markáns jelentőséggel bírnak, vagy alkalmasszerűnek bizonyulnak néhány más iszlám országgal akár olyan jelentős országokkal is, mint pl. Egyiptom.

A Nyugat és az arab világ kapcsolata, azok jövője tekintetében Izrael - minden sajátos vonása, gazdasági fejlettsége, demokratikus állami berendezkedése és környezetétől eltérő értékrendje ellenére - nemcsak nem különíthető el, hanem szerves és megkerülhetetlen tényezője a régiónak. Az Egyesült Államok és az EU viszonya a közel-keleti kérdéshez az egész arab világ számára igen lényeges

¹⁸ <http://www.thepresidency.org/pubs/fellows2007/Bennett.pdf>, 2007. május 12.

¹⁹ Jelenleg az amerikai 5. flotta, 14 hadihajó, valamint több mint 8000 tengerész és tengerészgyalogos tartozik az Öböl térségben.

véleményformáló tényező, annál is inkább, mert az Amerikai Egyesült Államok támogatását élvező Izrael a muszlimok szemében eleve az „USA területén belül helyezkedik el”, ami az USA közel-keleti konfliktusokban történő aktívabb szerepvállalásával egyfelől felerősítette az Amerika-, illetve a Nyugat-ellenességet a régióban, másfelől sokak szemében civilizációs konfliktus formáját öltötte.

A térség összes államában a haderő a biztonság garanciája – olaj- és földgázbevételeik lehetővé teszi, hogy hatalmas összegeket fordítsanak fegyvervásárlásra, életben tartva a nagy fegyvergyártó ipari országok hadiüzemeit²⁰-, ezért folyamatosan fejlesztik hadereiket. Az iráni nukleáris program nemzetközi ellenőrzésével kapcsolatos bizonytalanság negatív hatással van a régió biztonsági helyzetére. Az iráni állami vezetés merev magatartása – a nukleáris proliferáció lehetősége – az ország atomlétesítményei elleni megelőző csapásokat provokálhat ki, így a közel-keleti válság kiszélesedését idézheti elő.

1.2. Rövid történelmi áttekintés

A térség napjaink biztonságára ható kihívásainak érzékeltetése, illetve megértése céljából vetnünk kell egy rövid pillantást a régió történelmi előzményeire, annak sarkalatos pontjaira. Ezen „mérőkövek” megértése nélkülözhetetlen ahhoz, hogy helytállóan feltárjuk a régió szereplőinek azon sérelmeit és motívumait, amelyek által közvetlenül, vagy közvetetten is origói lettek azoknak a veszélyforrásoknak, amelyekkel a XXI. században szembesülünk.

A közel-keleti térség államai a XX. század első felében olyan klasszikus fejlődési tendenciákat mutatnak, mint az identitáskeresés, nacionalizáció, a függetlenség elnyerése, regionális pozícióharc és végül a regionális együttműködés – ez utóbbit elsősorban az Izrael-ellenesség váltja ki. A cionizmus ideológiájának megszületésével a XIX. század végén megindultak a zsidó bevándorlási hullámok Palesztína területére, majd 1948-ban létrejött Izrael állam, melynek megalakulása egyrészt a mai napig kiheverhetetlen traumát okozott az arab világban – elsősorban a közvetlen környezetében élő lakosság körében, de a fejlődésnek és a média térnyerésének köszönhetően egyre intenzívebben a tágabb muszlim világban is –

²⁰ Najat Shamil Ali: *A Közel-Kelet változó súlya a nemzetközi rendszerben*, In: 50 éves a Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem, Jubileumi tudományos ülészak BKE, 1998. IV. kötet 2580. p.

másrészt további traumák kiindulópontja, kiváltó oka lett,²¹ egy állandó ellenségképet jelentve az arab államoknak, amelyre az 1950-es évek elejétől, rendszerint katonai puccsokkal hatalomra kerülő rezsimek a legitimációjukat alapozhatják. Ezt a legitimációt kérdőjelezte meg az arab államok Izrael ellen 1967-ben indított hatnapos háborúban elszenvedett megalázó veresége és az azt követő elégedetlenségi hullám. Izrael újabb történelmi arab területeket szerzett. Arab részről válaszul - elégedetlenségüknek hangot adva – terrorista akciók máig ismert sorozata kezdődött. Izrael sem maradt adós, légitámadásokkal reagált a feltételezett dél-libanoni PFSZ bázisok ellen és speciális terroristaellenes egységeket állított fel. Az akciók és reakciók azonban csak egy fokozatosan növekvő spirálba kényszerítették az erőszakot, aminek következtében az tovább fokozódott, majd a PFSZ-ből és a Fatahból új és új, egyre militánsabb csoportok szakadtak ki, tovább csökkentve az ellenőrizhetőség reményét.

Izrael a hatnapos háborút követően növelt területének (beleértve Kelet-Jeruzsálemet és a térség vízellátása szempontjából rendkívül fontos Golán-fennsíkot, a Jordán-folyó eredő területét) státusa azóta is a térség egyik legnagyobb problémája. A problémákat pedig csak súlyosbítja az ENSZ félreértelmezhető fellépése a térségben.²² Az elégedetlenséget kihasználva emelkedett hatalomba az új politikát hirdető arab nacionalista elit, amely egy, a kommunizmus és a kapitalizmus közötti középutas, ún. arab nacionalista gazdaság- és társadalompolitikát hirdetett meg és a jóm kippúri háborúban győzelemmel felérő vereséget ért el Izrael ellen.²³

A bipoláris szembenállás megszűnése egyre fokozottabb politikai kooperációra kényszerítette az arab államokat, főként azokat, amelyeket már-már a diplomáciai elszigetelődés veszélye fenyegetett (Szíria, Egyiptom, Szaúd-Arábia). Ebben a légkörben indult meg az izraeli politikai átrendeződés, amelyet az 1982-es bejrúti csatát követő belpolitikai válság indított el. A fokozódó regionális

²¹ N. Rózsa Erzsébet: *Nemzeti identitás és külpolitika a Közel-Keleten és Kelet-Ázsiában*, Teleki László Alapítvány Budapest, 2005. p. 51.

²² Az ENSZ 242. számú határozata kimondta, hogy megengedhetetlen a háborús területszerzés, ugyanakkor elismerte az államok azon jogát, hogy biztonságos határok között élhessenek. Mivel Izrael új határai jóval biztonságosabbak voltak a régiéknél, ezért a zsidó vezetők úgy értelmezték a határozatot, hogy csak a terület egy részét kell visszaadniuk. Az arabok ezzel szemben úgy gondolták, hogy Izraelnek minden elfoglalt területet vissza kell adnia. Az álláspontok tehát ezzel egy jótányit sem közeledtek egymáshoz. Schweitzer András: *Az átalakuló Izrael/Palesztina konfliktus és a Jeruzsálem kérdés*, PhD értekezés, BKE Budapest, 2006. pp. 50-51.

²³ Bassam Tibi: *Conflict and War in the Middle East, 1967-1991: Regional Dynamics and the Superpowers*, London Macmillan, 1993. pp. 183-184.

együttműködésnek kedvezett a világgazdaság fejlődése és ezzel a kőolaj iránti kereslet növekedése, valamint az amerikai Clinton elnök multilateralista politikája. Az enyhülés azonban 2000-ig, a második palesztin intifáda kirobbanásáig tartott.

Az enyhülés légkörét zavarta meg az 1979-es iráni forradalom, amely regionális összefogásra készítette az arabokat, hogy feltartóztassák Irán, az iszlamista univerzalizmust vezető szerepére való törekvését.²⁴ Iránt azonban nem sikerült feltartóztatni, működőképesnek bizonyult és képessé vált érdekei érvényesítésére a térségben. A feszültség Irán és az Öböl arab országai között aktív maradt a következő évtized során. A regionális feszültséghez hozzájárult az Öböl-menti arab országok amerikai katonai segítségtől való függőségének a ténye is - Irán pedig továbbra is ellenséges és elutasító minden amerikai kezdeményezés iránt.

Az arabok kudarcát csak mélyítette, hogy Szaddám Husszein Irakja 1990-ben megszállta a szintén arab szövetséges Kuvaitot. A kialakult helyzetet az Arab Liga képtelen volt kezelni, így Kuvait függetlenségét az USA által vezetett nemzetközi koalíció állította helyre, Irakra pedig súlyos szankciókat vetett ki. A háború, a folyamatos félelem Irántól és Iraktól egyfajta protektorátusi státusba kényszerítette az Öböl arab államait,²⁵ akik olyan szorosra fűzték kapcsolataikat nyugati szövetségeseikkel, amennyit még a belpolitika, a közvélemény elviselt, illetve megengedett.

Szaúd-Arábia és az Amerikai Egyesült Államok egyetértettek a kettős politikai elszigetelés tekintetében, amely Irak és Irán ellen irányult.²⁶ Az Öböl-menti arab államok készek voltak arra, hogy a nyugati országokkal történő katonai kollaborációjukkal kapcsolatos korábbi érzékenységgükkel - a katonai erő alkalmazásának kérdése - alábbhagyjanak. Szaúd-Arábia az Amerikai Egyesült Államok támogatója volt a 2001-es afganisztáni háború idején, ami azt demonstrálta, hogy az Irak által teremtett közvetlen fenyegetettség szükséges volt ahhoz, hogy a rezsim „megfizesse” az Amerikai Egyesült Államokhoz való nyílt csatlakozásának árát. 2001. szeptember 11-e tükrében világossá vált számunkra, hogy kiteljesedett az al-Káida terrorhálózat kiépítése, mely elsősorban a Szaúd-Arábiában tapasztalható amerikai katonai jelenlétre reagált, de nagy

²⁴ Shahram Chubin - Charles Tripp: *Iran-Saudi Arabia Relations and Regional Order*, London: International Institut for Security Studies, 1996. Adelphi Paper no. 304.

²⁵ Idézett szerző: Bassam Tibi uo.

²⁶ Idézett mű: Lásd: Chubin - Tripp, pp. 21-22.

általánosságban, ez egyfajta reakció volt a közel-keleti politika egészét érintő, megnövekedett amerikai szerepvállalásra. 2003-ban ismét megmutatkozott a fennálló arab rezsimék gyengeségének a jele azáltal, hogy amerikai csapatok kellettek az iraki fenyegetés felszámolásához. Ez a sokkhatás indította útjára az iszlám radikalizmus második hullámát, amely az olyan, második generációs szervezetek megerősödéséhez vezetett, mint a Hezbollah, a Hamasz vagy az Iszlám Dzsihád.

1.3. Elméleti megközelítés

Barry Buzan szerint a biztonság relatív fogalom,²⁷ melynek tanulmányozása olyan, mintha egymásba kapcsolódó kötésszemeket tanulmányoznánk. Az egymásba kapcsolódó kötésszemek problémája az, hogy a kötés logikája bonyolult holisztikus²⁸ perspektívák felé mutat. Vagyis, ha az egyes egységek biztonsága összefügg a többi egység biztonságával, akkor a biztonsági problémák megértéséhez a rendszer egységeit a többi egység relációjában vizsgálva jutunk el. A biztonság dimenziójában a „régió” a biztonsági kapcsolatok egy különálló és jelentős alrendszerét olyan államok körében definiálja, amelyek egymáshoz viszonylagos földrajzi közelségben helyezkednek el. A régió definiálása után szűkíthetjük kutatásainkat a meghatározott területre, de a regionális hatalmi viszonyok tanulmányozása önmagában hibás következtetésekre vezethet, mivel a nagyhatalmak globális léptékű cselekedetei képesek felborítani a regionális egyensúlyt. A regionális és globális szereplők kölcsönhatásai²⁹ szükségképpen torzítják a képet, amelyet csupán egyik vagy másik tanulmányozásával alkottunk, ezért fontos differenciálni a régió földrajzi szegmenseinek vizsgálatát.

Buzan ebben is utat mutat számunkra, véleménye szerint ugyanis, a regionális hatalmi egyensúly és a globális hatalmak közötti kapcsolatok dinamizmusa sokkal jobban érzékelhető a periférián, sőt a külső hatalmak is

²⁷Barry Buzan - Ole Waever: *Regions and Powers: The Structure of International Security*, Cambridge University Press, 2003. p. 5.

²⁸Egymástól függetlenül létező és ható egységekből felépülő egységes egész.

²⁹A barátság és az ellenségesség mintái számos olyan kérdésre visszavezethetők, amelyeket nem lehet előre jelezni a hatalom eloszlásának egyszerű vizsgálata alapján. Ezek lehetnek olyan specifikus kérdések, mint például határviták, rokon etnikumú népségek érdekei és ideológiai szövetségek, valamint lehetnek olyan hosszú múltra visszatekintő – akár pozitív, akár negatív – történelmi szálak, mint amilyenek a zsidóságot és az arabokat kötik össze.

nehezebben érvényesítik akaratukat a centrumban. Utóbbi megállapításból következik, hogy a régió belüli biztonsági kapcsolatokról megbízhatóbb képet alkothatunk a centrumban, mint a periférián.³⁰

Meg kell határoznunk hát a közel-keleti régió centrumát és perifériáját. Itt Asher Susser „mag és periféria” elméletét fogadom el³¹- némi kritikával. Susser szerint – ebben a történészek nagyjából megegyeznek – 1979 előtt a közel-keleti régió centruma Egyiptom, Izrael és Szíria volt, míg a periférián az Öböl államai helyezkedtek el. A „mag és periféria” elmélet újszerűsége, hogy a történelmi determinizmust és a demográfiai tényezőket helyezi a földrajzi tényezők elé. Vagyis a szerző a szekuláris arab államok évtizedek óta tartó gyengülésének és Irán egyre növekvő hatalmának, valamint a síita népesség új hatalmi helyzetének dinamizmusából vezeti le a hatalmi egyensúly eltolódását. Az előbb említett okok miatt a hatalmi centrumot az ún. „síita félhold”³² területére teszi. Mások szerint ma három erőközpont van: Törökország, Izrael, Irán, míg az arab világ megszűnt létezni, de vannak olyanok is, akik szerint viszont az Öbölbe tevődött át a hatalmi központ.³³

Asher Susser alapvető megállapításait annyiban vitatom, hogy véleményem szerint, az új hatalmi egyensúly még nem jött létre, csupán tendenciák mutatnak e felé. A szerző elméletének hiányossága, hogy nem számol a nagyhatalmak és a regionális hatalmak kölcsönhatásával – amelyre Buzan külön felhívja a figyelmünket – vagyis az Egyesült Államokat, Oroszországot, Kínát, az Európai Uniót és az Egyesült Nemzetek Szervezetét teljesen kihagyja a képletből. További problémát jelent, hogy az elmélet túl statikus, mivel markáns képletet ad a Közel-Keletről, holott annak hatalmi viszonyai állandó változásban vannak. Mindazonáltal elméletét az említett kritikákkal együtt elfogadom iránymutatásnak.

³⁰ Barry Buzan: *People, States and Fear: An Agenda For International Security Studies In The Post Cold-War Era (2nd Edition)*, Harvester Wheatsheaf, Herfordshire, 1991. pp. 186-229.

³¹ Asher Susser: *The War in Lebanon and the new Middle East*, RUSI Journal London, 2006/8.

³² Libanon, Szíria, Dél-Irak és Irán. Libanonban és Irakban államformáló, vezető tényezőkké váltak a síiták, Szíriában a síita gyökerű alavita kisebbség birtokolja a hatalmat, Irán pedig egyre növekvő hangsúlyt fektet a síita közösségekre. Terjedelmi korlátok miatt, ezzel bővebben nem kívánok foglalkozni, azonban megjegyzem, hogy a „síita félhold” viták keresztüztüében áll, ugyanis az alavita vezetésű szíriai vezetés egy markánsan szekuláris rezsim, melynek az iszlámhoz tartozását egyes shíita iszlám csoportok nem ismerik el, mint ahogyan saját maguk sem ismerik el a shíita irányzathoz való tartozásukat, következtetésképpen megkérdőjeleződik Szíria síita szerepe.

³³ Konzultáció N. Rózsa Erzsébet Közel-Kelet szakértővel.

1.4. A regionális instabilitás főbb okai

Az 1990-es évek közepét megelőzően a fentebb említett regionális és globális folyamatok, egyszerre járultak hozzá a vizsgált közel-keleti biztonsági komplexum stabilizálódásához, majd az azt követő évektől a regionális kapcsolatok változó dinamikáját figyelhetjük meg. A választ a kérdéseinkre az események láncolatának soron követése kapcsán kapjuk meg, de mielőtt a vizsgálatra rátérnék, fontosnak tartom az olvasó számára néhány álláspont felvázolását.

Maoz³⁴ állítása szerint az arab-izraeli konfliktus központi fontosságának jelentős csökkenése a Közel-Kelet biztonságát illetően az 1980-as évek óta tapasztalható mind a katonai, mind a civil áldozatok számának tükrében. Ez a mérési módszer figyelmen kívül hagyja Izrael szimbolikus fontosságát az arab és iszlám hívők szemében. Az 1945 és 1995 közötti időszak régióbeli halálos áldozatainak száma (74.000 katona, 18.000 civil az arab-izraeli konfliktus során, 345.000 katona és 561.000 civil az egyéb közel-keleti konfliktusok során) azt sugallja, hogy az egyéb konfliktusok - mind államokon belüli, mind polgári – megpecsételik a regionális biztonsági komplexumot az arab-izraeli ellenségeskedés nélkül is. Ugyanígy tesz az arabok közötti rivalizálás is. Ez a konfliktus ősidők óta létezik a vallási és ideológiai különbségek, illetve a státus és hatalom, vezetés fölötti vitáktól kezdve egészen az etnikai, területi, vízhasználati vitákig, amelyek erős és tartós helyi forrásai lettek a konfliktusnak és a biztonság hiányának.

Buzan 2003-ban Maoz elméletét a következőképpen vitte tovább: “a konfliktusok regionális kezelése globális szintűvé nőtte ki magát. A nagyhatalmak nem tehetők felelőssé a helyi baráti, illetve ellenséges viszonyok generálásáért, amely tulajdonképpen a mozgatórugója volt a közel-keleti regionális biztonsági helyzetnek. Kétséget kizáróan állíthatjuk, hogy a globális szintű beavatkozás nélkül is élénk konfliktusok alakultak volna ki a Közel-Keleten.”

Ami az álláspontokat illeti, kutatásaim során több esetben szembesültem az előbbiektől eltérő véleményekkel, melyek szerint a XX-XXI. század fordulóján a közel-keleti események mozgatórugója az Egyesült Államok. A poszt-bipoláris korszak alapvető tanulsága, hogy a régió hatalmainak cselekedeteit döntően befolyásolja az Egyesült Államok – függetlenül attól, hogy baráti, semleges vagy

³⁴ Zeev Maoz: *Regional Security in the Middle East: Past Trends, Present Realities, and Future Challenges*, 1997. *Journal of Strategic Studies* 20 (1): p. 4.

ellenséges országról van szó. Az USA befolyása a régióra azonban nem univerzális, mivel potenciáljánál fogva, önmagában – vagy Izraellel karöltve –, a tapasztalatok alapján, csupán formálni képes a régiót stabilizálni nem.³⁵

Az alábbi fejezetben feltárom a közel-keleti biztonsági komplexum meghatározó szereplőit mozgató folyamatokat, amelyek formálták, formálják a rendszer szereplőinek attitűdjét. Az értekezés terjedelmi korlátai miatt azonban nem térek ki minden jelentős szereplőre, másrészt pedig e fejezetben nem célom a részletes vizsgálat, sokkal inkább az események dinamizmusának bemutatása. Ezért az alábbi fejezet kidolgozásánál az Egyesült Államok és Izrael politikáját állítottam fókuszba, a többi szereplő attitűdjét pedig a két ország lépéseire adott reakcióiból határozom meg. A közel-keleti biztonsági komplexum dinamikáját véleményem szerint két jellemző szembenállás határozza meg napjainkban. Az egyik a globális hatalom Egyesült Államok és a regionális nagyhatalmi szerepre törekvő Irán szembenállása, a másik pedig Izrael állam és szomszédainak viszonya.

1.4.1. Az Amerikai Egyesült Államok szerepe a közel-keleti biztonsági komplexum dinamikájában - különös tekintettel az amerikai-iráni viszonyra

Az 1990-es évek közepére az Egyesült Államok külpolitikájában előirányzott új prioritások között kiemelt helyet kapott a Közel-Kelet. A térség óriási ásványkincs tartalékaihoz azonban ingatag geopolitikai stabilitás párosult. Az amerikai külpolitika döntéshozói, a helyzet stabilizálására szükségesnek ítélték befolyásuk növelését a régióban, s ennek megfelelően 1991-től katonai erővel és egyre bővülő bázissal volt (van) jelen az Öböl térségben. Az amerikai és az Öböl - menti gazdaságok kapcsolatrendszerének bővülésével párhuzamosan, egyre szélesedett az Egyesült Államok érdekeltségeinek köre, amelyek főle multidimenzionális (diplomáciai – gazdasági – katonai) védőernyőt terjesztett ki. Az Egyesült Államok növekvő jelenlétét fenyegetésként értékelték azok az országok, amelyek saját politikájukat kívánták a regionális folyamatok meghatározásában érvényesíteni, másrészt féltették a már megszerzett pozícióikat a globális

³⁵ Rafael Calduch Cervera: Análisis Estratégico Internacional, előadás Complutense Univ. Madrid, 2006. november 16.

szuperhatalomtól.³⁶ A hevülő légkörnek az sem tett jót, hogy az egyéb régiókat illetően a kooperációt szorgalmazó Clinton-adminisztráció a térségben elmélyítette a konfliktust Irán és az arab államok között azzal, hogy 1997-ben meghirdette a „kettős feltartóztatás”³⁷ doktrínáját. Paradox módon, a térség stabilitásának védelmére létrehozott amerikai doktrína negatív hatással volt a regionális biztonsági komplexumra, mivel kizárta az említett országokat a regionális rendszerből és ezzel elvetette az ellentétek tárgyalásos rendezésének lehetőségét. A „kettős feltartóztatás” másodlagos hatása, hogy lassú sorvadásra ítélte az iráni mérséklődési folyamatot és szétrombolta a regionális közeledést azzal, hogy a rendszeren kívülről írta át a regionális kapcsolatokat.³⁸

Az Egyesült Államok Közel-Kelet politikája még markánsabbá vált az új elnök, George W. Bush alatt. Új típusú amerikai stratégiát fogalmazott meg, amely az amerikai hegemoniából vezette le az Egyesült Államok külpolitikáját. Ez a gyakorlatban azt a megállapítást tükrözte, amely szerint az Egyesült Államok ereje feleslegessé teszi a nemzetközi együttműködés korábbi olyan mértékű intenzitásának tartását, amelyet az amerikaiak a bipoláris szembenállás idején gyakoroltak.³⁹ A külpolitika egyértelműen az unilateralizmus felé mozdult, az Egyesült Államok fokozatosan távolodni kezdett a nemzetközi közösségtől, csupán szövetségeseinek egy – gondosan kiválasztott – részét kívánta a továbbiakban maga mellett tartani. Az új irányvonalat Rice külügyminiszter világosan megfogalmazta: „Az Egyesült Államok külpolitikájának zsinórmértéke a nemzet érdeke, nem pedig az illuzórikus nemzetközi közösség.”⁴⁰

A Bush-adminisztráció idejére esett a 2001. szeptember 11-i terrortámadás a World Trade Center ellen, amelyet szinte azonnal követett az Egyesült Államok reakciója, az afganisztáni offenzíva és a koalíció építésének igénye. Az új kormány átvette Clinton elnök ún. „demokrácia-export” doktrínáját azzal a lényeges különbséggel, hogy míg az előbbi nemzetközi egyetértéssel, addig az utóbbi annak nem teljes egyetértésével történt, továbbá a doktrína nem-katonai eszközrendszerét

³⁶ Szíria, Irak és Irán.

³⁷ A doktrína célja a kiszámíthatatlan államok, Irak és Irán egyidejű elszigetelése és nyomás alatt tartása a térség stabilitásának veszélyeztetése elkerülése végett.

³⁸ Barbara Cony: America's Misguided Policy of Dual Containment in the Persian Gulf, <http://www.cato.org/pubs/fpbriefs/fpb-033.html>, 2007. február 07.

³⁹ Elizabeth Sherwood-Randall: Alliances and American National Security, www.strategicstudiesinstitute.army.mil, 2007. február 06.

⁴⁰ Uo.

kibővítette katonai eszközökkel, amelynek precedens aktusa az afgán tálib rezsim fegyveres erővel történő megdöntése volt.

A művelet előzménye, hogy az Egyesült Államok elutasította a NATO tagországok átfogó részvételét az afganisztáni műveletben – holott azok életbe léptették az 5. cikkelyt – és saját koalíciót szervezett.⁴¹ Az új politika azt a felismerést tükrözte, hogy a NATO tagországai közül csak néhány rendelkezett, legalábbis az Egyesült Államokhoz mérhető katonai képességekkel, így a NATO átfogó bevonása több kárt okozott volna, mint hasznot. Rumsfeld védelmi miniszter ekkorra már megfogalmazta az új külpolitikai doktrínát, miszerint; „nem a szövetségnek kell meghatározni a misszió jellegét, hanem a misszió jellegének kell meghatározni a szövetséget”.

Alig másfél évvel az Afganisztánban megkezdett műveleteket követően az Egyesült Államok – számítva a tagországok támogatására - döntött az Irak elleni katonai akció megindítása mellett, nem hagyva elég időt arra, hogy a teljes koalíciót és a nemzetközi közösséget meggyőzze és azok feltétlen támogatását bírva, kezdjen a tervezett műveletekhez.

Az ebben a helyzetben meghozott egyoldalú lépésével az Egyesült Államok az addig teljesen homogén koalíciót kettéosztotta, az iraki műveleteket támogatók és az azt nem támogatók csoportjára. Olyan, meghatározó jelentőségű országok mondtak nemet a koalíción belülről az amerikai hívásra Irakba, mint a NATO tagállamok közül például Németország, Franciaország, Belgium és Görögország, illetve a nem NATO tagok közül Oroszország (aki mint az ENSZ BT tagja külön súllyal is rendelkezik), vagy Svédország illetve Finnország.

Az amerikaiak által “Coalition of Willing”-nek, azaz a “Hajlandók Koalíciójának” nevezett összefogás, amely a koalíciós nemzetek közül az Irak elleni műveletekhez hozzájárulni akaró országokat jelentette - létrehozott egy koalíción belüli külön szövetséget. Ez jelentette a szervezet belső körét, amely a megosztottság, eltérő érdekek és különböző megítélés miatt már előre vetíti a koalíció eróziójának kezdetét, vagy pedig annak átalakítási szükségességét, amennyiben működőképességét továbbra is fenn kívánják tartani. Pedig az USA-ra nehezedő terheket és felelősséget egyetlen módon lehetett volna csökkenteni: a műveletek „nemzetköziesítésével” és minél több ország, szervezet

⁴¹ Gary Dorrien: Theological Ethics and Ideologies of International Politics, <http://www.crosscurrents.org/Dorrien0204.htm>, 2007. február 06.

felsorakoztatásával a közös zászló mögé. Ez a cél csak részben valósult meg és a „hézagpótló” nemzetek - akiknek a hozzájárulása csak jelképes - nem pótolják a súllyal és képességekkel rendelkező nagy nemzeteket.⁴²

Visszakanyarodva az afganisztáni offenzívához, láthattuk, hogy az a megoldás helyett újabb problémákat generált. A katonai műveletek idején ugyanis hadtest szintű, többnemzeti amerikai vezetésű kontingens jelent meg a közel-keleti régió szomszédságában. Ezt az Egyesült Államokkal a sah bukása óta ellenséges viszonyt fenntartó Irán geopolitikai fenyegetésként értelmezte. Az amerikai csapatok jelenléte Afganisztánban és az Egyesült Államokkal szövetséges Pakisztán és Türkmenisztán területén, elszigetelték a perzsa államot keletről és északkeletről. Irak 2003-as inváziója, szinte teljessé tette a bekerítést és ha lehet, csak fokozta Irán veszélyérzetét és hozzájárult az iráni külpolitika radikalizálódásához. Az iráni reakció több spektrumban valósult meg.⁴³

2005-ben Irán folytatta Khátami alatt megkezdett politikáját, vagyis a nemzetközi elszigeteltségből kelet – vagyis Kína és India – felé tört ki. A diplomáciai irányváltás új szereplőket hozott a térségbe, mivel a fejlődő és kőolajra éhes ázsiai gazdaságok megjelenésével együtt, a nemzetközi közösségben is kialakult egyfajta pro-iráni klikk, elsősorban Kína vezetésével. A megváltozott helyzet érzékenyen érintette az európai országokat, amelyekkel Irán külkereskedelmének 80%-át – elsősorban kőolaj export és nyersanyagok képében – bonyolította. Irán keleti nyitásával az a veszély fenyegetett, hogy az ország képessé válik külkereskedelmének differenciálására, ami nagyban veszélyeztetné az európai élgazdaságok (Németország, Franciaország, Olaszország, Spanyolország) stabilitását. A 28 milliárd dollárra rúgó külkereskedelmi mérleget (13 milliárd dollár 2006-ban és 15 milliárd dollárnyi szerződések 2007-ben) veszélyben érő Európai Unió tagokat ezzel ismét sikerült az iráni atomprogramról szóló tárgyalások asztalához csábítani és ezzel csökkenteni az Egyesült Államok relatív diplomáciai fölényét az atomprogram ügyében.⁴⁴

Az iráni vezetés aktivizálta országát egy merőben új irányban is, ez pedig a balra tolódó, egyre inkább az Egyesült Államok ellenes dél-amerikai kontinens.

⁴² Tokovicz József: *A XXI. század háborúi - az asszimetrikus hadviselés sajátosságai (I)*, Új Honvédségi Szemle, 2006/4. p. 27.

⁴³ Gregory R Copley: *Iran's Conflict with the West is already underway*, Defense&Foreign Affairs, Alexandria, 2006/34.

⁴⁴ CRS Report for Congress: Iran: US Concern and Policy Responses, <http://fpc.state.gov/documents/organization/39336.pdf>, 2007. március 04.

Ezzel a kettős diplomáciai nyitással Irán globális szintre helyezte az Egyesült Államokkal való szembenállását.

Irán egy másik spektrumban is kiterjesztett „önvédelembe kezdett”. Egyrészt fokozta az iraki ellenállóknak nyújtott támogatását annak érdekében, hogy egy bizonyos szintű, kezelhető káosz fennmaradjon és lekösse az Egyesült Államokat, másrészt pénzadományokkal, fegyverszállítmányokkal és „önkéntesekkel” támogatta a Hezbollahot, részt vett a szervezet harcoló erejének felkészítésében és kiképzésében. A Hezbollah képességeinek fejlesztésével Irán képessé vált hatékony erővel „jelen lenni” Izrael határainál. A Hezbollah 2006 júliusa óta egyértelmű iráni üzenetet közvetít Izraelnek. „Ha Izrael stratégiai támadást indít Irán nukleáris létesítményei ellen, Irán aszimmetrikus konfliktust indít Izrael ellen.”⁴⁵

A harmadik spektrum egy hosszú távú stratégia, amely az Iszlám Forradalmi Gárda hatalmának az utóbbi időben tapasztalt megerősödéséből vezethető le, ez pedig Irán aszimmetrikus támadó erejének fejlesztése a hagyományos katonai képességek kárára.⁴⁶

A negyedik spektrum az iráni atomprogram, amelyről 2002-ben szerzett tudomást a világ. Az EU-3⁴⁷ delegációval folytatott előtárgyalások eredményeként 2004-ben a Khátami kormány hajlandónak mutatkozott az urándúsítási program felfüggesztésére, azonban a tárgyalások - többek között Ahmadinedzsád hatalomra kerülésével - holtpontra jutottak.⁴⁸ Ha Irán képessé válik fegyverminőségű urán előállítására, akkor ezzel egyszersmind útjára indíthat egy nukleáris fegyverkezési versenyt az Öbölben – ahol az iráni nukleáris program fenyegetésétől hajtva több állam is képes lehet atomarzenál kiépítésére. Az iráni atomprogram azonban nem vizsgálható csupán az Egyesült Államok és Irán viszonyában, mivel a programot már a sah idején (1976) megkezdték és a forradalmi iszlamista vezetés minden valószínűség szerint már az afganisztáni invázió előtt folytatta a sah programját.⁴⁹

Susser elmélete alapján a közel-keleti régió centruma eltolódóban van a „síita félhold” irányába. Az pedig már napjainkban is világosan látszik, hogy Irán komoly

⁴⁵ Ze'ev Schiff: *Israel's war with Iran*, Foreign Affairs, New York, 2006/11.

⁴⁶ The structure of power in Iran,

http://www.iranchamber.com/government/articles/structure_of_power.php, 2007. február 25.

⁴⁷ Nagy-Britannia, Franciaország, Németország.

⁴⁸ Military Balance, 2006. p. 175.

⁴⁹ N. Rózsa Erzsébet - Tálás Péter: *Az iráni atomprogram körüli vitáról*, ZMNE SVKK elemzések, 2006/01.

<http://www.kulugyiintezet.hu/kulpol/kiadvany/tli-svkk/2006-01.pdf>, 2006. szeptember 24.

befolyással bír a „félhold” többi országa felett.⁵⁰ Mivel az említett országok határosak a közel-keleti válságzónákkal, vagy épp részei azoknak, ezért Irán döntően képes befolyásolni a Közel-Keleten folyó eseményeket. Ha elfogadjuk ezt az állítást, akkor arra a következtetésre jutunk, hogy Irán a régió legbefolyásosabb országa, hiszen semmilyen másik regionális szereplő nem képes hasonló befolyással bírni a régió jelenére. Az USA tehát elhibázott politikát folytat, amikor Irán nélkül – sőt az ország tudatos kizárásával – próbál létrehozni egyfajta regionális egyensúlyt. Azzal, hogy Bush 2002-ben a „gonosz tengelyébe” sorolta Iránt és Irakot, az említett országokkal szemben pozicionálta az Egyesült Államokat anélkül, hogy bármely, a „térkép centrumába” eső államot maga mellé állított volna⁵¹ (de azóta próbálkozik az Öböl-menti arab országokkal). Így tehát – Buzan elméletéhez visszakanyarodva – továbbra sem képes döntő befolyást gyakorolni a centrumra és így a teljes régióra.

1.4.2. Izrael – „kívül” a régióban

Az arab-izraeli békefolyamat szempontjából mérföldkőnek kell tekinteni az 1991. október 30-án kezdődő Madridi Közel-Keleti Békekonferenciát, mivel elindította azt a tárgyalássorozatot, amely a PFSZ-Izrael megegyezéshez és az izraeli-jordán békéhez vezetett. A konferencián Izrael mellett négy arab ország, Egyiptom, Szíria, Libanon és Jordánia vettek részt, valamint a palesztinok, mint a jordán küldöttség tagjai. Két védnöke volt a konferenciának: USA és a Szovjetunió. A tárgyalás két síkon zajlott:

- Multilaterális tárgyalások, melyek öt témakört érintettek: menekültkérdés, vízmegosztás, gazdasági együttműködés, környezetvédelem, fegyverzetkorlátozás és regionális biztonság.
- Bilaterális tárgyalások Izrael-Libanon, Izrael-Szíria, valamint Izrael-Jordánia között. A palesztinok a jordániai küldöttség részeként vettek részt a tárgyalásokon, és csak a kölcsönös elismerés után kezdődhetett el a közvetlen párbeszéd.

⁵⁰ Megjegyzés: ez a gondolat azt sugallja, hogy azért, mert Irán is síita. De nem azért, mert csak egybe esik a kettő.

⁵¹ Véleményem szerint az amerikai csapatok Irakban állomásoztatása nem jelent hatalmi pozíciót a centrumban, mivel az iraki demokratizálási folyamat cseppet sem nevezhető sikertörténetnek, az USA jelenléte tehát - Irán univerzális jelenlétével szemben - csak a katonai-gazdasági kapcsolatokat dimenzióját fedi le.

A tárgyalások igazi jelentőségét az adta, hogy a felek képesek voltak leülni egy asztalhoz, és megismerni egymást, mivel a legfontosabb dolog a bizalom megerősítése volt. A madridi konferencia végül is az álláspontok világos rögzítésével, de érdemi előrelépés nélkül ért véget. A 90-es évek második felére megtört a békefolyamat, meggyengültek a „békefront” hívei és – ezzel párhuzamosan – új erőre kaptak a fél évtizedig stagnáló jobboldali erők. Az 1999-ben hatalomra kerülő Barak-kormány sikertelenül próbálta rendezni a konfliktusos viszonyt a palesztinokkal, legfőképp azért, mert a PFSZ vezetője Jasszer Arafat úgy ítélte meg, hogy a nemzetközi légkör a palesztin államszervező törekvéseknek kedvez és ezért az izraeli ajánlatokat rendre elutasította.⁵² Az izraeli csapatok kivonása Dél-Libanonból - amely de facto a Hezbollah győzelmét jelentette - csak erősítette az Izrael gyengeségéről alkotott képet. A tárgyalások 2000-re végleg megfeneklettek és kitört a második intifáda.⁵³ A palesztin-izraeli szembenállás elmélyülése az arab-izraeli kapcsolatok lehűlését eredményezte, ami kettős hatással járt. Egyrészt Izraelben felülkerekedett az arabok szemében elfogadhatatlan Ariel Saron⁵⁴ alá szerveződő jobboldal, másrészt a szomszédos arab országok korábbi békülékeny politikájukat feladva eltávolodtak a békefolyamattól, s ezáltal, mint fékentartó erő is megszűnt létezni a palesztin szervezetek számára.⁵⁵

Izrael a régió speciális helyzetben lévő szereplője, mivel a térség két jelentős problémája függ részben vagy egészben a zsidó állam percepciójától. Az önálló palesztin állam kérdését és a Libanon határain belül zajló folyamatokat az izraeliek egyoldalú szemszögből érzékelik. A két, egymással összefüggő válságot és a követendő politikát ugyanis mindenkor Izrael állam biztonságából vezetik le. Vagyis Izrael állam határainak biztonsága, lakosságának védelme, az ország túlélése az elsődleges szempont, míg a kooperatív célokat, a legitimitás elismertetését, a békeszerződések megkötését, másodvonalba sorolják. Ennek oka az izraeli politikai paletta jobbra tolódása, amely elsősorban az eredménytelen béketárgyalások miatt

⁵² Yossef Bodansky: Arafat's „Peace Process”,

<http://www.acpr.org.il/publications/policy-papers/pp018-xs.html>, 2006. december 14.

⁵³ N. Rózsa Erzsébet - Tóth Péter: *A közel-keleti válság legújabb fejleményeiről*, ZMNE SVKK elemzések, 2006/5,

<http://www.kulugyiintezet.hu/kulpol/kiadvany/tli-svkk/2006-05.pdf>, 2007. január 06.

⁵⁴ Saron 1982-ben védelmi miniszterként irányította a libanoni műveleteket és az arabok szerint ő tette lehetővé a falangistáknak, hogy mészárlást hajtsanak végre a palesztin menekülttáborokban. Saron közvetett felelősségét egy izraeli bíróság is kimondta és le kellett mondania a védelmi miniszteri pozíciójáról.

⁵⁵ Shmuel Sandler: *Centrism in Israeli Politics and the Olmert Government*, BESA Perspectives, 2006/14.

következett be, másrészt az a tény, hogy az arab államok 1948-ban kizárták Izraelt a regionális kooperáció minden szintjéről (azon országok kivételével, amelyek később bilaterális szerződést kötöttek a zsidó állammal). Izrael eszközrendszere ennek következtében a katonai képességekre szűkült, melyek hatékony elrettentést jelentettek meg a régió szereplői felé egészen 2000-ig, amikor az IDF a Hezbollah támadásai miatt kiűrtette Libanont.^{56 57}

Izrael és az arabok konfliktusának eredője a hatnapos háborúban elfoglalt területek kérdése. A 2003-as bejrúti Arab Liga csúcsértekezleten a szaúdi delegáció által előterjesztett ún. szaúdi béketervezet szerint - melyet minden arab állam támogatott - van esély Izrael elismerésére, de csak abban az esetben, ha visszavonul az 1967 előtti határaihoz. Izrael azonban ezt a felvetést sajátos geostratégiai helyzetéből fakadóan – vagyis, hogy az országnak nincs hadműveleti mélysége – elutasítja, mivel ezzel a lépéssel⁵⁸ le kellene mondania biztonságának egy részéről, cserébe azért, hogy része lehessen a regionális biztonsági komplexumnak.⁵⁹

A palesztin probléma, hasonló kérdéseket vet fel. Vagyis a felek rugalmatlansága és közvetett geostratégiai érdekei hibáztathatóak a konfliktus megoldatlanságáért. A palesztinok ugyanis úgy gondolják, hogy ők Oslóban már elismerték Izrael létének jogosságát az 1948-as határain belül és ezzel lemondtak területeik 78%-ról. Magukénak – és ezzel a szükséges minimumnak – tekintik Ciszjordániát, Gázát és Kelet-Jeruzsálemet. Jeruzsálem hovatartozásának kérdése viszont mélyen belevág az izraeliek identitástudatába, hiszen egységesen zsidó irányítás alatt álló, történelmi fővárosként tekintenek rá.⁶⁰ A felek tehát sem Oslóban, sem azóta nem találnak közös nevezőt és pontosan a fogoly-dilemma negatív kimenetének mentén⁶¹ cselekednek. Ennek oka, hogy a palesztinok Jasszer Arafat vezetése alatt helytállóan érzékelték két fontos tényezőt. Az egyik a nemzetközi környezet nyomása és Izrael lépéskényszere, amely – ha lehet – csak

⁵⁶ Caroline B Glick: *Ehud Olmert's „Convergence” Plan for the West Bank and U.S. Middle East Policy*, Center for Security Policy, Occasional Papers 2006/9.

⁵⁷ Barry Rubin: *Israel's new Strategy*, <http://www.foreignaffairs.org/20060701faessay85409/barry-rubin/israel-s-new-strategy.html>, 2006. december 06.

⁵⁸ Többek között a stratégiai fontosságú Golán-fennsík, a Jordán folyó vízgyűjtőjének, a „Sebafarmoknak” nevezett terület, valamint a kulturális-társadalmi értéket hordozó Jeruzsálem átadása a fő kérdés.

⁵⁹ Idézett szerző: Schweitzer András uo.

⁶⁰ Yoram Peri: *The Israeli Military and Israel's Palestinian Policy*, <http://209.85.165.104/search?q=cache:CS281bJObjQJ:www.usip.org/pubs/peaceworks/pwks47.pdf+palestin+perception%2Boslo&hl=hu&ct=clnk&cd=5&gl=hu>, 2007. január 07.

⁶¹ Két vagy több fél, egymással folytatott inkooperatív relációja, melynek összege zéró.

fokozódott a 2003. márciusi amerikai invázió óta. Ebben a helyzetben ugyanis az állami szereplők nyomása elsősorban a szintén állami szereplőként diszponáló Izrael felé irányul. Az izraeli félre nehezedő nyomás pedig a palesztinok szemszögéből lépéselőnyt ad nekik, hiszen a nyitó ajánlatot mindig Izraelnek kell megtenni. A másik fontos tényező az előbbi gondolatmenet folytatása, vagyis, hogy Izrael mozgásteret a tárgyalásos megoldásra szűkült,⁶² míg a palesztinok továbbra is bármikor kiléphetnek a konzultációból és visszatérhetnek a fegyveres ellenálláshoz. Az „Arafat-doktrína” tehát azon a felismerésen alapul, hogy Izrael eszközrendszere – katonai elrettentő erejének csökkenésével és a nemzetközi nyomás növekedésével – az utóbbi időben leszűkült a diplomáciára, míg a palesztinok az említett eszközökön túl, az intifáda kirobbantásával képesek nyomásgyakorlásra a másik féllel szemben.⁶³

A zsidó állam és északi szomszédjával ápolt viszonya már egészen más jellegű probléma, bár az eredők itt is közösek. A két ország közötti területi vita egy első pillantásra jelentéktelen terület, az alig hét négyzetkilométeres területen elterülő Seba-tanyák körül folyik – illetve folya, ha tárgyalnának egymással. A probléma azonban itt sem maradhat meg két nemzet szintjén, ugyanis a területre Szíria is igényt tart. Szíria 1976-ban jelent meg először katonai erővel Libanonban, miután az izraeliek által támogatott Haladó Nemzeti Mozgalom már majdnem egész Libanont ellenőrzése alá vonta. Az 1976-os bevonulás óta pedig Szíria úgy tekint a cédrusok országára, mintha az egyik tartománya lenne.⁶⁴ A Rafík Haríri libanoni szunnita miniszterelnök meggyilkolása körül kitört botrány, Szíria érintettsége és a széles nemzetközi felháborodás együttesen oda vezettek, hogy 2005-ben a szíriai csapatok kivonultak Libanonból. Ez a lépés azonban csak még jobban destabilizálta a térséget. Libanonban a felekezeti határokat is áthágó új blokkok jöttek létre, a Szíria-pártiak és a Szíria-ellenesek.⁶⁵ A belső feszültségek hatására a központi hatalom ereje meggyengült.⁶⁶

⁶² Ha mást nem is, az elmúlt 50 év palesztin-izraeli konfliktusai bebizonyították, hogy pusztán katonai eszközökkel nem lehet megoldást találni.

⁶³ Idézett szerző: Schweitzer András uo.

⁶⁴ Ennek a percepciónak történelmi hagyományai vannak, melynek kifejtése meghaladja az értekezés terjedelmi korlátait.

⁶⁵ Például a keresztény milicista, egykori Izrael-párti hadvezér, Michel Aún és a Hezbollah szövetsége.

⁶⁶ Gary C. Gambill: *Syria and the Sheeba Frams Dispute*, Middle East Intelligence Bulletin, London. May 2001.

Az új helyzetben a Szíria- és Irán-párti Hezbollah növelte befolyását az országban, az egyre gyanúsabb korrupciós ügyletekbe keveredő kormány hatalmának rovására. A 2005-ös választásokon 14 mandátumot szerzett a 128 tagú parlamentben és részévé vált a nagykoalíciónak. Ezzel államközi szintre emelte Izrael állammal való szembenállását,⁶⁷ amit a 2006. július 12-én Zárit városkánál a Hezbollah milicistái és egy izraeli őrzőpatrol között bekövetkező összecsapás, majd az azt követő konfliktus (34 napos háború) demonstrál legjobban.⁶⁸

A konfliktussal kapcsolatban Szíria szerepe nem világos, de talán akkor állunk a legközelebb az igazsághoz, ha azt állítjuk, hogy nem érte váratlanul az események alakulása. Irán jelenléte tagadhatatlan a Hezbollah köreiben, de nem tartom valószínűnek, hogy iráni parancsra indultak volna meg a műveletek, mivel Iránnak a Hezbollah értékét annak léte, katonai képességei és kulcspozíciója Izrael szomszédságában adja. Könnyű belátni, hogy egy kiszélesedett konvencionális konfliktusban – ahol fennáll a veszélye a Hezbollah elpusztításának – mindezt kockáztatta volna. Sokkal valószínűbb, hogy a síita állam, Szíriával karöltve, minden támogatást megadott a Hezbollahnak, mert minden egyes rakétával gyengíthette Izrael és erősíthette saját pozícióit a térségben.

A libanoni-izraeli reláció problematikája, hogy a sokszínű libanoni politikai palettán szinte az összes jelentősebb közel-keleti hatalom képviselteti magát – közvetett, vagy közvetlen szövetségesei által. A Hezbollahot mind Szíria, mind Irán igyekszik saját érdekei szerint felhasználni. Európa – főként Franciaország – hagyományosan a maronita keresztényeket, Szaúd-Arábia a szunnita közösséget támogatja, a drúz szektának pedig kiterjedt, kétoldalú kapcsolatai vannak Szíriával és Izraellel egyaránt. A gyenge állam Libanon esetében azért jelent biztonsági kockázatot, mert nincs olyan központi hatalom, amely képes lenne ezeket a széttartó érdekcsoportokat összehangolni. Ezt a 2005-ben megalakult egységkormány alig egy évnyi regnálás utáni szétesése bizonyítja a legjobban. Izrael ebben a helyzetben jogosnak érzi, hogy a már ismertetett egyoldalú lépések politikáját folytassa északi határainál. Ezzel azonban hosszú távon csak veszíthet, hiszen a 15 éves

⁶⁷ Sami W. Abbas: *Shiites in Lebanon: The Key to Democracy*, Middle East Policy, Washington, 2006/13.

⁶⁸ A konfliktus bemutatását nem kísérem meg, mivel az meghaladná az értekezés kereteit.

polgárháborúnak az a tanulsága, hogy egyetlen külső hatalom sem képes, pusztán katonai erővel stabilizálni az országot.⁶⁹

1.4.3. A menekültkérdés és migráció

A közel-keleti menekültek és a migráció kérdésének vizsgálata előtt, fontosnak tartom a fogalmak közötti különbségek rövid áttekintését. Caroline B. Brettell a menekültek és a nem-menekült migránsok közti legfőbb különbséget abban látja, hogy az előbbiek akaratuk ellenére hagyják el hazájukat. Ebből azonban még nem következik, hogy a menekültek migrációját ne lehetne ugyanúgy megközelíteni, mint más, új helyre költöző (displaced) közösségek mozgását.⁷⁰ Neves hazai szakértőnk Szabó A. Ferenc megállapítása⁷¹ is ezt tükrözi. Szerinte az önkéntes kivándorlók és a valódi menekültek kategóriája között igencsak szűk a mezsgye, hiszen a kivándorlók sokszor preventív menekülők - válságba került társadalom olyan egyedei, akik időben felismerték helyzetük tarthatatlanságát és önként próbáltak meg változtatni rajta. A kiváltó okokat általában több tényező együttes hatásában mérhetjük.⁷²

A közel-keleti térség több mint fél évszázada szinte állandó válságok, fegyveres háborúk és meg-megújuló békefolyamatok színtere.⁷³ Az 1948-49-es háború nyomán jelentek meg először a napjaink problémáinak egyik fő forrásává vált palesztin menekültek. A menekült-probléma részben spontán folyamat volt, részben az arab vezetés felszólításainak, részben azonban az izraeli hatóságok ösztönzésének, izraeli katonai akcióinak következménye volt. A legnyilvánvalóbb ok az arab politikai intézményrendszer összeomlása volt, ami az arab elit tömeges kivándorlásának következménye.

⁶⁹Idézett szerzők: N. Rózsa Erzsébet és Tóth Péter uo.

⁷⁰ Caroline B. Brettell: *Theorizing migration in anthropology*, New York/London: Routledge, 2000. pp. 97-135.

⁷¹ Szabó A. Ferenc: *A nemzetközi migráció és korunk biztonságpolitikai kihívásai*, ZMNE, Budapest, 2006. p. 23.

⁷² Okai széleskörűek, csoportosíthatók a politikai üldöztetésektől, a szegénységen, a túlnépesedésem, a gazdasági vonzáson, újabban a munkaerőáramláson keresztül stb. egészen a háborúig.

⁷³ Öt „hivatalos” arab-izraeli háború (és a hatodik 2006. nyarán az Izrael-Hezbollah háború), három Öböl-háború (Irak-Irán, 1990-1991 és 2003), két palesztin intifáda (1987, 2000) öngyilkos merényletek sorozatai, palesztin-izraeli összecsapások, libanoni polgárháború (1975-1990), iráni iszlám forradalom- a sor még sorolható.

Khaled al-Azm - Szíria egykori miniszterelnöke (1948-49) - visszaemlékezéseiben a palesztin menekültek kérdéskörét vizsgálva leszögezi: az arab államok felhívása a palesztinokhoz, hogy Izraelből a környező arab országokba vándoroljanak ki, a zsidó állam ügyét szolgálta. "Képzeljük el, egy pillanatra, mi történt volna akkor, ha Palesztina lakói, több mint egymillió ember, ottmaradtak volna. Micsoda ötödik hadoszlopot jelentettek volna Izraellel szemben!"⁷⁴

1948-ban hivatalosan 800 ezer menekültet regisztráltak. A menekültek második hulláma az 1967. évi háborúban hagyta el az Izrael által elfoglalt térséget. Mintegy 500 ezer újabb menekült jelent meg. A nem hivatalos jelentések – az időközben bekövetkezett népességnövekedés miatt - azonban jóval többel számolnak. Napjainkban a kb. 5.5 milliós palesztin lakosság három részre oszlik: az Izraelben maradt arab kisebbség, kb. 900 ezer; az 1967-ben megszállt területek lakossága (közülük sokan az 1948. évi menekültek) kb. 1.7 millió és a Palesztinán kívül élő menekültek (Egyiptom, Libanon, Szíria, Jordánia, Irak) kb. 3 millió.⁷⁵

A 2003-as Irak elleni háború kiváltotta káosz következményeként menekült-sorba kényszerültek helyzetét illetően, az ENSZ 1,8 millióra becsüli az Irakon belül hontalanná vált és 2 millióra az Irakból elmenekült személyek számát. Havonta 30-50 ezres tömeg hagyja el az országot, elsősorban Jordániába és Szíriába, de Egyiptomba, Libanonba, Törökországba, Iránba és még messzebbre - Európába menekülnek. Az Irakkal szomszédos országok korlátozták a menedékkjogot kérő menekültek befogadását, aminek következményeképpen sokan visszatérnek Irakba, vagy a határon rekednek, szórványos humanitárius segélyben részesülnek az UNHCR-től és a Vöröskereszt Nemzetközi Bizottságától, helyzetük egyre sanyarúbb, mivel a rendelkezésükre álló víz-, élelmiszer-, üzemanyag- és gyógyszerforrások korlátozottak.⁷⁶

Európát tekintve lényegében véve a probléma nem új keletű, ugyanis a második világháborút követően az észak-afrikai és a közel-keleti országokból különböző migrációs hullámok érték el – az említett okok miatt.

A térség demográfiai mutatóinak tanulmányozása során megállapíthatjuk, hogy egyik fő problémája a gyors népességnövekedés, az egyben a társadalmi

⁷⁴<http://www.eretzisrael.org/~peters/refugees2.html>, 2007. augusztus 24.

⁷⁵United Nations Relief and Works Agency for Palestine Refugees in the Near East, <http://www.un.org/unrwa/overview/index.html>, 2007. december 15.

⁷⁶<http://www.amnesty.org/library/index/engmde140362007>, 2007. december 15.

vándor mozgalom egyik fő hajtóereje is. A XX. század közepén a muszlimoknak csak egy részét alkotó arab világ lakossága 76 millió volt, 1975-re elérte a 144, 2000-re pedig a 287 milliót. Mindössze 25 évre volt szükség a lakosság megduplázódásához.⁷⁷ A legtöbb közel-keleti arab országban (Egyiptom, Bahrein, Egyesült Arab Emirátus, Szíria, Jemen, Pakisztán) a 70-es és 80-as években tetőzött a fiatalok demográfiai hulláma, amikor is a 15 és 24 év közé eső népesség elérte a teljes népességhez viszonyított 20% feletti csúcspontját. A legtöbb arab államban újabb tetőzési hullámra lehet számítani és a munkát kereső huszonéves fiatalok száma 30-50%-kal fog emelkedni.⁷⁸ Ez a szociális nehézségekkel küszködő óriási embertömeg az állami oktatás hiányosságaiból következően a vallási, karitatív szervezetek kiépített hálózatára támaszkodva már fiatal koruktól olyan oktatásban részesülnek, ami a szekularizációval és a modern tudományokkal szemben a reiszlamizációt helyezi előtérbe. Ennek tudatában a tömeges migrációtól való nagyon is valós félelem táplálja az európai biztonság növelését, ugyanis a kivándoroltak számos esetben a megapoliszok nyomornegyedeiben találtak csak maguknak menedéket, ami pedig a munkanélküliség és a szociális biztonság hiányából adódóan gyűjtőhelye a kriminalizációnak, a gyűlölködés és elszenvedett sérelmek miatt pedig kiváló táptalajt nyújt a fundamentalizmusnak, az erőszakos eszmék gyakorlásának.

1.4.4. Az iszlám szélsőségesség és a terrorizmus

A téma vizsgálata előtt fontosnak tartom fogalomkörének rövid behatárolását. A terrorizmus sokféle értelmezhetősége azonban bonyolítja a kivitelezést, ugyanis kétségtelenül zavarba ejtő feladat egy mindenki számára elfogadható meghatározás kialakítása, különösen abban az esetben, ha a téma avatott szakértői is jó pár éve elmélkednek azon. Ha jobban belegondolunk, bizonyos esetekben még azt sem túl könnyű eldönteni, hogy egy-egy adott esemény kimeríti-e a terrorizmus fogalmát vagy sem, így azután a közös jellemzők kiválasztása és megfogalmazása még nehezebb. Jelen esetben nem próbálkozom

⁷⁷ Zeev Maoz: *Regional Security in the Middle East: Past Trends, Present Realities, and Future Challenges*, 1997, *Journal of Strategic Studies* 20 (1): pp. 1-45.

Dervis Kemal - Nemat Shafik: *The Middle East and North Africa: A Tale of Two Futures*, 1998 *Middle East Journal* 52.: pp. 505-516.

⁷⁸ Resperger István: *Az iszlám világ hatása a biztonságra*, ZMNE, Egyetemi jegyzet p. 40.

meg definícióalkotással, helyette meríték a megfogalmazott több száz fogalom egyikéből.⁷⁹ Számomra legtalálóbban talán az amerikai Jebsen Központ kutatói⁸⁰ fogalmazták meg: “a terrorizmust a cselekmény természete határozza meg. Mindig erőszakos cselekmények, vagy erőszakkal fenyegetőznek, s ehhez gyakorta konkrét követeléseket társítanak. Az erőszak majdnem minden esetben polgári célpontok ellen irányul, s általában úgy hajtják végre, hogy maximális nyilvánosságot kapjanak. Az elkövetők általában szervezett csoportok tagjai, gyakran büszkén vállalják tetteiket. A terrorcselekmény célja, hogy következményei túlmutassanak az okozott fizikai károkon”. Természetesen ez a megfogalmazás sem teljes, azonban egy fogalmi keretnek tekinthető. Egy jellemzőt még hozzá tennék: a célpontok - ha nem pusztán öldöklés a cél – szimbolikus jelentéssel bírnak vagy az állam, vagy a terrorszervezet - esetleg mindkettő - számára.

A fentebb idézett szakirodalom a közel-keleti térség terrorizmusának gyökerei között nacionalista, vallási, kulturális és szociális eredőket jelöl meg és egyben indokainak és formáinak is tekinti azokat.⁸¹ Az eredők egymástól függetlenül is egészszé teszik a fogalmat, de a legtöbb esetben összefonódva alkotják azt.⁸² Az államilag szponzorált terrorizmust, a terrorizmus egyik alapvető formájaként kategorizálja, melynek gyakorló országai között Irán és Szíria is megtalálható⁸³ - ugyanakkor a legtöbb muszlim állam szemében Izrael a terrorista állam.

A nacionalista terrorizmus fő jellemzője egy önálló nemzetállam létrehozásáért folytatott harc, melynek célja a nemzetközi figyelem ráirányítása egy elkeseredett „felszabadítási küzdelemre”. A terrorizmus ezen formájának több esetben sikerült nemzetközi támogatást, szimpátiát elnyernie. Jellemző továbbá,

⁷⁹ Szinte minden országnak megvan a maga szempontjából legrelevánsabb terrorizmus-fogalma, sőt bizonyos országokon belül még az egyes intézmények is eltérő megfogalmazásokat használnak. Kőszegvári Tibor: *A nemzetközi terrorizmus elleni harc elméleti és gyakorlati kérdései*, In: Hadtudományi Tájékoztató, Budapest, 2004/2. p. 13.

⁸⁰ Russel D. Howard - Reid L. Sawyer: *Terrorism and Counterterrorism, Understanding The New Security Environment*, Mc.Graw-Hill/Dushkin, Guilford, Connecticut USA, 2004. pp. 22-35.

⁸¹ Uo. A magam részéről a felsorolást politikai eredőkkel egészíteném ki, ugyanis a terroristáknak mindig vannak világosan, vagy zavarosan megfogalmazott, de mindenképpen egyértelmű politikai céljaik. Tetteiket ezekkel a célokkal igazolják és ezen céloknak rendelik alá.

⁸² Magnus Ranstorp: *Terrorism in the Name of Religion*, In: idézett mű: Russel D. Howard, chapter 4. p. 105.

⁸³ Az USA külügyminisztériumának anyaga szerint a terroristákat támogató hét állam közül öt muzulmán, mint ahogy a terrorizmusban résztvevők többsége is az. *Disenciones en el Gobierno de Bush*, El Pais 22 de agosto 2006.

hogy a nacionalista terroristák magukat „szabadságharcosoknak” és nem terroristáknak tartják. Az arab világban létrejövő iszlamista szervezetek többsége az egyiptomi Muzulmán Testvériség nevű szervezet nemzetközi (muszlim térségbéli) burjánzásából jött létre. Ez egyfelől egyediséget ad a mozgalomnak, másfelől rámutat a mozgalom pánarab jellegére, mert a rohamos térhódítása azt jelenti, hogy a sérelmeknek, a vallási és politikai reformtörekvéseknek nem csak egyiptomi sajátosságuk volt, hanem az egész muszlim térségre kiterjedő relevanciájuk. Az 1928-ban, Egyiptomban létrejött szervezetnek egyrészt szerte az arab világban voltak és vannak társszervezetei, másrészt szerte az arab világban voltak és vannak ezen politikai szervezetekből kivált, radikalizálódott terrorcsoportjai.⁸⁴

A terrorizmus második fő kategóriája a vallási terror. Azok a terroristák tartoznak ide, akik vallási meggyőződésük alapján használnak erőszakot hitük terjesztése, túlvilági érdek megszerzése vagy más ideológiák és ezek követőinek felszámolása céljából.⁸⁵ Ezen cselekedetek és az iszlám tanításai közötti kapcsolat értelmezését illetően, alapvető viták kezdődtek mind nyugaton, mind a muzulmán világban. Vallási vezetők és politikusok egyaránt élesen tiltakoztak az ellen, hogy a terrorizmus gyökereit a Koránban kellene keresni - néhány Korán idézetet olvasva azonban más kép tárul elénk.

“Amikor összetalálkoztok a hitetlenekkel, akkor vágjátok el a nyakukat! Mikor aztán nagy rontást tettetek bennük, akkor szorosan kötözzétek meg őket!”⁸⁶ „Amikor a szent hónapok elteltek, öljétek meg a pogányokat, ahol csak föllelitek őket, fogjátok el és börtönözzétek be őket, és minden leshelyen fekvő várjatok rájuk.”⁸⁷

“Készítsetek föl ellenük, ami fegyveres erőt és csatamént csak tudtok, hogy ezáltal félelmet keltsetek általuk Allah ellenségeiben és a ti ellenségeitekben és rajtuk kívül másokban, akiket ti nem ismertek, de Allah ismeri őket!”⁸⁸

Az idézeteket hosszasan lehetne folytatni. “Nem annyira döntő az iszlám vallási jelenségeinek helyes megítélése során, hogy mit mond a Korán és a hagyomány,

⁸⁴ A paletta igen széles, kezdve a az egyiptomi Al-Takfir wa'al Hidzsra-tól (az Egyházból Kiközösítették és Emigráltak szervezete a 70-es években jött létre a hitetlenek elleni erőszak alkalmazásának céljával. Az évek alatt különböző sejteket hozott létre Marokkóban, Algériában, de Olaszországban és az Egyesült Államokban is) a palesztinai Hamasz-ig.

⁸⁵ Bruce Hoffman: *Inside Terrorism*, Columbia University Press New York, 2006. p. 146.

⁸⁶ 47. szúra 4. verse, In: Simon Róbert: *A Korán világa*, Helikon Kiadó, 1997. p. 364.

⁸⁷ 9. szúra 5. verse, uo. p. 131.

⁸⁸ 8. szúra 60. verse, uo. p. 129.

hanem, hogy ezek kijelentéseit és értelmét a közösség hogyan értelmezi.”⁸⁹ Goldziher Ignác ezen megállapítása mentén a közösség értelmezését a mai terrorizmus iszlamista jellegének való kinyilatkoztatására vonatkozóan, minden bizonnyal az elmúlt néhány év és napjaink legtöbb és legbrutálisabb az iszlám nevében elkövetett terroristák támadásai és a velük szimpatizáló vallási vezetők, illetve muzulmán tömegek alapozták, illetve alapozzák meg.⁹⁰

A kulturális eredők között a nyugati kultúra elleni lázadás és elutasítás szerepel. A fundamentalisták általában véve ellenségesen szemlélik a nyugati ideológia, a nyugati értékek globális elterjedését, a fogyasztói kultúra érvényesülését és a globalizáció folyamatát. A nemzetközi politikai erőviszonyok tekintetében pedig nem értenek egyet a nyugati civilizáció dominanciájával. Általánosságban megállapítható, hogy egy ország kormánya minél inkább Nyugat-barát, a tömegek szintje - a közvélemény annál inkább Nyugat-ellenes.

A szociális eredőket igazolja az Arab Human Development Report 2005:⁹¹ az arab világban a tömegek több mint egyharmada szegénységben él, nagy a munkanélküliek száma, elégtelenek az egészségügyi szolgáltatások, a falvak egy részében nincs elemi oktatás, ivóvíz, áramellátás. A szegénységet tetézi a magas népszaporulat, aminek egyik oka a családtervezés hiánya. A jövőt illetően bizonytalanok a gazdasági-társadalmi fejlődés kilátásai. Hiányoznak a gazdaságirányítás stabil eszközei, illetve a többség kényszerpályán mozog és kénytelen „tűzoltó munkával” enyhíteni a gondokon. A rendelkezésre álló csekély forrásokat is pazarló és improduktív módon használják fel. Ez tekinthető úgy is, mint a jövő generáció lehetőségeinek a jelenlegi generációk általi felélése.

Az iszlám világ radikalizálódása az első Öböl-háborút követően vette kezdetét. A Nyugati hatalmak behatolása az iszlám világ országaiba különböző, sok szempontból ellentétes hatást gyakorolt a közösségre. A radikális muszlim csoportok gyorsan felismerték, hogy az ügyükkel szembeni külső ellenállás erősíti eltökéltségüket, szélesíti a mozgalmuk hazai és nemzetközi (muszlim világ) támogatottságát, társadalmi bázisát. A 90-es években Oszáma bin Láden és társai

⁸⁹ Goldziher Ignác: *Az iszlám vallása*, In: *Az iszlám kultúrája* 2. kötet, Gondolat Kiadó, Budapest 1981. p. 804.

⁹⁰ Abu Bassir szaudi származású vallási vezető vezet a 2001-es amerikai elleni támadások üdvözlésével hívta fel magára a nyugati világ figyelmét – mint ahogy Omar Bakri sejk, Abu Hamza el-Maszri - majd a 2005-ös londoni merényletet követően részletesen érvelt a merényletek kiindulópontja mellett. Szerinte háború folyik a keresztény és a muzulmán világ között.

Gemma Martin Munoz: *Az Iszlám és a Nyugat* c. előadás, CESEDEN Madrid, 2006. november 13.

⁹¹ Arab Development Report 2005. pp. 71-73.

felismerve ennek jelentőségét, tudatosan szították a külső ellenállást, azaz szándékosan provokálták az arab földön állomásozó külföldieket és főként az azok vezetőjének tekintett Egyesült Államokat. Olyan helyzet kialakítására törekedtek, amelyben az általuk elkövetett merényletekre az ellenség túlzott reakcióval válaszol, felháborodást és radikalizálódást kiváltva (és fundamentalista önkéntesek további hullámát elindítva) ezzel az addig békés muszlim közösségekben is, akik ezt követően fő célpontjaikká az Egyesült Államokat a vele szövetséges Nyugatot és az általuk támogatott Izraelt vették. A radikalizálódás folyamatának és a terror globális elterjedésének kulcsfontosságú szereplői voltak a palesztinok. Harcuk Izrael állam és a zsidóság ellen irányul.⁹² Ahmad Abú Halabijja, a gázai Iszlám Egyetem rektora még nyíltabban fogalmaz: „Ne kegyelmezzetek a zsidóknak, bárhol is éljenek, bármelyik országban... Harcoljatok ellenük... Ahol találjátok, ott öljétek meg őket.”⁹³

Az arab terrorizmus másik célpontja az USA, illetve a Nyugat, amelynek Izrael-barát politikáját már régóta rossz szemmel nézik az arab nemzetek. Szemükben Amerika újragyarmatosító nemzet, amely Izraelt, mint előretolt helyőrségét támogatja. Sok arab vélekedik úgy, hogy Amerika közel-keleti politikájának nem más a célja, mint hogy rájuk kényszerítse az erkölcstelen nyugati kultúrát és felszámolja az iszlám vallást.⁹⁴ Nem utolsó sorban fontos megemlítenünk, hogy sok arab számára botrány az, hogy Amerika a közel-keleti olajmezők feletti kontrollal rendelkezik, és támogatja az Öböl-menti országok – Kuvait, Szaúd-Arábia, Egyesült Arab Emírségek – despota rendszereit.

1.4.5. A tömegpusztító fegyverek birtoklásának kérdése

A fejezet eddigi bemutatásánál több soron érintettem a témát, azonban a regionális instabilitást kiváltó lehetséges okok vizsgálatánál a tömegpusztító fegyverek birtoklásának kérdése meglátásom szerint külön pontot kívánt meg.

Az ENSZ Leszerelési Bizottsága 1954-ben a nukleáris (atom), vegyi és biológiai fegyvereket gyűjtőfogalomként tömegpusztító fegyvereknek minősítette

⁹² A Hamász 1988-as „chartája” még Izrael „eltűnését” hirdette, egész Palesztina felszabadítását irányozta elő, a fegyveres harcot állította alapelvként tagjai elé, de egy idő múltán vezetői már nem zárták ki a párbeszédet Izraellel, ami akár ennek elismeréseként is értelmezhető volt.

Hamas y Fatah alcanza un acuerdo, <http://www.webislam.com>, 2007. augusztus 30.

⁹³ http://www.newyorkmonthlyherald.com/islamic_fundamentalism.htm, 2006. szeptember 8.

⁹⁴ Tamer Shosha: *El Islam y el Terrorismo*, Monografía, CESEDEN Madrid, 2007. p. 39.

azoknak a fegyverfajtáknak a megnevezésére, amelyek a többi fegyverhez képest, azonos körülmények esetén, hatásaik sajátos jellegénél és méreteinél fogva, viszonylag rövid idő alatt rendkívül nagymértékű pusztítást okoznak az élő erőkből, a haditechnikai eszközökben, az épületekben és más létesítményekben.^{95 96}

A Közel-Kelet tömegpusztító fegyvereinek stratégiai okokból történő beszerzésére irányuló törekvései röviddel azután jelentkeztek, hogy Izrael 1949-ben elnyerte függetlenségét egy ellenséges arab világban. Ezt követően, a biztonsági kérdések váltak a legfontosabbá Izrael számára, nevezetesen, hogy tömegpusztító fegyverekkel rendelkezzen az arab világ mennyiségileg nagyobb katonai erejének elrettentéséhez. Kezdetektől fogva, Izrael szándékosan kétértelmű politikát folytatott a nukleáris kérdések tekintetében, ami abból állt, hogy „nem állítom, de nem is cáfolom” annak meglétét. Ebből adódóan, Izrael nem írta alá az Atomsorompó Szerződést⁹⁷ és csak az egyik nukleáris létesítményét (Nahal Soreq) vetette a Nemzetközi Atomenergia Ügynökség megfigyelése és ellenőrzése alá – bár ebben 1980 óta támogatja a térség mentesítését a tömegpusztító fegyverektől.

Az általános arab nézet szerint, az Izrael által birtokolt és el nem ismert nukleáris arzenál haderőkülönbségekhez vezetett hátrányukra, s ezáltal veszélyt jelentett biztonságukra. Mivel Izrael nem hajlandó elismerni nukleáris fegyverei létét, aláírni az Atomsorompó Szerződést és felszámolni tömegpusztító fegyvereit, ezért az araboknak - Izrael erejének ellensúlyozására - „nem maradt más választásuk,” mint az egyenlőség kényszerítőerejéhez a módot megtalálniuk. Gazdasági, technikai és jogi okokból kifolyólag⁹⁸ az arabok egyelőre nem képesek ellensúlyozni az izraeli nukleáris programot egy hasonló saját programmal, ezért egyetlen megoldás maradt számukra a vegyi és biológiai fegyverek - mint az egyetlen elrettentő eszköz – beszerzése.

A konfliktusokban bővelkedő Közel-Keleten az „az arabok egyelőre nem képesek” kifejezés nem jelenti azt, hogy irányukból nem voltak, vagy nincsenek

⁹⁵ Szakács Ágnes: *A tömegpusztító fegyverek nemzetközi ellenőrzésének főbb állomásai és lehetséges szakmai feladatai*, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Vegyi- és környezetbiztonsági tanszék, 1999. p.1.

⁹⁶ A technika fejlődése következtében e csoportosítást további két kategóriával bővíthetjük, hiszen sok, korábban csak biológiai úton előállított anyag (pl. toxinok) már vegyi úton gyártható, s a nukleáris anyagok sem csupán atomfegyverek előállításához használhatók fel, sajnos számolnunk kell radiológiai fegyverek, közkeletűbb nevén ún. „piszkos bombák” alkalmazásával is (radioaktív anyagok felhasználásával készült, hagyományos robbanóanyag felrobbantásával szórja szét a sugárzó anyagot) elsősorban nem állami szereplők által. (Megjegyzés: a szerző).

⁹⁷ Nuclear Nonproliferation Treaty (NPT), 1968. július 01.

⁹⁸ Mindegyik arab ország aláírta és ratifikálta az NPT-t.

burkolt, esetleg nem lesznek nyílt törekvések nukleáris képességeik kifejlesztésére - a térség stratégiai egyensúlyának helyreállítása mellett - az izraeli nukleáris stratégia ellensúlyozása érdekében. Ezt bizonyítja Irak múltbéli, Irán jelen példája és Szíria nem titkolt nukleáris ambíciója. Egyiptom részéről figyelemre méltóak Mubarak elnök megnyilvánulásai: „amikor eljön az idő, hogy szükségünk lesz nukleáris fegyverekre, akkor nem fogunk tétovázni. De csak akkor, ha ez tényleg szükségessé válik, ugyanis jelenleg ez az utolsó dolog, amivel törődünk. (De) most még nem áll szándékukba a nukleáris klubhoz csatlakozni.”⁹⁹ ¹⁰⁰ „Mi nagyon komolyan vesszük Izrael nukleáris programját, és azon vagyunk, hogy fejlesszük haderőinket és növeljük katonai képességeinket, hiszen Egyiptomnak jogában áll saját területi biztonságát megvédeni,¹⁰¹ illetve az ország szuverenitását megőrizni.”¹⁰² Ez a nyilatkozat képviseli az arabok egyik elképzelését, konkrétan, a megnövelt katonai készenlétet, amelyet a mellékelt táblázatok is mutatják.¹⁰³

Szíria szintén jogot formál arra, hogy saját vegyi és biológiai elrettentő erővel rendelkezzen¹⁰⁴ – nem titkolja nukleáris ambícióit sem¹⁰⁵ - és csak akkor tud elképzelni bármilyen vegyi és biológiai fegyvergyártó kapacitását érintő megállapodást, ha Izrael is beleegyezik abba, hogy lemond mindeddig „titokban tartott” nukleáris arzenáljáról. Szíria fenntartja és hangoztatja a néhai Háfiz el-Aszad elnök kijelentését is, miszerint az ország képes lenne veszteségeket okozni Izraelnek ezen fegyverek által, saját biztonságuk megőrzése érdekében.¹⁰⁶

Irak esetében saját fegyverkészleteinek bővítése térségbeli törekvéseihez kapcsolódott, ezáltal hatalmat gyakorolva a többi szomszédos, olajban gazdag arab ország, valamint Izrael és Irán fölött is. 2003 tavaszán az Egyesült Államok és szövetségesei által az iraki rezsim megdöntésére, annak feltételezett tömegpusztító programja felszámolására indított hadművelet során nukleáris fegyvereket nem találtak. 2004 januárjában David Kay, a tiltott fegyverek után kutató amerikai

⁹⁹ Samy G. Hajjar: *Regional Perspectives on the Causes of Proliferation of Weapon of Mass Destruction in the Middle East*, Comparative Strategy, 2000. p. 51.

¹⁰⁰ Az évi 2 milliárd dolláros amerikai segély egyelőre kellő visszatartó erőt jelent Egyiptom számára, hogy belépjen az atom klubba. (Megjegyzés: a szerző).

¹⁰¹ Egyiptom sem a Vegyi Fegyver Konvenciót (CWC-1992. november 30.), sem a Biológiai és Toxin Fegyver Tilalmi Egyezményt (BWC-1975. március 26.) nem írta alá azzal az indokkal, hogy Izrael is visszautasította – beleértve az NTP-t is és olyan nukleáris programot folytat, ami nem rendelkezik nemzetközi garanciával.

¹⁰² Idézett szerző: Samy G. Hajjar uo.

¹⁰³ Lásd 7-8. számú mellékletek pp. 146-147.

¹⁰⁴ Egyiptomhoz hasonlóan, Szíria sem írta alá a CWC-t és a BWC-t sem.

¹⁰⁵ Idézett szerző: Samy G. Hajjar: uo, p. 52.

¹⁰⁶ Daily Telegraph, 06. January 2004.

szakértők vezetője lemondása előtt elismerte,¹⁰⁷ hogy a bagdadi rezsimnek nem voltak tömegpusztító fegyverei a tavaszi hadjárat előtt. A fegyverek után kutató amerikai szakértők csoportja azonban folytatta (folytatja) munkáját, hogy feltárják a tényeket és összehasonlítsák azzal, amit előzetesen feltételeztek. Vegyi anyagokat a föld alatt azóta már találtak, s nem kizárt, hogy más tömegpusztításra alkalmas eszközök is előkerülnek majd. Mindenesetre a gyanakvás Irakkal szemben nem volt alaptalan, hiszen Szaddám Huszein nem titkolt törekvéseinek egyike – legalábbis kormányzásának egy szakaszában - a nukleáris arzenáljának kiépítése volt. Elszántságát a korábbi „hadviselésével” is kellőképpen bizonyította: az iraki-iráni háború¹⁰⁸ utolsó szakaszaiban vegyifegyvereket használt az iráni katonai haderők ellen és rakétáit (hagyományos robbanófejekkel) iráni városok, illetve azok polgári lakosai ellen irányította. Az 1991-es Öböl-háború ideje alatt Irak Scud rakétákkal támadta Szaúd-Arábiát és Izraelt.

A vizsgált térséget illetően a nemzetközi közvéleményt jelenleg Irán nukleáris fegyverek előállításának törekvését célzó magatartása aggasztja leginkább. Irán jelenlegi nukleáris törekvését és annak lehetséges hatásait az 1.4.1. pont alatt felvázoltam, ezért a duplikáció elkerülése végett, annak ismételt vizsgálatát, jelen pont alatt mellőzöm.

1.4.6. A szervezett bűnözés

Az arab szervezett bűnözés jelensége, globális kapcsolatrendszere ismert, azonban a tudományos kutatás sokszor elutasítja ennek a jelenségnek a vizsgálatát, mivel nem állnak rendelkezésre megbízható adatok. Ezért a témát kutató megállapításai során csak azokra az arab bűncselekményfajtákra hivatkozhat, amelyek már a nemzetközi szervezett bűnözés előterében is megjelentek, az ellenük fellépő szervezetek nyílt forrásokat közölnek, vagy az országában élő arab lakosság ez irányú cselekményei is a felszínre kerültek. Esetemben a témát a 3. fejezetben - a közel-keleti veszélyforrások hazai vizsgálatánál - mutatom be részletesebben. Előtte azonban néhány általános megállapítást felvázolok, amelyek a Közel-Keletre is érvényesek:

¹⁰⁷ www.kay-david.com, 2007. október. 13.

¹⁰⁸ 1980-1988. Több mint 100 ezer ember halt meg vegyi támadásokban.

- a bűnözés az emberiséggel egyidős, de az információs korszak fontos új jelensége a globális szinten összekapcsolódó bűnözői hálózat, amely hatással van a nemzeti és nemzetek közötti-fölötti gazdaságra, a politikára és az államra, valamint a kultúrára is. A helyi bűnöző csoportok sokasága kapcsolódik össze egy globális bűnözői hálózatban, mely rugalmas és gyorsan változtatható. A tevékenysége sokszínű: minden, ami tiltott és nagyobb hozzáadott értékkel rendelkezik, globális csempészhálózatokba¹⁰⁹ kerül;
- a globális szervezett bűnözés középpontjában a pénzmosás áll,¹¹⁰ ez az, ami az illegális és legális gazdaságot összeköti, ezzel nagyobb bizonytalanságot okozva a globális gazdaság működésében. Ez a stratégia érezhető például a drogkereskedelemben;¹¹¹
- a szervezett bűnözés hátterében nemzeti, regionális és lokális gyökerekkel rendelkező sajátos identitású szervezetek találhatók nagy történelmi tradíciókkal. A globalizáció és az államokon átnyúló szövetségeik elősegítik, hogy nagyobb eséllyel éljenek túl, nehéz időkben kibújva az adott állam ellenőrzése alól más országokban találva menedéket. Ezeknek a csoportoknak a legfontosabb tevékenysége – csak a nagyobbakat említve - a drogkereskedelem, a pénzmosás, a fegyverkereskedelem, nukleáris anyagok csempészése, illegális bevándorlók csempészése stb.

¹⁰⁹ Az Egyesült Arab Emírátsok a nemzetközi szervezett bűnözés egyik központjává vált. A kábítószer-előállításához szükséges vegyi anyagok jelentős része az Emírátsokon keresztül érkezik Ázsiába és az ott előállított kábítószer egyre nagyobb hányada ezen az úton hagyja el Ázsiát. Hadas László: *A globalizáció árnyoldalai és a hírszerzés, Új kihívások*, MTA műhelytanulmányok, 2003. p. 90.

¹¹⁰ Dubaiban működő bankokban felderített pénzmosás átlagos évi összege 2000-ben már meghaladta az 1 milliárd USD-t. Hadas László: *uo.*

¹¹¹ Az INTERPOL-jelentések szerint az Európában forgalomba hozott heroin 80%-a Dél-Ázsiából származik. A tálib Afganisztán utolsó tíz évében megnyolcszorozta az ópium- és morfium előállítását, amivel elérte a világtermelés 72%-át. Libanonban továbbra is megmaradtak a kábítószer-feldolgozó és továbbító központok. A hatóságok a kábítószer-alapanyagok termelését megszüntették, de a csempészhálózatokat nem tudták felszámolni. Az alapanyagokat Afganisztánból szerzik be. Irán a kábítószerrel vonatkozásában is megtartotta történelmi, a Délnyugat- Ázsiát és Európát összekötő csempésztútvonal-szerepét. A kábítószer és más csempészáruk Iránon át Törökországba, vagy a Perzsa-öböl kikötőibe jutnak továbbításra. Hadas László: *uo.* p. 89.

Az 1. fejezet összefoglalása

Ebben a fejezetben igazoltam, hogy a Közel-Kelet egy regionális biztonsági komplexum.

A régiót illetően két fő válságócot különböztettem meg. Az első válságóc az Egyesült Államok jelenlétével kiegészült Öböl-menti szintér, ahol az Egyesült Államok próbálja feltartóztatni az Iráni Iszlám Köztársaságot és biztosítani az amerikai gazdaság számára szükséges energiahordozókat. Ugyanakkor Irán próbál kitörni az amerikai elszigeteltségből és kiterjeszteni befolyását az Öböl-menti térségre. A válságócoknak nincsenek földrajzi határai, a felek hadászati és globális gazdasági-geopolitikai képességei miatt.

A második válságóc Izrael, a palesztin területek, Libanon és Nyugat-Szíria térsége, ahol a fő problémát a regionális alrendszerből kizárt, ezért az azt szükségképpen destabilizáló Izrael jelenléte, a megoldatlan határviták, és a kisebbségek rendezetlen helyzete jelenti. A második alrendszernek szabhatunk területi határt: a Sínai-félszigettől Damaszkuszig, a török-libanoni határtól Akabáig. Az alrendszer dinamikáját meghatározó szereplők közül Izrael katonai szupremáciát élvez, Szíria pedig regionális tényező. A gyenge libanoni állam és a Palesztin Nemzeti Hatóság közvetve nem képes regionális tényezővé válni, pozíciójuk Izraellel és Szíriával folytatott viszonyuk alapján mérhető.

Bár a válságócok nem tekinthetők különálló egységeknek – mivel a regionális biztonsági komplexum alrendszereiként szerves egységet alkotnak egymással – mégis szükség van egyfajta besorolásra, hogy a kutatást tovább szűkíthessem. Buzan a regionális alrendszereket a nemzetközi biztonságra kifejtett hatásuk alapján rangsorolja.¹¹² Ha ezt kiegészítjük a két alrendszer szereplőinek hatalmi pozícionálásával, akkor arra a végeredményre jutunk, hogy az amerikai-iráni szembenállás az a konfliktus, amely jelen pillanatban döntően meghatározza a közel-keleti biztonsági komplexum dinamikáját. A fent említett konfliktusnak ugyanis globális kihatásai vannak, mivel átvível a régiók határán. Irán ráadásul három régió, a Közel-Kelet, Közép-Kelet és Közép-Ázsia határán helyezkedik el, földrajzilag bármely régióba besorolható. Az Egyesült Államok nem tartozik a közel-keleti régióhoz, mégis Irán „tizenhatodik szomszédjaként” emlegetik, mivel

¹¹² Idézett szerző: Barry Buzan, p. 166.

robusztus katonai erővel, gazdasági érdekekkel és – ebből következően – politikai ambíciókkal van jelen a térségben. Ám az Egyesült Államok jelenléte sem korlátozódik egyetlen régióra, hanem globálisan vesz részt a biztonsági rendszerben. A két félnek a közel-keleti régióra gyakorolt hatását szemlélve arra a következtetésre juthatunk, hogy mindketten rendelkeznek azzal a képességgel, hogy a régió bármely alrendszerét destabilizálják.¹¹³ Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy a felek rendelkeznek hadászati képességekkel, ami Irán esetében a nem-hagyományos katonai képességek és a kapcsolat-rendszer (ld. „síita félhold”) alkalmazása, az USA esetében pedig a nukleáris csapásmérés képessége, illetve a hagyományos katonai képességek állomásoztatása Irán körül.

Ezzel szemben a Mediterráneum keleti végletében folyó konfliktus, Izrael és szomszédai között nincs közvetlen kihatással a globális rendszerre, mivel sem Izrael, sem az arab országok nem jelentős szereplői a nemzetközi közösségnek és így a globális kooperációnak. Másrészt a felek egyike sem rendelkezik a globalizált világ gazdaság számára nélkülözhetetlen nyersanyagokkal, vagy ipari potenciállal, harmadrészt pedig a felek közötti vita tárgya (Izrael állam határai) alapvető földrajzi keretek közé szorítja a konfliktust.

A vizsgált térség konfliktusai, valamint azok regionális és a nemzetközi biztonságot érintő hatásai azt bizonyítják, hogy a világ veszélyforrásai soha nem fonódtak össze ilyen mértékben egymással, mint napjainkban. A térségből kiinduló és a térséget megpecsételő főbb veszélyforrások: a terrorizmus és az azzal kapcsolatos cselekmények, az iszlám szélsőségesesség – a radikalizmus, a demográfiai – menekült – migrációs problémák, a tömegpusztító fegyverek elterjedésének veszélye és a szervezett bűnözés jelensége.

¹¹³ Más kérdés, hogy a regionális képességek használatának költség-haszonaránya túl magas, ezért átfogó alkalmazásuk csak elméletileg lehetséges.

2. FEJEZET

A KÖZEL-KELET ÉS A NEMZETKÖZI SZERVEZETEK

A biztonság tartalma, dimenziója, a politikai gyakorlatban való érvényesülése az elmúlt évtizedekben jelentős változáson ment keresztül. A hidegháború végére, a bipoláris szembenállásra jellemző kemény biztonsági kihívások eltűntek, helyettük újabbak, más típusúak kerültek előtérbe, melyek kezelése többnyire csak átfogó, multilaterális keretekben valósítható meg. Felértékelődött a közös szabályozás, az európai integráció jelentősége, szükség van a NATO szerepvállalására, az Európai Unió közös kül-és biztonságpolitikájának megteremtésére és az Egyesült Nemzetek Szervezetén belüli hatékony együttműködésre. Ebből következően, ebben a fejezetben vizsgálom a térségben szerepet vállaló nemzetközi szervezetek, így az Egyesült Nemzetek Szervezete, az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet, az Európai Unió, valamint az Észak-atlanti Szerződés Szervezetének közel-keleti politikáját.

2.1. Az ENSZ szerepének csökkenése a térségben

Egyes biztonságpolitikai iskolák szerint a nemzetközi rendszerek három formai és hatalmi elvi felfogásával találkozhatunk.¹¹⁴

A "hierarchikus megközelítés" az egyes szervezeteket, intézményeket egymás alá rendeli, főleg határozati jogkörben, mandátumadásban, kompetenciában. Legegyszerűbb formája az ENSZ Biztonsági Tanácsa "világkormányként" való elfogadása, ami - valljuk meg – a hidegháború óta egyre kevésbé érvényesül, mivel tekintélye az utóbbi évtizedekben jelentős mértékben meggyengült.

Annak ellenére, hogy az ENSZ a nemzetközi biztonság alappilléreinek tekinthető és kiemelt feladata a nemzetközi béke és biztonság megőrzése, megállapítható, hogy a Világszervezet napjainkban válsággal küzd ezen jelentős feladatainak teljesítése terén. Ezen válságjegyeket tükrözik azok az esetek is, amikor bizonyos országok között fegyveres konfliktusok úgy alakulnak ki, hogy

¹¹⁴ Deák Péter: *Félelem ellen*, Zrínyi Kiadó, Budapest, 2005. p. 97.

arra előzőleg nem kértek - így nem is kaptak - felhatalmazást az ENSZ Biztonsági Tanácsától. Ilyen eset volt például az USA legutóbbi 2003-as Irak elleni fellépése, illetve a NATO koszovói beavatkozása is.

Az ENSZ fokozódó kudarcát és szerepcsökkenését maga a Világszervezet is elismerte, az ENSZ válságkezelő tevékenységéről készített, ún. Brahimi-jelentés első bekezdésében. A jelentés kiemelte, hogy a Világszervezet az elmúlt évtizedekben nem tudta, és jelenleg sem tudja minden esetben teljesíteni azt a küldetését, hogy megóvja a jövő generációkat a háború borzalmaitól. Ha nem történik meg a régóta szorgalmazott intézményi reform, ha a tagállamok nem biztosítanak nagyobb pénzügyi hozzájárulást, illetve nem tanúsítanak erősebb politikai elkötelezettséget - az ENSZ a jövőben sem lesz képes megújulni.¹¹⁵

Egyes vélemények szerint a Világszervezet szerepének változása azért is tekinthető törvényszerűnek, mert azt a második világháború után hozták létre a győztes államok úgy, hogy abban gyakorlatilag a "győztes" öt állam kapott döntési jogkört. A mára már átrendeződni látszó nemzetközi erőviszonyokat is figyelembe véve joggal tekinthetjük az ENSZ felépítését, működését idejét múltnak. Mások szerint azonban a Világszervezet - amely kifejezi a nemzetközi jog legfontosabb alapjait - azért van alapvetően válságban, mert napjainkban a nemzetközi jog is veszített hatékonyságából. A nemzetközi jog ugyanis államokra épül, a mai fenyegetések nagy része pedig nem államok által jelentett fenyegetés.¹¹⁶

Álláspontom szerint mindkét megközelítés megállja a helyét, azonban ha a válságkezelés szempontjából vizsgáljuk az ENSZ teljesítményét, sajnálatos módon egy újabb negatívumként is értékelhető tényezőt fedezhetünk fel: az ENSZ továbbra is a megalakításakor hatékonnak vélt, alapvetően békés diplomáciai eszközökkel próbálja a nemzetközi rendet fenntartani, egyre kevesebb sikerrel. Tisztában van ezzel a többi nemzetközi szervezet is, de azok is, akik ellen - a nemzetközi jog súlyos, illetve szisztematikus megsértése miatt - fel kellene lépnie.

A következőkben az ENSZ jelenlegi közel-keleti szerepvállalását, misszióit tekintem át.

¹¹⁵ United Nations: *Report of the Panel on United Nations Peace Operations*, (The Brahimi Report) A/55/305-s/200/809, 2000.

¹¹⁶ Gyarmati István: A NATO a XXI. században. A Honvédelmi Minisztérium konferenciáján elhangzott beszéd, 2004. március 24.

Az ENSZ Palesztin Menekültek Segélyező és Munkaközvetítő Hivatala a Közel-Keleten (UNRWA¹¹⁷) - mint a politikai enyhülést és az emberi fejlődést támogató szervezet - a palesztin menekültek négy generációja számára biztosította az oktatást, egészségügyi ellátást, alapvető szociális szolgáltatásokat, a sürgősségi ellátást, valamint mikrofinanszírozással támogatta az arra rászorulókat. Ma az UNRWA több mint 4 millió menekültet tart számon, feladatai csak az alapvető szükségletek kielégítésére korlátozódnak (gyorssegély, szállás, élelmezés, egészségügyi ellátás), azok nem terjednek ki a nemzetközi védelem biztosítására.

1948 óta van jelen a mai napig az UNTSO¹¹⁸ misszió (ENSZ Tűzszünet Ellenőrző Szervezete), melynek elsődleges feladata a fegyverszüneti megállapodások betartásának ellenőrzése. Tevékenységet folytat a lehetséges konfliktusok megelőzésére, illetve közreműködik a térségben működő többi ENSZ misszió támogatásában, így például az ENSZ Csapatszétválasztási Megfigyelő Haderejének - (UNDOF¹¹⁹) segítségével, amely 1974 óta állomásozik a szíriai Golán fennsíkon, ahol az izraeli és a szír csapatok távolmaradását és a tűzszünet betartását ellenőrzik.

A másik misszió, amit az UNTSO támogat, az ENSZ 1978 óta fennálló Ideiglenes Libanoni Haderejének Missziója (UNIFIL¹²⁰). Feladata, hogy ellenőrizze az izraeli csapatok kivonását Libanonból, elősegítse az országban a béke és biztonság helyreállítását és segítséget nyújtson a libanoni kormánynak, hogy az helyre tudja állítani a fennhatóságát Dél-Libanonban.

Az ENSZ közel-keleti misszióinak áttekintésénél az ENSZ Kuvaiti Misszióját említem, amelyben magam is részt vettem.

Az UNIKOM¹²¹ misszió 1991-ben vette kezdetét, fő feladata az iraki-kuvaiti határ közötti demilitarizált zóna megfigyelése volt. 2003 októberében az Irak elleni támadás előtt bezárták és ugyanebben az évben útjára indították az

¹¹⁷ United Nations Relief and Works Agency for Palestine Refugees in the Near East, <http://www.un.org/unrwa/overview/index.html>, 2007. december 15.

¹¹⁸ United Nations Truce Supervision Organization, <http://www.un.org/Depts/dpko/missions/untso/>, 2007. december 15.

¹¹⁹ United Nations Disengagement Observer Force, <http://www.un.org/Depts/dpko/missions/undof/>, 2007. december 15.

¹²⁰ United Nations Interim Force in Libanon, <http://www.un.org/Depts/dpko/missions/unifil/>, 2007. december 15.

¹²¹ United Nations Irak-Kuwait Observation Mission, <http://www.un.org/Depts/dpko/missions/unikom/>, 2007. december 15.

ENSZ Iraki Segélymisszióját (UNAMI¹²²), amely a felek közti párbeszéd elősegítésével, két általános választás, valamint egy népszavazás megtartásához és az iraki alkotmány megalkotásához nyújtott támogatásával, illetve a humanitárius segítségnyújtás megszervezésében és az emberi jogok védelmében való részvételével segítette az iraki kormányt és népet. A Biztonsági Tanács 2007-ben megújította és megerősítette az ENSZ mandátumát Irakban, illetékességi köröket ruházva rá olyan területeken, mint a politikai tanácsadás és nemzeti megbékélés támogatása, valamint az együttműködés előmozdítása a régió többi országával, beleértve az ENSZ folytatódó szerepvállalását az Irakkal kötött nemzetközi megállapodás (International Compact with Iraq) keretén belül. Jelenleg egy csaknem 300 fős nemzetközi ENSZ és egy 393 fős hazai személyzet teljesít szolgálatot Irakban, Kuvaitban és Jordániában.

Magyarország közel-keleti szerepvállalását az ENSZ misszók keretében a 4. fejezet 2.1. pontjában tárgyalom.

2.2. Az EBESZ közel-keleti politikája

Európa globális mediterrán politikájának kialakításában több külső tényező is szerepet játszott. Az egyik tényező az Európa Közösség 1973-as észak-dél irányú bővítésével függött össze, amely jelentős változásokat jelentett a kereskedelempolitikában, a másik nagyon fontos tényező a világ olajpiacán bekövetkező változások (olajválság) voltak, a közel-keleti országok fokozatosan a saját kezükbe vették az olaj kitermelésének és árának szabályozását.

Az olajválságot követően Európa részéről az EBESZ kezdett el foglalkozni a térséggel. 1994-ben összeurópai elhatározásra az EBEE/EBESZ vezető tisztségviselőinek tanácsa kezdeményezte, hogy rendszeresen hívják meg Algéria, Egyiptom, Izrael, Marokkó és Tunézia képviselőit a szervezet Miniszteri Tanácsának üléseire, a felülvizsgálati konferenciákra és azokra a megbeszélésekre, amely iránt a fenti országok érdeklődést mutatnak.¹²³ Az első hivatalos megbeszélésre még az év decemberében a budapesti konferencián¹²⁴ került sor,

¹²² United Nations Assistance Mission for Iraq, http://www.unis.unvienna.org/unis/hu/news/2007/factsheet_UNAMI.html, 2007. december 15.

¹²³ N. Rózsa Erzsébet - Póti László: *Európa régi-új régiója: A Mediterráneum*, SVKI, Budapest, 1999. pp. 69-70.

¹²⁴ Az 1994. decemberi budapesti konferencián az EBEE átalakult EBESZ-szé.

ahol az Európai Unió Bizottsága nyilatkozatban megjelölte az együttműködés legfontosabb területeit, melyek a politikai párbeszéd, szabadkereskedelmi övezet, tudományos együttműködés, társadalmi, kulturális, pénzügyi együttműködés, az emberi jogok védelme és a demokrácia terjedésének elősegítése lettek.

A budapesti kezdeményezést egy nem hivatalos EBESZ Mediterrán Összekötő Csoport létrehozása követte Algéria, Egyiptom, Izrael, Marokkó és Tunézia részvételével. Az új fórum 1995-ben Kairóban rendezett találkozót, ahol az EBESZ bizalomépítő intézkedéseivel ismerkedhettek meg a résztvevők.¹²⁵ Azon okból azonban, hogy az EBESZ tevékenységi körébe tartozó feladatok egy részét az Európai Unió és az arab-izraeli békefolyamat egyik multilaterális tárgyalócsoportja a Fegyverzetkorlátozási és Regionális Biztonsági Csoport (ACRS¹²⁶) is átvette, így az új szervezet számára már nem maradt jelentős mozgáster a térségben, tevékenysége elsősorban szakértői tapasztalatok és információ átadására korlátozódott.

2.3. Az EU közel-keleti szerepvállalása

Az európai nagyhatalmak jelenléte és befolyása a Közel-Keleten a második világháború után jelentősen visszaszorult, majd az 1956-os szuezi válság és az észak-afrikai francia gyarmatok függetlenné válása a britek és a franciák szerepét is csökkentették, ami azt eredményezte, hogy a térségben előtérbe került a két nagy rivális hatalom: az USA és a Szovjetunió.

1967 után a közel-keleti régióban Nyugat-Európa és az Egyesült Államok között egyfajta feladatmegosztás rajzolódott ki azzal, hogy míg az USA stratégiáját az arab-izraeli béke előmozdítása és a Perzsa-öböl biztonságának fenntartása jellemezte, addig Európa szerepe visszaszorult az Egyesült Államok politikájának támogatására és annak finanszírozására, hiszen elsődleges feladata gazdasági és kereskedelmi érdekeinek érvényesítése volt.¹²⁷ A hidegháború végét követően

¹²⁵ Az EBESZ két szemináriumot szervezett annak érdekében, hogy megvizsgálják a bizalom és biztonságerősítő intézkedések adaptálásának lehetőségeit a mediterrán térségben. Az elsőre 1995. szeptemberében Kairóban, a másodikra 1996. júniusban Tel Avivban került sor.

¹²⁶ Arms Control and Regional Security Working Group. A munkacsoport közel két éves tárgyalási folyamatának eredménytelensége – a tárgyalófelek (arab-izraeli) nézetének jelentős különbsége miatt a tömegpusztító fegyverek kérdésében – következtében a tárgyalások megszakadtak.

¹²⁷ Ghassan Salamé: *Torn Between The Atlantic and the Mediterranean: European Approaches to the Middle East*, The Middle East Journal, Washington, 1994. vol 48/2, reprinted in GA Robertson, Power Deficit: European Approaches to the Middle East, Routledge, London, 1998.

szükségessé vált az Egyesült Államok és Európa közötti feladatmegosztás újragondolása, ezen belül is - az egyik legjelentősebb elemként - a NATO szerepének keresése, ami máig sem zárult le teljesen. Alapvetően a két hatalom nézőpontja is különböző, míg az USA globális szempontból – a diplomácia eszközeivel - közelít a problémához, addig az EU földrajzilag, történelmileg, társadalmilag és kulturálisan is kapcsolódik hozzá.¹²⁸

Mindezen folyamatok mentén a két fél alapvető érdekei nagyrészt megegyeznek a régió stabilitásának biztosítása, az arab-izraeli konfliktus rendezése és az energiahordozók (kőolaj, földgáz) zavartalan áramlása kérdésében, ami magyarázza, hogy az EU néha vitatva ugyan, de elfogadja az USA közel-keleti politikáját, hiszen egyelőre nem rendelkezik olyan hatékony külpolitikával, mely kellő hatékonysággal tudná kezelni a térségben jelentkező konfliktusokat. Az európai együttműködés politikai, de főleg gazdasági jelentőségét a térségben azonban az USA is felismerte. A kérdés azonban az, hogy az Európai Unió meddig képes csak arra szorítkozni, hogy a térség konfliktusainak rendezését szolgáló amerikai lépéseket támogassa. Ez annál is inkább így van, mert az Unió csak önálló politikával teheti világossá a térség stabilitása iránti elkötelezettségét és őrizheti meg hitelességét déli és keleti szomszédai szemében.¹²⁹

A korábban tagországi szinten meghatározott külpolitika közösségi szintre emelése egyre sürgetőbb szükségletté vált az egyre mélyebb szinten integrálódó Európa számára. Az Európai Politikai Kooperáció közös kül- és biztonságpolitikává (CFSP¹³⁰) alakulása mögött a hidegháború és a kelet-nyugati szembenállás vége és még inkább az Öböl-háború kapcsán szerzett tapasztalatok álltak alapvető stimuláló erőként.¹³¹ Az Európai Unió közös kül- és biztonságpolitikájában egyre jelentősebb helyet foglal el a Mediterráneum, illetve a "Dél" problémája, de az EU-n belül is jelentkező ellentétek, eltérő érdekek miatt nem egyszerű a közös politika kialakítása.

¹²⁸ Robert D. Blackwill - Michael Sturmer: *Allies Divided: Transatlantic Policies for the Greater Middle East*, Cambridge, MA MIT Press, 1997. p. 79.

¹²⁹ Uo.

¹³⁰ Common Foreign and Security Policy, Közös Kül- és Biztonság Politikai, a Maastrichti Szerződés által 1993-ban létrehozott EU úgynevezett második pillére. Azóta a Miniszterek Tanácsa mintegy 70 közös álláspontot fogadott el különböző külpolitikai kérdésekben, a Balkántól Kelet-Timor kérdésén át a terrorizmus elleni fellépésig, http://ec.europa.eu/external_relations/cfsp/intro/index.htm, 2007. január 05.

¹³¹ Barbé Esther - Ferran Izquierdo: *Present and Future of Joint Actions for the Mediterranean Region*, in: Martin Holland (szerk.): *Common Foreign Policy. The Record and Reforms*, Pinter, London, Washington, 1997. p. 120.

A kereskedelmet és az együttműködést az Unió a régió stabilizálására használja fel, s már 1995 óta együttműködik a mediterrán országokkal az úgynevezett „barcelonai folyamat” keretében.¹³² A barcelonai keretegyezmény értelmében az EU a mediterrán partnerországokkal ún. euro-med megállapodásokat dolgozott ki és írt alá,¹³³ amelyek részletesen szabályozzák a kapcsolatok szorosabbá tételének lépéseit. E partnerség célja a térség békéjének és stabilitásának javítása, a szorosabb gazdasági és pénzügyi¹³⁴ kapcsolatok kiépítése, valamint a társadalmi és kulturális összekötő szálak erősítése, a politikai és biztonsági, a gazdasági és pénzügyi, illetve a szociális és kulturális partnerség révén. Izrael az egyezmény első aláírói között volt, a Palesztin Hatóság pedig 1997-ben időleges megállapodást kötött a nyugati part és a gázai terület társadalmi és gazdasági fejlesztéséről, amelynek végrehajtása azonban az intifáda kezdete óta nehéznek bizonyult.

Az Európai Unió – egészen 2006 márciusáig¹³⁵ – egyöntetűen támogatta a Palesztin Hatóság tevékenységét azzal a céllal, hogy kormányzásra és az Izraellel folyó béketárgyalásokra képes szervként töltsen be funkcióját. 2006 márciusában a szélsőséges terrorista szervezetnek tekintett Hamász alakított kormányt, minek következményeként a közel-keleti közvetítők csoportja megvonta a bizalmat a Palesztin Hatóságtól, s ettől kezdve az uniós pénzeket egy speciális mechanizmuson keresztül időlegesen átirányították, hogy a kormányzat kikerülésével közvetlenül a legrászorultabb emberekhez jussanak el. 2007 júniusban a Hamász ellenőrzése alá vonta a gázai területet, az egységkormány így felbomlott és a helyzet ismét bizonytalanná vált.

2007. szeptember 26-án New Yorkban került sor az Európai Unió és a Palesztin Hatóság közötti trojka találkozására, ahol a Bizottság megerősítette, hogy

¹³² A 15 EU tagállam, 11 mediterrán ország, valamint a Palesztin Önkormányzat képviselői 1995. november 27-28-án, a barcelonai konferencián vettek részt. A barcelonai folyamat keretében számos program indult, munkacsoportok alakultak, különböző területeken és témákban rendszeres találkozókat folytatnak a résztvevő országok szakértői és illetékesei - mindezek részletes ismertetése természetesen jelen keretek között nem lehetséges.

¹³³ 2002-re az EU szinte az összes mediterrán partner országával megkötötte az euro-med megállapodásokat.

¹³⁴ Részben a MEDA program, részben az Európai Beruházási Bank keretében, ami évente közel 1 milliárd euró vissza nem térítendő támogatást jelentett a térség országainak. A MEDA 2006 végén lezárult, szerepét 2007. január 01-től az Európai Szomszédsági és Partnerségi (Támogatási) Eszköz (ENPI) együttműködési program vette át, mélyebb és intenzívebb együttműködést ígérve a partnerországok számára. 2007-ben az Európai Unió által a palesztin népnek nyújtott támogatás teljes összege meghaladta a 800 millió eurót, melyből 427 millió az uniós költségvetést terhelte, míg a fennmaradó összeget a tagállamok kétoldalú programjai finanszírozták.

¹³⁵ A Hamász hatalomra kerüléséig.

újából közvetlen segítséget nyújt a Palesztin Hatóságnak, különösen az intézményi támogatás és az igazgatási kapacitás javítása területén. A Bizottság arra is kitért, hogy folytatódik a sürgősségi és humanitárius segítségnyújtás a teljes megszállt palesztin területre – Ciszjordániára és a Gázai övezetre – kiterjedően.

Mint ahogy azt a fentiekben láttuk, az Európai Unió régóta szerepet vállal az izraeli–palesztin konfliktus megoldását szolgáló erőfeszítésekben. Segélyező és kereskedelmi partnerként járul hozzá a békefolyamathoz, munkatársai a helyszínen dolgoznak, s az Egyesült Államokkal, Oroszországgal és az ENSZ-szel együtt az ún. Kvartett (a közel-keleti békeközvetítők négyesét alkotva) kulcsfontosságú szerepet töltött be a békefolyamat útitervének (Middle East Roadmap for Peace) megfogalmazásában. Az EU 1999-ben világossá tette, hogy a rendezési terv értelmében a közel-keleti ellentétre egyedüli megoldást egy - a két állam elismerésén alapuló - megállapodás jelenthet. Az EU szerint egy demokratikus, működőképes és békés szuverén palesztin állam a legjobb garancia Izrael biztonságára és arra, hogy egyenrangú partnerként fogadják el a térség országai.¹³⁶

A tervekben végeredményként két – biztonságban és az elfogadott határok mentén, normális viszonyban egymás mellett élő – állam képe bontakozik ki. Ezeket az elképzeléseket fogalmazták meg részletesen 2002-ben, a Közel-Keleti Béke-Útitervben, amelyet elviekben mindkét fél elfogadott, azonban gyakorlati megvalósítása még ma is komoly akadályokba ütközik. Az útiterv az átfogó közel-keleti rendezés érdekében tartalmazza az Izrael és Libanon, illetve Izrael és Szíria közti megállapodások tervét is.

Az EU és a Masrek¹³⁷ országok szorosabb együttműködése ma is nagyrészt a közel-keleti békefolyamat függvénye, az arab országok és Izrael vitái alól az euro-med események sem vonhatják ki magukat. Izrael egyenrangú partnere az Európai Uniónak, hiszen gazdasági fejlettsége alapján kiemelkedik a régióból, számos tudományos, kutatás-fejlesztési együttműködési programban vesz részt.

¹³⁶ Elhangzott Paloma Gonzales del Mino, a Madridi Complutense Egyetemen tartott “Relaciones Internacionales del Magreb y Cercano Oriente” című előadásán 2007. február.

¹³⁷ Egyiptom, Izrael, Jordánia, Libanon, Szíria.

2.4. A NATO szerepének növekedése

Az 1949-ben – alapvetően védelmi céllal – alapított Észak-atlanti Szerződés Szervezetének létezése során mindig is volt egy mediterrán dimenziója (déli szárnya), de csak 2001. szeptember 11. - az USA elleni terrortámadás végrehajtása - óta kezdett a Szövetség figyelmet és erőforrásokat szentelni annak, hogy napirendjének e része kiemelt területté váljon. A folyamat során a NATO olyan várakozásokat keltett a Közel-Keleten betöltendő jövőbeli szerepével kapcsolatban, beleértve az Irak stabilizációjában, sőt az izraeli-palesztin konfliktus békés lezárásában való közreműködésében, amelyeknek talán nehéz lesz megfelelnie.

Az 1980-as évek végén és az 1990-es évek elején a szövetségesek között egyetértés alakult ki arról, hogy Európában a stabilitás és a biztonság szorosan kapcsolódik a mediterrán térség stabilitásához és biztonságához. A közös álláspontot a térség felől megjelenő - az előző fejezetben felvázolt - új biztonsági kihívások szolgáltatták és egyben arra késztették az Észak-atlanti Szövetség tagállamait, hogy - a regionális stabilitás erősítése érdekében - kapcsolatot létesítsenek a Szövetség és a Szövetségen kívüli mediterrán országok között.¹³⁸ Ez vezetett a NATO 1995 februári döntéséhez „a nem NATO-tag mediterrán országokkal való közvetlen párbeszéd kezdeményezéséről”, ami a Mediterrán Dialógus néven vált ismertté.¹³⁹

A NATO három területet nyitott meg az együttműködés előtt: a tudományos kutatást, a biztonságpolitikai és védelmi szakemberek képzését és a polgárvédelmi tervezést, majd 1997-től kiterjedt a katonai tevékenységekben való együttműködésre, a polgári veszélyhelyzeti tervezésre, válságkezelésre és katasztrófa-elhárításra. A NATO külügyminiszterei 2002-ben úgy döntöttek, hogy új témák, például a közös érdeklődésre számot tartó biztonsági ügyekről - beleértve a terrorizmussal kapcsolatos kérdéseket is - való egyeztetés napirendre tűzésével magasabb szintre emelik a Dialógus gyakorlati és politikai vonatkozásait.

2004. évi isztambuli csúcstalálkozóján a Szövetség a Mediterrán Dialógust a valódi partnerség szintjére emelte és elindította az Isztambuli Együttműködési

¹³⁸ NAC miniszteri találkozóról kiadott közlemény, NATO Headquarters, Brussels 1994. december 1. In: Idézett szerzők: N. Rózsa Erzsébet, Póti László, uo. p. 82.

¹³⁹ Létrehozása óta a Mediterrán Dialógus folyamatosan növelte tagságát, a résztvevő országok száma hétre nőtt: Egyiptom, Izrael, Jordánia, Marokkó, Mauritánia, Tunézia és Algéria.

Kezdeményezést (ICI¹⁴⁰), melynek célja együttműködési kapcsolatok létesítése a szélesebb Közel-Kelet országaival és különösen az Öböl - menti Együttműködés Tanácsa (GCC) egyes tagjaival. Tágabb értelemben az ICI a továbbfejlesztett Mediterrán Dialógus logikáját követi, olyan közös érdeklődésre számot tartó területekre összpontosítva, mint amilyen a terrorizmus elleni harcban, a védelmi reformban és a közös kiképzésben való együttműködés.

A NATO mediterrán szerepvállalásának harmadik oszlopa a Szövetség iraki tevékenysége.¹⁴¹ Habár az iraki háború miatti nézeteltérések annyira nagyok voltak a Szövetségesek között, hogy az akkori amerikai NATO nagykövet, Nicholas Burns úgy írta le őket, mint “halálközeli élményt”,¹⁴² a realizmus és pragmatizmus gyorsan visszatért. Valójában, függetlenül az USA által vezetett hadjárat előtt képviselt álláspontjuktól, ma minden szövetséges érdeke egy stabil és demokratikus Irak megteremtése és annak biztosítása, hogy az iraki biztonsági erők nagyobb felelősséget vállalhassanak saját biztonságukért. Ezért a szövetségesek az isztambuli csúcstalálkozón megállapodtak abban, hogy segítik Irakot biztonsági erőinek kiképzésében.

Az iraki kormány kérésére válaszul a NATO egy kiképző missziót hozott létre Irakban és jelenleg egy kiképző központot működtet Bagdad peremén. A Szövetség ezen kívül segít összehangolni az egyes NATO- és partnerországok berendezés- és kiképzés-biztosítási ajánlatait. Ezen felül, az országon belül kiképzést kiegészítendő a NATO iraki tiszteket és főtiszteket lát vendégül a Szövetség különböző oktatási létesítményeiben, beleértve a NATO római Védelmi Kollégiumát is. Irakban máshol a NATO nem tölt be szerepet, de támogatást biztosít Lengyelországnak a hírszerzés, logisztikai szakértelem, csapatmozgás összehangolás, haderő generálás és biztonságos kommunikáció tekintetében. Ily módon Lengyelország 2003 szeptembere óta képes volt ellátni egy szektor vezetését - Nemzetközi Közép-Déli Hadosztály - ahol szövetséges és partnerországok, köztük Magyarország katonái egyaránt tevékenykednek.¹⁴³

Habár jelenleg az izraeli-palesztin konfliktus nincs a NATO napirendjén és a Szövetség nem részese a közel-keleti békefolyamatnak, egy lehetséges NATO-szerepvállalás e hosszú ideje tartó vita megoldásában beszédtema politikai és

¹⁴⁰ Istanbul Cooperation Initiative

¹⁴¹ Az iraki háborút a szerző a következő fejezetben tárgyalja.

¹⁴² <http://usinfo.state.gov/journals/itps/0604/ijps/burns.htm>, 2007. január 05.

¹⁴³ A Magyar Honvédség iraki szerepvállalását a 4. fejezetben tekintem át.

tudományos körökben egyaránt. Míg a Mediterrán Dialógus keretében lehetőség van Izrael és a NATO kapcsolatainak erősítésére, a Szövetség tisztviselői többször is nyilvánvalóvá tették, hogy három előfeltételnek kell teljesülnie, mielőtt a NATO fontolóra vehetné az aktívabb szerepvállalást az izraeli-palesztin konfliktusban. Ezek: egy stabil és tartós béke-megállapodás a konfliktusban érintett két fél között, megállapodás Izrael és Palesztina között a NATO szerepéről és ENSZ felhatalmazás egy NATO-művelethez. Igaz, amennyiben ezek az előfeltételek teljesülnek, az elvárások súlya hamarosan akkora lesz, hogy a szövetségeseknek alig marad más választásuk, mint vállalni a kihívást és ily módon új fejezetet nyitni a NATO történelmében.

A 2. fejezet összefoglalása

A fejezet a nemzetközi szervezetek közel-keleti kapcsolatrendszerét mutatja be.

Az ENSZ továbbra sem rendelkezik olyan nagyságrendű forrásokkal, hogy a régió problémáinak megoldását magára vállalja, következésképpen világszerte fokozatosan veszít hatékonyságából és tekintélyéből, hiszen a diplomáciai eszközökkel történő fellépés nem minden esetben bizonyul célravezetőnek. Jól érzékelteti ezt a Közel-Kelet kirobbanó konfliktusait megelőző, közbeni, vagy utáni sikertelen ENSZ szerepvállalás. Így a legtöbb, amit az ENSZ a térség biztonságaért továbbra is tehet és tesz, hogy a konfliktusok megoldásához megteremti a nemzetközi háttérrel, megbízza a regionális szervezeteket a konkrét akció lebonyolításával és mozgósítja a fejlett országokat az akcióhoz szükséges erőforrások előteremtése érdekében. Az ENSZ háttérbe szorulása, tudatos figyelmen kívül hagyása hosszú távon mindenképpen káros a nemzetközi biztonsági rend szempontjából. Egyrészt azért, mert az ENSZ – létrejötte óta – olyan pótolhatatlan tapasztalatokat gyűjtött a válságkezelés területén, melyek nélkül a jövőben sem lehet sikeres béketámogató műveleteket folytatni. Másrészt az a tény, hogy egyes országok jogot követelnek maguknak megelőző háború indítására, az erőszak egyoldalú és határtalan kiterjedéséhez vezethet.

Ami az EBESZ térségbéli szerepét illeti, az utóbbi időben tevékenysége elsősorban szakértői tapasztalatok és információ átadására korlátozódott.

Az EU számára a térség kiemelkedő gazdasági jelentőséggel bír, nagy vásárlóerővel, tőkebőséggel rendelkező fizetőképes piac, stratégiai fontosságú energiaellátó. Az EU a térségbeli országok nagy részének legjelentősebb kereskedelmi partnere. Politikai vonalon az EU-értékek átadása és elfogadtatása, a közös kül- és biztonságpolitika elemeinek érvényesítése, valamint a nemzeti politikai érdek együtt mutatkoznak meg. E kettős alapra épül a gazdasági érdekérvényesítés, amely nemzeti és uniós lehetőségeket egyaránt felhasználva határozottan alkalmazza a fejlesztési-segélyezési mechanizmust is.

Az EU számára prioritás a térségből ékező fenyegetések (illegális migráció, terrorizmus, stb.) problémájának kezelése, megelőzése. Ezért a dél-mediterrán térség politikai stabilitásának, biztonságának és gazdasági fejlődésének elősegítése az EU kiemelt stratégiai célja. Megvalósításának fontos eszköze az 1995-ben megkezdett Euro-mediterrán Partnerség (Barcelonai Folyamat). Erre épül az Európai Szomszédságpolitika déli dimenziója, valamint az ország-specifikus akciótervek.

A térségben az EU a legjelentősebb „donor”. A Stratégiai Partnerség finanszírozásának eszköze 2006 végéig a MEDA program volt, melyre az EU az 1995-2006 közti időszakban több mint 8 milliárd eurót fordított. A finanszírozást 2007 januárjától az Európai Szomszédságpolitika eszközeivel oldják meg.

A regionális problémák kezelése – időnként kiélezett - nézeteltérések tárgyát képezi az Egyesült Államok és az Európai Unió között és esetenként megosztja az EU tagállamait is. Az Európai Unió geopolitikai helyzetéből, érdekeiből fakadóan a térség arab államaival szemben megértőbb álláspontot foglal el, Izraellel szemben pedig kritikusabb hangot üt meg, míg az amerikai közelítés szinte automatikusan Izrael-párti. A régiót illető stratégiai kérdésekben ugyanakkor az Egyesült Államok és az EU minden más potenciális partnernél közelebb állnak egymáshoz.

A NATO, mint katonai szervezet az elmúlt évtizedben jelentős tekintélynövekedést könyvelhet el, nagymértékben növelte térségbéli szerepét, befolyását az euro-atlanti térség biztonságának garantálásában. A NATO - két bővítési kör után - az euró-atlanti térségben az egyetlen olyan szervezetté vált, amely megtalálta az új helyét, szerepét a megváltozott biztonsági környezetben. Bár ez az átalakulási folyamat még a NATO esetében sem zárult le teljes mértékben, az új feladatok sem kristályosodtak még ki teljesen, azaz – a klasszikus

kollektív védelmi feladata mellé - egy válságkezelő-stabilizálás feladatkört is felvállalt a terrorizmus elleni küzdelem jegyében. Az igazat megvallva, eddig nem nagy sikerrel, ugyanis nagyobb ellenállásba ütköztek, mint amire számítottak: az erőszak eszkalálódott - aszimmetrikus hadviselésbe fordult, a terrorizmus célkiválasztása az amerikai érdekek mellett, a szövetséges államok érdekei felé terjedt.

3. FEJEZET

A KÖZEL-KELETI HATÁSOK A MAGYAR BIZTONSÁGRA A NEMZETKÖZI SZERVEZETEK BEN BETÖLTÖTT TAGSÁGUNK TÜKRÉBEN

A közel-keleti térség fejlődési tendenciái negatív hatással vannak a nemzetközi biztonságra, jelentősen befolyásolják az akut válságok nemzetközi kezelésére irányuló törekvéseket. A megkerülhetetlen válságkezelésben való részvétel közvetett és közvetlen fenyegetésekkel és kockázatokkal jár az abban szerepet vállaló nemzetközi szervezetekre és azok részes államaira, így hazánkra is egyaránt. Mivel szövetségünk, a NATO, az Európai Unió az EBESZ és az ENSZ egyaránt fokozódó szerepet vállal a régió biztonsági helyzetének javításában, ezért elengedhetetlen annak pontos felmérése, hogy következményként hazánknak milyen kockázatokkal, valós és potenciális fenyegetésekkel kell szembesülnie, azok milyen formában jelentkeznek honi területünkön.

Ebben a fejezetben vizsgálom Magyarország és a Közel-Kelet kapcsolatát, valamint azokat a biztonsági veszélyforrásokat, amelyekre az első fejezetben rámutattam, feltártam és a térségből kiindulva közvetetten vagy közvetlenül érinthetik a magyar biztonságot. Ezek kérdésköre a következők: migrációs problémák, radikalizmus, a terrorizmus, szervezett bűnözés, a fegyveres konfliktusok (palesztin (arab)-izraeli konfliktus, libanoni háború, az iraki háború) és a tömegpusztító fegyverek elterjedésének veszélye. A téma érzékenysége való tekintettel – a rendelkezésre álló szűkös hazai vonatkozású források autentikus kiegészítése céljából - a szakszolgálatok és a rendészeti hivatalok szakértő munkatársaival folytattam konzultációt, interjút, mint ahogy a muzulmán közösségek és zsidó hitközségek vezetőivel is.

Fontosnak tartom megjegyezni, hogy Magyarország az euro-atlanti intézményrendszerhez tartozásával - vállalva annak kötelmeit, pozitívumait, negatívumait - a tagsága révén önállóan, vagy partnereivel, szövetségeseivel együtt viselhet el, vagy válaszolhat meg számos, a szövetséget, vagy az országot önállóan, közvetlenül vagy közvetetten érintő kihívást, melyek kezelése többnyire átfogó, multilaterális keretekben lehetséges. Ebből következően a Szövetség tagjainak biztonsága nem választható külön a Szövetség egészének biztonságától és fordítva.

Ennek a megközelítésnek logikai előfeltétele egyrészt a nemzetközi szervezetek és a Közel-Kelet kapcsolatrendszerének vizsgálata – amit az előző fejezetben elvégeztem –, másrészt Magyarország és a közel-keleti térség kapcsolatrendszerének elemzése, amit a következő pont alatt bemutatok.

A Magyar Köztársaság biztonság- és védelempolitikájának alapelveiről szóló 94/1998. (XII. 29.) számú országgyűlési határozat¹⁴⁴ hosszú távra határozza meg az ország biztonság- és védelempolitikájának alapjait. A dokumentum mindenképp előtérbe helyezi, hogy a Magyar Köztársaság milyen módon értelmezi az ország biztonságát: kimondja, hogy „a biztonságot átfogó módon értelmezi, amely a hagyományos politikai és katonai tényezőkön túl magába foglalja a széles értelemben vett egyéb (gazdasági, pénzügyi, emberi jogi és kisebbségi, információs és technológiai, környezeti, valamint nemzetközi jogi) dimenzióit is.

Az országgyűlési határozat számba veszi a biztonságot veszélyeztető tényezőket: kimondja, hogy „minimálisra csökkent egy világméretű fegyveres konfliktus veszélye, ugyanakkor lényegesen megnőtt és összetettebbé vált a kockázatok és veszélyforrások köre”. E – korántsem teljes körű felsorolásban – globális dimenzióban - az alábbiakat nevesíti:

- etnikai és vallási feszültségek;
- terrorizmus;
- szervezett bűnözés;
- illegális fegyver és kábítószer kereskedelem;
- demográfiai feszültségek;
- tömeges migráció;
- tömegpusztító fegyverek és azok hordozóeszközeinek elterjedése;
- államok közötti feszültségek, illetve államokon belüli fegyveres konfliktusok.

Az európai integrációs folyamat beteljesedésével a kormány elfogadta és közzétette az Új Nemzeti Biztonsági Stratégiát (NBS), amely továbbra is a Magyar Köztársaság biztonság- és védelempolitikai alapelveire épít és összhangban van a NATO 1999. évi Stratégiai Koncepciójával és az EU által 2003-ban elfogadott

¹⁴⁴ <http://www.complex.hu/kzlcim/ogy998.htm>, 2008. január 08.

Európai Biztonsági Stratégiával¹⁴⁵. A biztonsági környezet – fenyegetések, kockázatok, kihívások - tekintetében a dokumentum egy-egy pontban¹⁴⁶ részletesen foglalkozik a globális, regionális és belső kihívásokkal.

Tekintettel, hogy a disszertáció a globális és a regionális kihívásokat vizsgálja,¹⁴⁷ a regionális, így az általunk vizsgált térség kihívásait illetően az alábbiak kerülnek előtérbe: a szegénység, a gyors népességnövekedés, a globalizációs folyamatokba történő elégtelen bekapcsolódási képesség, a térségből kiinduló, Magyarországot cél-, vagy tranzitországnak tekintő szervezett bűnözés, illegális migráció, terrorizmus, a vallási köntösben is jelentkező politikai ellentétek, területi viták, népcsoportok közötti kulturális különbségek, történelmi érzékenységek, energiahordozók biztonsága, illetve annak ellenőrzésére irányuló törekvések, terrorizmus, tömegpusztító fegyverek és hordozóeszközök birtoklására irányuló törekvések. Összehasonlításképpen megállapíthatjuk, hogy a globális kihívások lefedik az általunk vizsgált regionális veszélyforrásokat.

Fontosnak tartom megemlíteni a 2008. március 4-én kihirdetett a Magyarország külkapcsolati stratégiájáról szóló (1012/2008. számú) kormányhatározatot, mint a Magyar Köztársaság biztonságpolitikáját meghatározó legújabb jogi dokumentumot, mely 2020-ig kívánja meghatározni Magyarország elképzeléseit saját külpolitikájáról, melyben - nem meglepő módon és egy másik stratégiai dokumentummal, a 2014-ig szóló Európa-politikai stratégiával összhangban - központi szerep jut az Európai Uniónak, de más nemzetközi szervezeteknek, így a NATO-nak is, ugyanis "Az új (globális) kihívások többnyire

¹⁴⁵ http://www.consilium.europa.eu/cms3_fo/showPage.ASP?id=266&lang=HU&mode=g, 2008. január 10.

¹⁴⁶ A Nemzeti Biztonsági Stratégia II. Fejezet (Biztonsági környezet – fenyegetések, kockázatok, kihívások) 2. pontja a regionális kihívásokkal foglalkozik, a 2.4. alfejezet pedig kiemelt figyelmet szentel „A mediterrán térség, a Közel-Kelet és a Közép-Kelet” problémáinak.

¹⁴⁷ Az NBS-ban megfogalmazott globális kihívások: a terrorizmus, az illegális fegyverkereskedelem, a pénzmosás, a tömegpusztító fegyverek (nukleáris-radiológiai, vegyi- és biológiai) hordozóeszközeik, valamint előállításukhoz szükséges technológiai ismeretek elterjedése, felhasználásuk lehetősége, illetve a terrorizmussal való potenciális összefonódás, az instabil régiókban, működésképtelen államokban meglévő szegénység, az emberi jogok korlátozása, szélsőséges ideológiák megjelenése, etnikai és vallási ellentétek, belső konfliktusok kiéleződése, esetlegesen az államiság hanyatlása, vagy megszűnése, az illegális migráció; szervezett bűnözés (ember-, kábítószer-, fegyvercsempészet), a globalizáció negatív következményeként kialakuló függőség, gazdasági instabilitás, az információs társadalom kihívásai (számítógépes hálózatok sebezhetősége, túlterhelése, információlopás, vírusterjesztés, dezinformáció, stb.), globális természeti, civilizációs és egészségügyi veszélyforrások (környezeti egyensúly megbomlása, őserdők pusztulása, ózonréteg károsodása, üvegházhatás, levegő-, víz- és talajszennyezettség, esetleges járványok, fertőzések, közegészségügyi válságok, stb.).

csak átfogó, multilaterális keretekben kezelhetőek.”¹⁴⁸ Az új kihívások fogalma alatt nem találtam eltérést a már említett Nemzeti Biztonsági Stratégiában megfogalmazottaktól.

Az általam vizsgált közel-keleti veszélyforrások kapcsolatainak vizsgálatával szeretném megvilágítani azokat az összefüggéseket, kapcsolódási pontokat, amelyekből következtethetünk a kölcsönös egymásrahatásokra, átfedésekre, amelyek jellemzik a nemzetközi biztonságpolitikai kihívásokat, így azok magyar vonatkozásait is jobban átláthatjuk.¹⁴⁹

A nemzetközi biztonságpolitikának egy egész sor kihívással kell szembenéznie. A globalizálódott nemzetközi rendszerben egyszerre vannak jelen a hagyományos biztonsági kockázatok és az új, gyakran globális megjelenésű vagy kiterjedésű fenyegetések. Az egyes külső és belső kockázati tényezők közötti határvonal elmosódott, egyre nehezebb a biztonsági problémák hagyományos, kül- és belpolitikai megkülönböztetése.

A globalizálódott világ ellentmondásos kétarcúságáról írta Clinton volt amerikai elnök: ”A globális egymásrautaltság csodálatos dolog azoknak, akiknek az előnyére válik, de a politikai, vallási, gazdasági és társadalmi megosztottságtól terhes világban a nyitottság a sebezhetőségünket is növeli, és erősíti azoknak a fájdalmát, akik úgy érzik, nem részesülnek az egymásrautaltság előnyeiből. Ne feledjük, 2001. szeptember 11-én az al-Káida úgy tudott megölni hetven országból származó 3100 embert – köztük több mint kétszáz muzulmán –, hogy az általunk természetesnek tekintett nyitott határokat, utazási lehetőségeket, technológiai és információs eszközökhöz való könnyű hozzáférést használta ki.”¹⁵⁰ Nyilvánvaló tehát a politika művelői és elemzői számára is, hogy az emberek szabad áramlása, a nemzetközi migráció és a nemzetközi terrorizmus között szoros összefüggés van.

Az EU számára jelen pillanatban a migráció jelenti a legnagyobb problémát és számos más olyan probléma eredője, amely jelentős hatással van az államok közbiztonsági és bűnügyi helyzetére. A menekülteknek általában nincs befolyásuk azokra az eseményekre, amelyek idegenbe sodorják őket, viszont az illegális

¹⁴⁸

http://www.kulugyminiszterium.hu/kum/hu/bal/Kulpolitikank/kulkapcsolati_strategia/hu_kulcapcs_strat.htm, 2008. március 15.

¹⁴⁹ A vizuális szemléltetéshez lásd a 10-11. számú mellékleteket pp. 148-149.

¹⁵⁰ Idézi Szabó A. Ferenc: uo. p. 175.

migráns – akárhonnan is nézzük – potenciális veszély hordozója, mert a törvénytelen határátlépés alig kivitelezhető bűnöző bandák, csoportok közreműködése nélkül.¹⁵¹ Az itt letelepedők nagy része nem rendelkezik megfelelő szakképzettséggel, a társadalomba történő integrálódásuk ennek okán nehézkes. Erre bizonyítékuul szolgál az, hogy a bevándorló a nemzetiségének megfelelő etnikai tömbhöz csatlakozik, a munkavállalása gyakran szintén a közösség határain belül valósul meg. A bevándorló a tömbösödés és az etnikai csoport egyre jelentősebb létszámbeli reprezentációja révén képes ugyanolyan szinten gyakorolni a kultúráját és vallását mint odahaza, gátat vetve az integrációs „kényszernek”.

Az integrációs folyamatok lassúsága az etnikai csoportok marginalizálódásához és végső soron tagjai kriminalizálódásukhoz vezet. Az utóbbi eredményeképpen jönnek létre az etnikai és vallási hovatartozási alapon működő bűnszervezetek, szervezett bűnözői csoportok, ahol kimutatható ugyan kapcsolódás az „öshonos” bűnözői körökkel, ugyanakkor rendkívül zárt belső maggal rendelkeznek. Egy-egy etnikai alapon létesült bűnszervezet, a migráció révén képes volt arra, hogy más országban is megszervezze magát, határokon átnyúlóvá téve az elkövetési módot. Ezen elkövetési mód kialakulásához gyakran elég volt az érintett országokban működő körök közös bűnelkövetői érdek alapján történő összekapcsolása is. Mára már eltűnt a markáns különbség azon csoportok között, amelyek vagy csak a terrorizmus, vagy csak a bűnözés fogalomkörét merítették ki. A két csoport közötti összefonódás átláthatatlanná és követhetlenné teszi a két kategória közötti különbségtételt. A kábítószer- és a fegyverkereskedelem szolgál a szervezett bűnözés fő anyagi forrásául, erre építenek a bűnözőszervezetek, a gerillaharcosok és a terroristacsoportok is.

A bajor rendőrség által megalkotott, a Hesseni Tartományi Bűnügyi Hivatal által is átvett, a szélsőséges iszlám struktúrák felismerésével kapcsolatos kiinduló elgondolások alapján:¹⁵² az elkövetett bűncselekmények közül számos a terrorizmus előterében is megjelenik. Az iszlám terrorista szervezetek gyakran mozognak „bűnügyi térben” és követnek el szervezett és „hétköznapi” jellegű bűncselekményeket. Az ilyen bűncselekmények és a terrorizmus kapcsolatának vizsgálata nélkülözhetetlen. Az embercsempészség és okirat-hamisítás az illegális migráció „kellék-bűncselekményei” a terrorszervezetek rekrutációs

¹⁵¹ Idézett szerző: Szabó. A. Ferenc: uo.

¹⁵² Konzultáció: Axel Butenschoen Deutsch Gendarmerie, CESEDEN Madrid 2007. június.

tevékenységében tölt be jelentős szerepet. A kábítószerrel kapcsolatos bűncselekmények, jogosulatlan pénzügyi tevékenységek, zsarolások megteremthetik a pénzügyi alapot a terrrorszervezet finanszírozásához.

A jelen és a jövő talán legégetőbb problémája lehet a tömegpusztító fegyvereknek a terrorizmussal, valamint a szervezett bűnözéssel való találkozása - a nukleáristerrorizmus, az ökoterrorizmus, a biológiai terrorizmus, valamint a cyber-terrorizmus térhódítása, illetve nem szabad elfelejtkezni a vallási alapon szerveződött egyre radikálisabban fellépő terrorcsoportok további tevékenységéről sem. Elgondolkodtató, hogy a volt Szovjetunió felbomlása során hány atomtöltet vagy nukleáris robbanóanyag előállításához szükséges elem került ki a "piacra". Ezeket az anyagokat a szervezett bűnözéshez kapcsolódó szervezetek a világ bármely részére elszállíthatják. Ezt a közel sem kis veszélyforrást támasztja alá - német adatok szerint-, hogy 1994-ben 124 nukleáris csempészettel kapcsolatos bűncselekmény vált ismertté.¹⁵³

3.1. Magyarország és a közel-keleti térség

Magyarországnak a sikeres modernizáció, a fenntartható fejlődés érdekében egyrészt alkalmazkodnia kell a globális, európai és regionális folyamatokhoz, másrészt meg kell próbálnia befolyásolni azokat, korlátozott erőforrásai ellenére is.

Magyarország a nemzetközi szervezetek keretében hozzájárul a régió biztonságának, stabilitásának megteremtéséhez, a válságócok mielőbbi felszámolásához. Uniós keretekben, az euro-mediterrán együttműködés pilléreiben való részvételünkkel, az Európai Szomszédságpolitika projektjeihez való csatlakozásunkkal elősegítjük a gazdasági-politikai-kulturális kapcsolatépítésünket a régióval. NATO tagként szerepet vállalunk az iraki rendezés (stabilizáció) elősegítésében. A Sínai-félszigeten állomásozó MFO-ban, valamint a dél-libanoni stabilitást biztosító ENSZ UNIFIL-kontingensben történő részvételünkkel hozzájárulunk a közel-keleti béke fenntartáshoz.¹⁵⁴

¹⁵³ Idézett szerző: Russel D. Howard uo. (A forrás nem tér ki ezeknek a származására, mindenesetre semmilyen adat nem áll a rendelkezésemre, hogy ezek közel-keleti vonatkozásúak lettek volna. Megjegyzés: a szerző)

¹⁵⁴ A Magyar Köztársaság NATO, ENSZ és egyéb nemzetközi szervezetekben betöltött tagságából eredő közel-keleti szerepvállalásáról a 4. fejezet 2. pontjában szólok bővebben.

Magyarország kis területű, kis népességű, gazdaságilag közepesen fejlett, nem kiemelkedő geopolitikai jelentőségű, stratégiai nyersanyaggal nem rendelkező, sőt nyersanyagokban szegény, nyitott gazdaságú állam. Ebből eredően külpolitikai lehetőségei korlátozottak "világméretű" érvényesítésre. Egy ilyen feltételekkel rendelkező állam számára elsődleges a külpolitika aktivitása, kreativitása és rugalmassága - ellensúlyozva kicsinységéből eredő hátrányait. Létfontosságú számára a nemzetközi intézményekhez (szervezetek, szövetségek, fórumok, bíróság) való tartozás, annak léte és zavartalan működése, ami a nemzetközi környezetet kiszámíthatóbbá teszi és biztosítja a nemzetközi jogi normák tiszteletben tartását.

A magyarországi rendszerváltozás eredményeként – az ideológiai és egyéb ránk rakott nagyhatalmi kötelezettségektől megszabadulva – valóban mód nyílt arra, hogy a magyar érdekeket előtérbe helyezve, mindkét irányban - az arab országok és Izrael irányában is - elvi, de egyben pragmatikus pozícióból kiindulva jól fejlődő kapcsolatokat építsünk ki. Nincs külön külpolitikánk Izraellel, illetve az arab országokkal, hanem egyformán törekszünk a viszony fejlesztésére.¹⁵⁵ Értékeket mindenekelőtt a magyar orientalisztika hagyományai, az elmúlt évtizedekben kialakult gazdasági és kulturális kapcsolatok képviselnek. Érdekeink elsősorban gazdaság- és biztonságpolitikaiak, amelyek tükrözik a nemzetközi szervezetekben betöltött tagságunkból fakadó kötelezettségeinket. A régióval folytatott, dinamikusan bővülő gazdasági együttműködésünk fontos szerepet játszik a magyar kereskedelmi mérleg egyensúlyának fenntartásában. Az itt található országokkal folytatott kereskedelmünkben származó magyar aktívum 2004-ben 1.355 milliárd USD volt, 2005-ben pedig - 29 %-os növekedés után – 1.746 milliárd USD-t ért el. Ide irányuló exportunk 2005-ben csaknem 2 milliárd USD (1.914 milliárd) volt, szemben a 168 milliós importtal. 2006-ban az export-import arány 1.880 milliárd - 152 millió USD, ugyanez 2007-ben 2.138 milliárd – 286 millió USD. A térségen belül Izraelből napjainkig 2 milliárd USD tőke érkezett Magyarországra.¹⁵⁶ Az arab országokba elsősorban vasúti, kikötői, energetikai berendezések és hűtési technológiák, öntöző- és szennyvízkezelő létesítmények, vízgazdálkodási eszközök, oktatási és egészségügyi eszközök,

¹⁵⁵ Pereszlényi Zoltán volt nagykövete és helyettes külügyi államtitkár: *Magyarország érdekelt a térség stabilitásában*, Külügyminisztériumi állásfoglalás, 2003. április 06.

¹⁵⁶ Konzultáció Pereszlényi Zoltán volt nagykövete és KÜM külügyi helyettes államtitkárral.

továbbá élelmiszeripari termékek és technológiák exportját hajtjuk végre. Az arab országokra potenciális kőolaj és földgáz szállítóként tekintünk, s egyben fontos szerepet játszanak szénhidrogén beszerzési forrásaink diverzifikálásában. Az arab országok mindeddig nem jelentek meg számottevő tőkebefektetésekkel Magyarországon, a befektetések fő iránya a pénzügyi, az ingatlanszektor és a szórakoztató ipar.

Az elmúlt években a politikaiak mellett jó ütemben fejlődtek a belügyi, kulturális és idegenforgalmi kapcsolataink is, a Közel-Keleten Magyarország rendelkezik a legdiverzifikáltabb nagykövetségi hálózattal. Ennek keretében képvisellet nyitottunk a palesztín területeken és új nagykövetséget nyitottunk az Öböl-térségben.

3.2. A közel-keleti migráció¹⁵⁷ és iszlám radikalizáció

A migráció törvényes voltát vagy illegális jellegét az elvándorlás első állomásán még nehéz megkülönböztetni, mert az elűzöttek, vagy kitelepítettek kivételével a politikai és gazdasági menekült egyaránt törvénytelenül hagyja el hazáját. Az elmúlt időszak véres eseményei azt sugallják, hogy a migráns potenciális veszélyforrás lehet. A migránsok mozgatásához (legyen az tiltott, vagy legális) érdekek fűződhetnek, melyek kivitelezésében szervezett bűnöző bandák, csoportok működhetnek közre, hiszen azok, akik illegális csatornák (módszerek) igénybe vételével jutnak be Európába, minden bizonnyal törvényes eszközökkel nem képesek az "utazáshoz" szükséges költségeket (embercsempészet, hamis úti okmányok) előteremteni – így feltételezhető, hogy a szükséges pénzhez törvénytelen módon jutnak hozzá. Amennyiben ez az illegális pénzszerzés szervezett bűnöző bandák tudtával történik, illetve azok segítségével jutnak be Európába – még ha nem is mindannyian megrögzött bűnözők – de feltételezhetően – a függőségi viszony következtében – amikor a bűnszervezeteknek, vagy - továbbgörgetve a gondolatmenetet – a terrorista csoportoknak európai kapcsolatokra lesz szükségük, minden bizonnyal meg is találják majd. Azt is joggal feltételezhetjük, hogy az adott belföldi szervezett bűnözés könnyedén talál

¹⁵⁷ Interjú Dr. Garamvölgyi Ágnessel az IRM BÁH menekültügyi igazgatójával, Dr. Várady Györggyel az IRM BÁH jogi főreferensével, Dr. Miklós Gyulával az NNI SZBEO Kiemelt Migrációs Ügyek Főosztályának főnyomozójával, 2008. január.

kapcsolatot a migránsokkal: akik illegálisan léptek be az országba és nem lepleződtek le, azokkal azért, ugyanis a feketegazdaságnak nagy szüksége van az illegális munkaerőre, amelynek közvetítését a szervezett bűnözés átfogja.¹⁵⁸ Akik pedig hivatalosan tartózkodnak az országban, azokkal pedig azért, mert rajtuk keresztül “hivatalosan” intézhetik az ügyleteiket.¹⁵⁹

A 2001. szeptember 11-én történt terrorcselekménnyel összefüggésben érdemes kiemelni, hogy adott esetben a szélsőséges vallási ideológiát felhasználó szélsőséges szervezetek, terrorista csoportok számítanak a nem muzulmán országban élő muszlimokra.

Amerikai és nyugat európai példák azt mutatják, hogy egyes terrorista szervezetek úgynevezett “alvó ügynököket” is telepítenek a célországokba és miután teljes mértékben asszimilálódtak a befogadó állam társadalmába, azokkal “egyenértékűként” számíthatnak rájuk.¹⁶⁰ Előfordulhat azonban az is, hogy egy leendő célországban nincs beszerezett emberük, de vannak jó pozícióban lévő hithű muzulmánok, akik valójában tisztességes életmódot folytatnak és előtte soha semmilyen kapcsolatban nem álltak bűnöző bandákkal – beleértve terrorcsoportulásokat is. Az ilyen embert nagy valószínűséggel a hittel visszaélve, tudják bevonni (kényszeríteni) az együttműködésbe. Ismeretes, hogy az iszlám terrorizmus szélsőséges iszlám vallási szervezetek támogatásával Isten (Allah) akaratának végrehajtójaként lép fel és kinyilatkoztatásuk, illetve az iszlám radikális mullahjai, imámjai interpretálása szerint minden igazhívőnek kötelessége tevékenységüket támogatni.¹⁶¹

Az eddigiekből látható, hogy az illegális migráció összefüggésben van, a migráció pedig összefüggésben lehet a már említett két (szervezett bűnözés, terrorizmus) nemzetbiztonsági problémát jelentő bűnözési formával.

Európa és benne hazánk biztonságára, elsősorban közbiztonságára egyre jelentősebb hatással vannak a közel- és közép- keleti, valamint Észak-Afrika iszlám államaiban zajló társadalmi és politikai folyamatok. A térség földrajzi közelsége, az európaiéhoz viszonyított hatalmas és folyamatosan növekvő

¹⁵⁸ George Tapinos: *Illegal Immigrants and the Labour Market*, OECD Observer, February 24. 2000.

¹⁵⁹ Uo.

¹⁶⁰ http://www.ceseden.es/c_documentacion/monografias/079.pdf, 2007. május 19.

¹⁶¹ Von Derschau: *France Opens Terror Investigation*, Associated Press, October 16. 2001.

életszínvonalbeli különbségek jelentős vonzerőt generálnak a kivándorolni szándékozók számára, célkeresztjükbe helyezve a nyugat-európai államokat.

A következőkben a hazai viszonyokat vizsgálom. Meglátásom szerint - osztva az Európai Unió azon aggodalmával - hazánk, mint az Európai Unióba belépő határország és egyben tranzitország nincs felkészülve a migránsok és az azzal összefonódó törvénybe ütköző cselekedetek kezelésére.¹⁶² Aggodalmukat a rendvédelmi szervek munkatársainak a tapasztalatai is alátámaszthatják, miszerint Magyarországnak a schengeni övezethez való csatlakozása óta megélt a külföldi - köztük a közel-keleti arab – ember- és árucsempészzel foglalkozó bűnszervezetek tevékenysége a magyar határon.¹⁶³

A magyarországi menekült- és migrációs képet 5 éves intervallumban, táblázatok segítségével, statisztikai adatokkal – a vizsgált térség népesség és állampolgárság szerinti megoszlását - mutatom be.

	2003		2004		2005		2006		2007	
	Menekültügy		Menekültügy		Menekültügy		Menekültügy		Menekültügy	
Állampolgárság	Kérelmező	Elismert	Kérelmező	Elismert	Kérelmező	Elismert	Kérelmező	Elismert	Kérelmező	Elismert
Egyiptom	22	0	3	0	13	0	20	0	41	1
Irak	348	33	36	18	17	4	68	15	136	64
Irán	170	9	46	20	25	10	20	6	14	4
Jemen	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0
Jordánia	1	0	1	1	2	0	1	1	1	0
Libanon	1	0	2	0	1	1	2	0	5	1
Palesztin	37	9	72	12	25	1	38	1	54	2
Szaúd-Arábia	1	0	1	1	0	0	0	0	0	0
SzírIA	11	0	10	1	18	1	32	2	48	0

1. számú táblázat: a vizsgált térség népesség és állampolgárság szerinti megoszlása.

(Forrás: IRM BÁH, 2008. február. Szerkesztette: a szerző)

A táblázatból kitűnik, hogy 2003 és 2007 között hány közel-keleti állampolgár folyamodott menekült státuszért és közülük hányat ismertünk el menekültként.

¹⁶² <http://www.karpatinfo.net/article54745.html>, 2008. március 23.

¹⁶³ Interjú Boross Zoltánnal a Nemzeti Nyomozó Iroda Kiemelt Migrációs Ügyek Osztályának vezetőjével, 2008. február.

2003-ban ez az arány: 591:51; 2004-ben: 172:53, 2005-ben: 101:17, 2006-ban: 181:25, 2007-ben: 299:72.

Összegezve megállapítható, hogy az elmúlt öt évben 1344 fő menekült kérelméből 218-at ismertünk el, ami csak részben magyarázható az elismerési rendszer szigorúságával, ugyanis a kérelmezők túlnyomó többsége még az eljárás befejezése előtt eltűnik a hatóságok látóköréből, nagy valószínűséggel a tőlünk nyugatabbra eső országokba távozva.

A Magyarországra érkező menekültek (menedékkérők) jelentős részének egyelőre nem hazánk a végleges uticélja, ezért csak hosszabb-rövidebb ideig állomásoznak itt kényszerből.¹⁶⁴ Feltételezhető azonban, hogy a menekültstátust kapott külföldiek egy része Magyarországon szeretne boldogulni, arról azonban, hogy ez milyen eséllyel sikerül, csak nagyon korlátozott ismereteink vannak, hiszen a hatósági nyilvántartás – a BÁH - csak a rendszerbe bekerülés tényét (menekültként elismerést) regisztrálja, a menekültek sorsának további alakulásáról nincsenek megbízható adataink, nem követi, hogy mi történik velük.

Az interjú időszakában (2008. február 18.) a hazai menekülttáborokban¹⁶⁵ lévő 642 főből, a vizsgált térség országaiból 110-en álltak eljárás alatt.¹⁶⁶ Mivel személyazonosító dokumentumokkal nem rendelkeznek, így regisztrációjuk bemondás alapján történik. A menekültek személyazonosságának valódisága tisztázása érdekében a BÁH a származási országot nem keresi meg, mivel Magyarország és a közel-keleti térség államai között bilaterális kapcsolatok menekültügyi viszonyban nem léteznek, vagyis adatcserét, bűnügyi nyilvántartásra vonatkozó adatszolgáltatásokat végrehajtani nem tudnak, így a származási országot is nehéz megállapítani, mint ahogy a bemondás alapján közölt adatok valódiságát is.

Tovább nehezíti a hivatal helyzetét, hogy a BÁH állománya speciális hely- és nyelvismerettel rendelkező szakértőkkel – akik szakértelmüknek köszönhetően a megtévesztés kizárása érdekében be tudnák azonosítani a származási országot – nem rendelkezik. A menekülttáborok rendvédelmi biztosítása (biztonsági őrizet) “megbeszélés alatt van a szigorítás”, vagyis nem megoldott, több menekült áll

¹⁶⁴ Például a madridi robbantás egyik elkövetőjének esete.

¹⁶⁵ Befogadó állomások: Debrecen, Békéscsaba, Bicske, közösségi szállások: Balassagyarmat, Győr, Nagykanizsa – ideiglenesen szünetelnek.

¹⁶⁶ Idegenrendészeti törvény megsértése: jogellenes határátlépés, ki és beutazás szabályainak megsértése, tartózkodási feltételek nem teljesítése, engedély nélküli munkavállalás stb.

körözés alatt - a táborból való illegális távozásuk miatt – kisebb részüket a magyar rendőrség viszi vissza, nagyobb részük pedig “valószínűleg Nyugatra távozik.”

A menekülttáborokban lakó arab közösségek kapcsolattartása a külvilággal teljesen nyitott, a saját mobil telefon használata mellett a táborokban található nyilvános távbeszélő állomásokat és internet pontokat vehetnek igénybe, látogatókat fogadhatnak, önállóan vagy imámok irányításával vallási tevékenységet folytathatnak. Bármilyen muszlim civil szervezet, magánszemély nyújthat jogi, pénzügyi stb. segítséget, amit természetesen a BÁH nem tud ellenőrizni. A Western Union Banknál nyitott számláik vannak, de hogy milyen vagyonuk van, honnan származik a jövedelmük, arra vonatkozóan nincs ellenőrzés.

A BÁH-al együttműködő menekültekkel foglalkozó szakembereknek és intézményeknek¹⁶⁷ csupán a velük szorosabb kapcsolatban álló “sáros” ügyfeleken keresztül van csekély rálátásuk az itt élők helyzetére, arról pedig, hogy ténylegesen hányan vannak az országban Közel-Keletről - akiket a magyar hatóságok elismertek menekültként - csak becsléseik lehetnek, amelyek javarészt az intézmények látókörébe került ügyfelek sorsának alakulásából és az általuk másokról elmondottakból szűrhető le. A menedékkérők legnagyobb része illegálisan és okmányok nélkül, vagy legálisan hamis okmányokkal lép be az ország területére, vagy próbál onnan tovább menni. Ez a tendencia manapság általánossá vált, ami egyrészt magyarázható a menekültek nagy számával, másrészt a fejlett országokba való bejutási feltételek szigorításával.

¹⁶⁷ Nemzetbiztonsági és rendvédelmi szervek.

A következő táblázat szemléltetésével láthatjuk a foganasított kényszerintézkedéseket országokra lebontva (kiutasítás, őrizet, kötelező tartózkodási hely, kitoloncolás).

Kényszerintézkedés				
2003 - 2007				
Állampolgárság	kiutasítás	őrizet	köt.tart.hely	tolonc
Egyiptom	47	54	11	38
Irak	6	11	76	4
Irán	28	32	23	5
Jemen	1	1	0	0
Jordánia	6	3	3	1
Libanon	1	4	3	1
Palesztin	6	35	35	4
Szíria	35	17	31	6

2. számú táblázat: foganasított kényszerintézkedések.

(Forrás: IRM BÁH 2008. február. Szerkesztette: a szerző.)

Számokban ez annyit jelent, hogy 2003-ban: 226, 2004-ben: 73, 2005-ben: 64, 2006-ban: 99, 2007-ben: 65 – mindösszesen: 527 esetben kellett kényszerintézkedést alkalmazni - a táblázatban szereplő országok állampolgárai ellen - a már említett idegenrendészeti törvények megsértése miatt. A statisztikai számadat alapján következtetésképpen megállapítom: mivel a kényszerintézkedések számokban kimutathatók, ezért e számadatok jelzésértékkel kell, hogy bírjanak az eljáró hatóságok felé, a veszélyforrás kezelését illetően.

A következő táblázat összefoglalja a 2007. év végi bevándorlási, letelepedési és tartózkodási engedéllyel rendelkezők számát, állampolgárság szerinti megoszlással.

ÁLLAPOT STATISZTIKÁK 2007. 12. 31-i állapot szerint			
Állampolgárság	bevándorlási engedéllyel rendelkezők	letelepedési engedéllyel rendelkezők	tartózkodási engedéllyel rendelkezők
Egyiptom	117	44	145
Irak	131	6	107
Irán	97	65	701
Jemen	46	67	30
Jordánia	136	51	42
Libanon	58	14	20
Omán	0	1	1
Palesztin	33	27	64
Szaúd-Arábia	0	0	43
Szíria	322	126	239

3. számú táblázat: állapot statisztika 2007. 12. 31-ig.

(Forrás IRM BÁH 2008. február. Szerkesztette: a szerző.)

A táblázat összesített adatai alapján megállapítható, hogy 2007. december 31-el bezárólag, bevándorlási engedéllyel: 940, letelepedési engedéllyel: 401, tartózkodási engedéllyel: 1399, mindösszesen: 2740 fő közel-keleti állampolgár tartózkodott engedéllyel Magyarországon. Az is megállapítható, hogy 527 fő ellen kellett kényszerintézkedést alkalmazni, amiből feltehetően az 59 kitoloncolt személy elhagyta az ország területét.

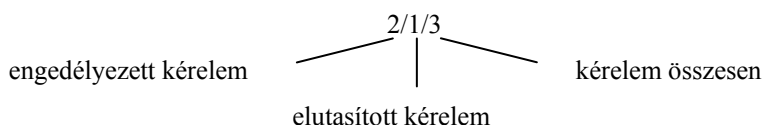
A magyar állampolgárságot szerzett személyek számát – a kérelmező eredeti állampolgársága szerint - érdekességképpen mutatom be.

Állampolgárság	2002	2003	2004	2005	2006	2007
egyiptomi	0/3/3	2/1/3	1/8/9	9/3/12	2/2/4	3/6/9
palesztin	-	-	-	-	-	-
szír	5/14/19	10/17/27	12/14/26	17/11/31	14/7/21	24/14/38
jordán	4/2/6	4/4/8	0/3/3	8/4/12	4/5/9	5/3/8
libanoni	8/1/9	2/6/8	3/0/3	6/0/6	3/2/5	1/2/3
iraki	8/9/17	3/1/4	8/5/13	11/2/13	7/0/7	6/7/13
iráni	4/0/4	4/3/7	5/2/7	11/3/14	10/2/12	14/1/15
szaúd-arábiai	-	-	-	-	-	-
jemeni	0/1/1	6/2/8	1/0/1	6/0/6	10/2/12	3/0/3
ománi	-	-	-	-	-	-
katari	-	-	-	-	-	-

4. számú táblázat: a magyar állampolgárságot szerzett személyek száma, a kérelmező eredeti állampolgársága szerint.

(Forrás: IRM BÁH, 2008. február. Szerkesztette: a szerző.)

Megjegyzés: A táblázatban szereplő számok jelentése: pl.: egyiptomi állampolgárok 2003. év.

A táblázatban szereplő számadatok összesítése alapján 2002-2007 között a magyar állampolgárság megszerzésére összesen 374 kérelem érkezett, ebből 264 közel-keleti állampolgár szerzett magyar állampolgárságot és 110 kérelmet utasítottak el nemzetbiztonsági, közbiztonsági és egyéb okokra hivatkozva.

Figyelemmel a migráció lehetséges aspektusaira, egy pont alatt vizsgálom az iszlám radikalizmus hazai helyzetének feltérképezésével.

Ahhoz, hogy objektív képet kapjunk a témát illetően, a vizsgálatomat a következő vonalak (feltevések) mentén csoportosítottam: kitekinteni az európai helyzetre és megvizsgálni a hazai viszonyokat, hogy miként viszonyulnak az itt élő muzulmánok egymáshoz és ahhoz a társadalmi közegehez, amelyben élnek:

- muzulmán-muzulmán közösségek kapcsolata;
- a magyar lakosság és az országban élő - beleértve a menekülttáborokban lévő közel-keleti menekültek – muzulmánok kapcsolatát;
- a hazánkban élő muzulmánok és a magyar zsidó lakosság kapcsolatát.

A Magyarországon élő muzulmánok számát illetően – mivel ez állandóan változik – nincsenek konkrét adataink, a KSH¹⁶⁸ adatot szolgáltatni ezzel kapcsolatban nem tudott. A Magyarországi Iszlám Közösség elnöke szerint ez a szám meghaladja a 60000 főt, amit 60041 fővel alátámaszt a következő táblázat, amelyben nyomon követhetjük a muzulmán kisebbség számát és népességen belüli arányát Európában, így hazánkban is.

Ország	Létszám	Ország	%-os arány
1. Franciaország	4549213	1. Albánia	70,0
2. Németország	3049961	2. Bosznia-Hercegovina	40,0
3. Albánia	2494178	3. Macedónia	30,0
4. Szerbia-Montenegró	2274126	4. Szerbia-Montenegró	21,0
5. Nagy-Britannia	1631919	5. Ciprus	18,0
6. Bosznia-Hercegovina	1610190	6. Bulgária	12,2
7. Spanyolország	1008532	7. Franciaország	7,5
8. Olaszország	987751	8. Hollandia	6,0
9. Hollandia	984449	9. Ausztria	4,7
10. Bulgária	908942	10. Svájc	4,4
11. Macedónia	613578	11. Svédország	4,0
12. Ausztria	384680	12. Németország	3,7
13. Belgium	362753	13. Belgium	3,5
14. Svédország	360070	14. Dánia	3,0
15. Svájc	329532	15. Nagy-Britannia	2,7
16. Ukrajna	237126	16. Spanyolország	2,5
17. Dánia	162970	17. Szlovénia	2,5
18. Ciprus	140423	18. Luxemburg	2,0
19. Görögország	138688	19. Olaszország	1,7
20. Norvégia	73488	20. Norvégia	1,6
21. Románia	66989	21. Görögország	1,3
22. Magyarország	60041	22. Horvátország	1,3
23. Horvátország	58446	23. Málta	0,8
24. Belarusz	51502	24. Magyarország	0,6
25. Szlovénia	50488	25. Litvánia	0,6
26. Portugália	36981	26. Ukrajna	0,5
27. Litvánia	21579	27. Belarusz	0,5
28. Csehország	20482	28. Írország	0,4
29. Írország	19676	29. Észtország	0,4
30. Finnország	10446	30. Portugália	0,35
31. Luxemburg	9371	31. Románia	0,3
32. Észtország	6000	32. Csehország	0,2
33. Lengyelország	3090	33. Finnország	0,2
34. Málta	3000	34. Izland	0,1
35. Szlovákia	2715	35. Szlovákia	0,05
36. Lettország	458	36. Lettország	0,02
37. Izland	321	37. Lengyelország	0,008

5. számú táblázat: a muzulmán kisebbség száma és népességen belüli aránya Európában.

(Forrás: International Religious Freedom Report 2004. (<http://www.state.gov/g/drl/rls/isf/>); CIA World Factbook (<http://www.cia.gov/cia/publications/factbook/>); adherents.com. Szerkesztette: a szerző.)

¹⁶⁸ Interjú Tóth Judittal, 2008. március.

Az Európai Unióban mintegy 15-20 millió muszlim bevándorló él, a két legnagyobb befogadó nemzetnél, Franciaországban 7.5%, Németországban 3.7% a lakosságon belüli arányuk, de magas, 6% körüli Hollandiában, 3.5% körüli Belgiumban, Nagy-Britanniában 2.7% körüli, Ausztriában 4.7% és Spanyolországban pedig 2.5% felett van.

Az elmúlt időszak külföldi példái¹⁶⁹ jól illusztrálják a szerző azon meglátását, hogy az európai muzulmán közösségeken belül megfigyelhető a radikalizálódás erősödése azok körében is, akik kezdetben jól alkalmazkodtak a környezetükhöz, az ország szokásaihoz, törvényeihez. Ahogy méretük növekedett, úgy kezdtek visszatérni a hazai szokásaikhoz - beleértve a törvényeiket is – s közben környezetükben problémák keletkeztek.¹⁷⁰

A 2001. szeptember 11-i New York-i terrortámadást Európa több országában, több nagyobb iszlám közösség megünnepelte. A közvéleménykutató intézmények felmérése szerint a muzulmán - zömében már honpolgár – népesség kisebbségi jogait hangoztatva elsősorban iszlám (igaz) hívőnek vallotta magát és csak másodsorban a befogadó ország állampolgárának. Jellemző tendencia továbbá, hogy az Európában élő harmadik generációs bevándorló családban született és nevelkedett muszlim fiatalok egyre nagyobb számban térnek vissza a gyökerekhez, azaz a nagyszülők vallásához. A két folyamat erősíti egymást, mivel az önmagukat kirekesztettnek érző kortársak az iskolákban, utcán és szabadidős tevékenység közben "megtalálják" egymást. A kiforratlan személyiségű, talajvesztett, befolyásolható muszlim fiatalok radikalizálódása azért kockázati tényező, mert az európai mecsetekben számos szélsőséges, nyugat-ellenes ideológiát hirdető imám fejt ki terrorista-toborzó tevékenységet.¹⁷¹ Így lehetőség van arra, hogy az identitáskereső az al-Káida vagy más eszméknek követőivé váljanak.¹⁷² Ezért az európaiak minden eszközzel azon vannak, hogy megakadályozzák a köztük élő muzulmán közösségek radikalizálódását. A

¹⁶⁹ 2005. őszi párizsi és a 2006. februári francia zavargások, holland karikatúrák következményei, Theo Van Gogh filmrendező meggyilkolása.

¹⁷⁰ Ragaszkodás a napi ötszöri imához, ami előbb-utóbb a munkából való elbocsátáshoz vezetett. Másik súrlódási ok, hogy a lányok 14 éves koruktól burkát viselnek, amit a középiskolák nem tűnnek el.

¹⁷¹ Az Al-Muhádzsirún nevű iszlám szervezet egykori vezetőjét, az öngyilkos merénylőket hősként ünneplő Omar Bakri sejket a londoni merényletek után néhány héttel kitoloncolták Nagy-Britanniából. Abu Hamza el-Maszri, az észak-londoni Finsbury Park mecsetjének volt vallási előljárója ellen azért emeltek vádat, mert a hitetlenek megölésére buzdította híveit.

¹⁷² Saleh Tayseer a Magyarországi Iszlám Egyház vezetője, a Bartók Béla úti Dar el Salam imámja a HVG-nek adott interjújában egyetértett az al-Káida céljaival, bár annak eszközét elítélte.

muszlim szellemi vezetők képzése is központi témává vált, a tapasztalatok alapján ugyanis az Európában képzett vallási vezetők másként szocializáltak, más vallási (és politikai) üzenetet adnak a jövő generációjának.^{173 174} Általános vélemény, hogy könnyebb a helyi muszlimokkal szót érteni, ha nem hat rájuk külső, iszlamista hatás.

A fenti táblázatban a magyarországi adatokat látván nem értek egyet a hazai szakértők azon megállapításaival,¹⁷⁵ hogy hazánkban a muzulmán kisebbség száma rendkívül csekély és ezért szélsőséges megnyilvánulásokra nem nagyon lehet számítani. Én úgy gondolom, hogy a 60 ezres lélekszámot meghaladó muszlim közösség egy magyarországnyi méretű országban is meghatározó mennyiség. Ha a táblázatban csak a közvetlen környezetünket vizsgáljuk, akkor is láthatjuk, hogy tekintélyes közösségről van szó, nem említve a határok nélküli Európai Uniót, amelynek Magyarország az egyik határországa.

Az országban jelenleg három nagyobb muzulmán hitközösség működik¹⁷⁶ és több tucat alapítvány és egyesület,¹⁷⁷ amely lelki támaszt, szellemi megtisztulást és egyéb segítséget nyújt a 60 ezer főt is kitevő – nem számolva a magyar muzulmán hívőket - muzulmán közösség számára.

Az általam vizsgált térség országaiból (Egyiptom, Palesztin Nemzeti Hatóság, Szíria, Libanon, Jordánia, Irak, Irán, Jemen, Omán, Szaúd-Arábia) letelepedési, vagy tartózkodási engedéllyel Magyarországon tartózkodó közel 3 ezres lélekszámú arab közösségét e téren nem tekintem külön vizsgálat tárgyának, hiszen minden bizonnyal ők is az említett hitközösség valamelyikében gyakorolják vallásukat.

Az európai muzulmán közösségek - beleértve a vezetőik - kiszámíthatatlan magatartásformái (a radikális hitszónokok gyűlöletkeltő beszédei), a radikalizálódás erősödését bizonyító múltbéli és jelen történések azt igazolják (lásd az előzőekben), hogy kellő komolysággal és felkészültséggel kell kezelnünk és vizsgálnunk a hazánkban élő muzulmán közösségek ténykedését a fennálló tények ismeretében. A következőkre gondolok: az Uniós határok ellenőrzés nélküli

¹⁷³ Gemma Martin Munoz: Az Iszlám és a Nyugat c. előadás, CESEDEN Madrid, 2006. november 13.

¹⁷⁴ Mindaddig, amíg az imámot „otthonról” küldik, ő is idegen lesz Európában, nem ismeri, nem tudja a helyi viszonyokat.

¹⁷⁵ NBH, NNI szakértők.

¹⁷⁶ Magyarországi Iszlám közösség, Magyarországi Iszlám Egyház és a Magyarországi Muszlimok Egyháza, <http://iszlamlap.hu/#b14321415>, 2008. január 27.

¹⁷⁷ <http://www.magyariszlamlap.hu/magyartort.htm>, 2008. január 27.

átjárhatóságára, a nemzetközi szervezetekben betöltött tagságunkból eredő külföldi szerepvállalásunk miatt kapott fenyegetésekre, a további, a terrorizmus elleni küzdelem jegyében bővülő szerepvállalásunkra (harcoló csapatok küldése a térségbe), a NATO csapatok hazai átvonulásával, állomásoztatásával és működőképességük biztosításával összefüggő feladatokból eredő kockázatokra - nevezetesen a Pápai Bázisrepülőtérre, ami a NATO stratégiai légi szállítási flottájának bázisa lesz 2008 év végétől, a hazai lakosság és a muzulmán lakosok közötti feszültségekre, illetve az arab-zsidó ellentétre.

Ha megvizsgáljuk az iszlám fundamentalizmus jellemzőit, akkor megállapíthatjuk, hogy a felsoroltak kellő alapot szolgáltatnak a radikalizmus - a nyugati, demokratikus eszméket valló és gyakorló, keresztény - magyarországi jelenlétére.

Az iszlám fundamentalizmus célja a Nyugat eltávolítása az iszlám világból,¹⁷⁸ befejezni a korrupt rendszerek támogatását, eltüntetni Izraelt (ugyanis elviselhetetlennek tartják, hogy a zsidó nép elfoglalta a Szentföldet, az Egyesült Államok pedig Irakot). Harcot hirdetnek az ital, a pornográfia és a prostitúció ellen. Huntington szerint az iszlám a nyugati, keresztény civilizáció legfőbb ellenlábasának tekinthető.¹⁷⁹ Ezen vélemény követői úgy látják, az iszlám nem képes változni, a demokrácia, a modernség alapvetően ellentétesek vele, ennek megfelelően a Nyugattal való viszonya is szükségképpen ellenséges. Más kutatók szerint viszont maga a fundamentalizmus a muszlim országok modernizációs problémáira adott alternatív válaszlehetőség, így nem a Nyugat, csupán a nyugati módszerek, illetve az ezeket utánozni próbáló rezsimek ellen irányul.¹⁸⁰ Bernard Rougier szerint, azáltal, hogy együttműködnének a hitetlenekkel, elfogadnák a bűnt és az istentagadást.¹⁸¹ Bármelyik megállapítást elfogadva kijelenthetjük, hogy hazánk benne van a "nyugati körben", még akkor is, ha a módszereiket – sokszor valóban úgy tűnik - csak utánozni próbáljuk.

¹⁷⁸ Kisbenedek József: Az iszlám terrorizmus napjainkban, <http://www.honvedelem.hu/miniszterium>, 2006. november 06.

¹⁷⁹ Huntington, Samuel P.: *The Clash of Civilisations and the Remaking of World Order*, Simon and Schuster, New York, 1996. p. 69.

¹⁸⁰ Szigetvári Tamás: *EURO-MEDITERRÁN PARTNERSÉG, Az Európai Unió és a mediterrán országok kapcsolat-rendszerének elemzése és értékelése*, PhD értekezés, BKÁE, 2002. p. 83.

¹⁸¹ Bernard Rougier: *Everyday Jihad*, Harvard University Press, 2007. p. 49.

A tisztábban látás érdekében – több oldalról - elsősorban személyes interjúk keretében vizsgáltam a jelenlegi magyarországi radikalizmus kérdéskörét, természetesen meghallgatva a terrorizmussal kapcsolatos álláspontokat is.

Mind a radikalizmus, mind a terrorizmus magyarországi fenyegetettségének kérdésével kapcsolatban megoszlanak a szakértők, a hitközösségek vezetőinek az álláspontjai. Elsőként a radikalizmus kérdésének vizsgálatakor tapasztaltakat vázoló fel.

A Magyar Iszlám Közösség vezetője nem állítja, hogy idehaza nincsenek radikális nézeteket valló, terrorcselekményekre hajlamos iszlamisták és úgy gondolja, hogy a hittestvére és az ideológiai konkurense Dr. Saleh Tayseer – palesztin származású fogorvos vezette Iszlám Egyház Bartók Béla úti mecsetjének látogatóit is megosztja a radikalizálódás kérdése, mint ahogyan magát az imám személyét tekintve is.¹⁸²

Több muszlim vezető szerint az évtizedek óta fennálló palesztin-izraeli konfliktus, a szeptember 11-i események, az afganisztáni, majd az iraki háború megváltoztatta az iszlám hitűek életét. Noha a nyugati országokkal ellentétben Magyarországon még kevésbé érik őket erőszakos atrocitások,¹⁸³ azonban úgy vélik, hogy mostanában a magyar állampolgárság megszerzésére alig látnak esélyt, sőt a tartózkodási engedélyüket havonta kell meghosszabbítaniuk. A menekülttáborokban élő muzulmánok elmondása szerint azonban gyakran szembesülnek a helyi lakosság ellenszenvével – bizonyos társadalmi feszültség kialakulása már érzékelhető velük szemben.

A magyar állampolgárok körében ez a kérdés nagyon leegyszerűsített formában jelenik meg:

¹⁸² A magyar állampolgárságú fogorvost Móse Kacav izraeli államfő magyarországi látogatása és a Páva utcai Holokauszt Dokumentációs Központ felrobbantásával – terrorcselekmény előkészítésének alapos gyanújával - gyanúsította a magyar hatóság 2004-ben. Több hónapig előzetes letartóztatásban volt, míg végül bizonyítottság hiányában megszüntették ellene a büntetőeljárást. Érdekesség, hogy Tayseer éppen egy évvel előzetes letartóztatása előtt fejtette ki a médiában az álláspontját, miszerint egyetért Oszama bin Laden céljaival, de az eszközök számára elfogadhatatlanok.

¹⁸³ A titokzatos iszlámellenes anonim ITT csoportra gondoltak, akik meggyőződése, hogy a Korán egy bűnözői kézikönyv, az iszlám pedig egy bűnöző vallás. Levezetik, hogy az iszlám és a terrorizmus között direkt kapcsolat van, mégpedig azért, mert a hívőknek a Korán minden szavát komolyan kell vennie. A szent könyv pedig kereken kimondja, hogy a hitetleneket le kell mészárolni, a nők alacsonyabb rendűek, a vallást pedig erővel kell terjeszteni. A nézeteiket színes nagy plakátokon hirdetik.

Szóba került még Szeged, Miskolc, Debrecen városok is, ahol az utóbbi időben egyre jobban érződik a feszültség a helyi lakosok és az arab közösségek (személyek) között, lásd például az ez év márciusában történt Szegedi szórakozóhelyről történő kitiltás okát: „Nem mehetnek be a külföldiek. Ti, feketék sokat verekedtek”, www.barikád.hu, 2008. március 08.

- az adófizetők pénzéből az átmeneti szállásokon és menekülttáborokban a migránsok jobb körülmények között élnek, mint a befogadó társadalom legszegényebbjai;
- a nemzetközi normáknak és a helyi törvényeknek megfelelően a menekültek szinte minden állampolgári jogot élveznek és megfelelő intézményrendszer őrködik felettük – míg a helyi állampolgárok jelentős hányada érzi úgy, hogy nem részesül ilyen védelemben;
- ma már növekszik azoknak a helyi polgároknak a száma, akik úgy vélik, hogy a menekültek, bevándoroltak munkahelyeket vesznek el tőlük;
- a legtöbb helyen a helyi lakosság közvetlenül érintkezik kisebb-nagyobb arab közösséggel, ott nem, vagy nehezen tolerálják azok másságát.¹⁸⁴

Meglátásom szerint említést kell tenni a hazai közel 150-200 ezer főt számláló zsidó kötődésű lakosság¹⁸⁵ és a 60 ezer főt számláló muzulmán lakosság kapcsolatrendszeréről, annál is inkább, mert az elmúlt évek konfliktusai, a háborús helyzet miatt egyre több izraeli távozik, többek között Magyarországra.¹⁸⁶ A napi politikai események miatt, a hazai szélsőjobbaldali csoportulások általi kormányellenes tüntetések következtében kialakult belpolitikai bizonytalansággal időnként felerősödő antiszemita megnyilvánulások hatásaként személyek, vagy fiúcsapatok között adódhatnak konfliktusok - amint az itt élő zsidó lakosok is nagyon sokféleképpen élik meg identitásukat, úgy az itteni muszlimok sem egységesek – valójában azonban ez nem jellemző.

A Magyarország biztonságáért felelős (említett) intézmények, az arab radikalizmus magyarországi helyzetének felmérésével kapcsolatban főleg a közösségek anyagi hátterére, támogatóikra, külföldi kapcsolataikra kíváncsiak, nem ok nélkül, ugyanis a külföldi társszolgálatok több, Nyugat-Európában működő iszlám mecsetről gyanítják, hogy kapcsolatban állnak az Oszáma bin Ládén vezette al-Káidával. Elmondásuk szerint, Magyarországon az iszlám radikalizmus

¹⁸⁴ A többi menekült irányába kevésbé érezhető az intolerancia, mint az arabok irányába, az interjú során elhangzott Garamvölgyi Ágnestől.

¹⁸⁵ Interjú Tóth Judittal (KSH), 2008. március.

¹⁸⁶ <http://www.mno.hu/portal/174872>, 2008. március 12.

szervezett formában nincs jelen,¹⁸⁷ azonban – USA- és Izrael ellenes – szélsőséges ideológiájuk hatással van a hazánkban élő arab diaszpórára.

Az ORFK Nemzeti Nyomozó Iroda nem tartja veszélyesnek a Magyarországon élő arab, illetve muszlim közösségeket, azonban nem állítja, hogy nincs arab radikalizmus – nyilvánvalóan vannak ilyen adatok – csak nem nyilvánosak.¹⁸⁸ Figyelemmel kíséri őket, mi több, az informátoroknak köszönhetően, az illetékes szervek az iszlám vallási csoportok életének mindennapjait is jól ismerik.¹⁸⁹ Vagyis a 2001. szeptember 11-ei támadást követően elsősorban a MK. Nemzetbiztonsági Hivatala hivatott,¹⁹⁰ az előzőekben tárgyalt nagyszámú muzulmán hitközösség radikalizálódási folyamatát nyomon követni, illetve a terrorizmussal kapcsolatos cselekedetekre irányuló előkészületeket felderíteni.

A hivatalok – köztudottan – az eltelt időszakban nagyfokú szervezeti átalakításon mentek keresztül, aminek egyik velejárója a létszámcsökkentés, illetve az osztályok összevonása volt. Az interjú során tapasztaltam, hogy a megkeresett hivatalok (NBH, NNI) létszámszűkében működnek, ami véleményem szerint a feladatok elvégzését korlátozhatja, minőségi romlásához vezethet.¹⁹¹ Nem említve a nemzetközi szervezetekkel való együttműködésből - beleértve a konferenciákon, továbbképzéseken, gyakorlatokon stb. való részvétel – fakadó feladatok kritikamentes elvégzését lefoglaló szakember állomány biztosítását.

¹⁸⁷ Jóllehet a hivatal nem publikálja, egy külföldi iszlám szervezet részéről korábban voltak törekvések arra, hogy - befolyást szerezve egy közösségben - Magyarországon élő muszlimokat radikalizáljanak. Valamennyi itteni muszlim vezető személyesen ismerte például az egyik budapesti mecsetben tevékenykedő szaúdi Sejk Huszeint, akit - állítólag éppen az NBH nyomására - 2002-ben utasítottak ki Magyarországról. A szélsőséges, vahhábita nézeteket valló férfi állítólag az Egyesült Államokban tiltólistára került szaúdi al-Haramein Alapítvány embereként tevékenykedett Magyarországon.

¹⁸⁸ Kérdésre, hogy van-e Magyarországon ún. elfogadhatatlan magatartásformák listája, (brit, francia, spanyol, német példa, Tomas J. Lahuerta Martinez: *Terrorismo: La amenaza del sur, ¿estamos preparados?* Monografia, CESEDEN Madrid, 2006. p. 32.) ami alapján kitoloncolhatók pl. Az erőszakra bűjtogatók vagy a terrorizmus dicsőítői, nemleges a válasz.

¹⁸⁹ Persze nem nehéz információkat gyűjteni ott, ahol tárt karokkal várják az érdeklődőket és azt mondják, amit hallani szeretnénk.

¹⁹⁰ 2003. novemberében megalakult a Terrorellenes Koordinációs Bizottság (TKB), amelyet alapvetően azzal a céllal hoztak létre, hogy a Magyarország biztonságában érintett szervezetek közötti együttműködés - a közvetlen információcsere, illetve a biztonsági helyzet aktuális változásaira válaszképpen megtett, összehangolt intézkedések révén - hatékonyabbá váljon. A TKB működését a Nemzetbiztonsági Hivatal koordinálja, tagja továbbá az Információs Hivatal, a Katonai Felderítő Hivatal, a Katonai Biztonsági Hivatal, a Nemzetbiztonsági Szakszolgálat, az Országos Rendőr-főkapitányság, valamint a BM Határőrség, ami azóta integrálódott a rendőrségbe.

¹⁹¹ Az Információs Hivatal főigazgatójának amerikai panaszra történő menesztése, <http://epa.oszk.hu/00800/00804/00335/46345.html>, 2008. március 22.

Ha kitekintünk a külföldi társszervezetek működésének struktúrája, személyi feltételei felé,¹⁹² elmondhatjuk, hogy a magyar nemzetbiztonságot védeni hivatott hivatalok szerveinek létszáma¹⁹³ a hazai, magyar viszonyok¹⁹⁴ kezelésének tekintetében is elgondolkodtató, nem beszélve a vizsgált térség felől érkező kihívások - jelen esetben a radikalizmus – felderítésének és kezelésének vonatkozásában.

Jelen helyzetben az állami szervezetek anyagi forráslehetőségei eléggé korlátozottak, aminek hiányában a szakma sérülhet, a szakemberek továbbképzése egyrészt “emberhiány”, másrészt anyagi megszorítások miatt legtöbb esetben nem biztosított. Az interjúk során tapasztaltam, hogy a közel-keleti térség kihívásaival foglalkozó hivatalok szakembereinek a nyelvi- és egyéb felkészültségét tekintve hiányosságok vannak a fentebb említett okokból kifolyólag: nem beszélik a nyelvet, területen a kultúrával, az arab fedett technikák alkalmazásával nem ismerkedtek. Az NNI-nél senki, míg az NBH-nál sincs aktív, állományban lévő személy, aki képes lenne folyékonyan arabul beszélni, nem említve a több tucatnyi nyelvjárás ismeretét.

A vizsgált térség országainak rendvédelmi szerveivel való együttműködést illetően, 1990 után csak Jordániával és Egyiptommal kötöttünk bűnügyi egyezményt, vagyis operatív információ cseréjére a térség államaival – a két országon kívül – nincs lehetőségünk, ami azt jelenti, hogy a kihívások kezelését egyrészt önerőből, másrészt az európai (amerikai) társszervezetekkel közreműködve kellene kezelnünk.¹⁹⁵

¹⁹² Csak néhányat említve: Franciaországnak, Spanyolorzágnak, Németországnak, Ausztriának, Svájcnak, Olaszországnak, Romániának, Bulgáriának, külön haderőneme van – “a negyedik” -, akik a nemzetbiztonsági és rendvédelmi szervekkel együttműködve kezelik a kihívásokat. Maguk a hivatott nemzetbiztonsági és rendvédelmi szervek személyi állománya is meghaladja a több ezer főt (konzultáció: Patrick Henry, Rafael Vicente, Axel Butenschoen, Pascuale Varesano, Alex Saba, Joan Pavlov – CESEDEN Madrid 2007.)

¹⁹³ Az NBH és az NNI állománya együttvéve is kevesebb, mint amennyire egyenként is szükségük lenne.

¹⁹⁴ Itt a magyar szélsőjobboldali csoportulások figyelemmel kísérésére gondolok.

¹⁹⁵ Ezek után felmerül a kérdés bennem, hogy hogyan tudott a madridi merénylet egyik elkövetője egy éven keresztül Magyarországon bujkálni (a győri közösségi szálláson) és miután elhagyta a országot, Szerbia elfogta.

3.3. A terrorizmus¹⁹⁶

A témával foglalkozó szakértők egy része a helyzet higgadtabb értékelésére figyelmeztet,¹⁹⁷ míg mások szkeptikusabb megközelítéssel kezelik a kérdést.¹⁹⁸ Vannak olyanok is, akik a korábbi álláspontjukat illetően, olykor-olykor elbizonytalanodnak. Én a gyanakvóak táborát erősítem, annál is inkább, mert számomra már nem kell, hogy bekövetkezzen az első bomba felrobbantása ahhoz, hogy hazánkban is komolyan vegyem a napjaink terrorizmusa jelentette fenyegetéseket - amit Magyarország számára is személyesen továbbított Oszáma bin Ládén közvetlen munkatársa, az al-Káida terrorszervezet második embereként számon tartott Ajman Zaváhiri 2004 szeptemberében az al-Jazeera tv csatornán keresztül¹⁹⁹ - ugyanis a 2006-2007. évben a madridi vezérkari akadémián eltöltött idő alatt, volt időm figyelemmel kísérni az ottani “eseményeket”, egyrészt a madridi vonatrobbanásos merénylet elkövetőinek tárgyalássorozatát, másrészt jelen voltam a 2006. december 30-i Barajas reptéri robbantás idején és még számos terrorakciót követtem figyelemmel (a média, az előadások, a szemináriumok, a spanyol rendőr kollégák által), amit zömmel muzulmán csoportosulások kezdeményeztek, vagy hajtottak végre.²⁰⁰

Továbbá jelen munkakörömből adódóan a külföldi missziókban résztvevő katonáinkkal történő napi kapcsolattartásból következően, friss információkkal

¹⁹⁶ Interjú a már – a radikalizáció pont alatt – említett szakértőkkel, továbbá Tóth Péterrel a ZMNE SVKI igazgatójával, N. Rózsa Erzsébettel a Magyar Külügyi Intézet tudományos munkatársával, Matus Jánossal a ZMNE egyetemi tanárával, Resperger Istvánnal a ZMNE vezérkari tanfolyamának parancsnokával, Héjja Istvánnal a ZMNE Nemzetbiztonsági Tancsoport vezetőjével, Jónás Endrével a Szervezett Bűnözés Elleni Koordinációs Központ megbízott igazgatójával, Istvánovszki Lászlóval a Szervezett Bűnözés Elleni Koordinációs Központ Stratégiai Elemző és Értékelő főosztály vezetőjével és helyettesével Karsai Lászlóval, Tokovics Józseffel a HM Védelmi Hivatal 2. számú Területi Igazgatójával, Dvorzsánszki Zsigmonddal a térség volt nagykövetével KÜM Afrika és Közel-Keleti Főosztály, Pereszlényi Zoltánnal a térség volt nagykövetével és a KÜM HÁT, 2008. január-március.

¹⁹⁷ NBH.

¹⁹⁸ Földi László az Információs Hivatal egykori igazgatója: “A nemzetközi terrorizmusnak a magyar kormány állításával ellentétben igenis egyik potenciális célpontja Magyarország,” http://cyberpress.sopron.hu/article_plain.php?id=9894, 2008. március 09.

Bolek Zoltán MIK vezetője: “nem ért egyet Demszky Gáborral, Salgó Lászlóval, Pál Tiborral és mindazokkal, akik a történetek ellenére Magyarország érintetlenségét hangoztatják a terrorveszély vonatkozásában”, <http://epa.oszk.hu/00800/00804/00319/45559.html>, 2008. március 09.

¹⁹⁹ Hasonló fenyegetést kapott még Lengyelország és Bulgária is. Abban az esetben, amennyiben nem vonjuk ki csapatainkat Afganisztánból, Irakból - a madridi merényletchez hasonló robbantásokat helyeztek kilátásba. Al-Zawahiri Sends a Warm Al-Qaeda Greeting to Hungary, 2004. október 4. www.pestiside.hu, 2006. szeptember 13.

²⁰⁰ 2005-ben Spanyolországban 51 terrorista gyanús muszlimot vettek őrizetbe, 2006-ban ez a szám 154-re, 2007-ben 231 főre emelkedett, EU Terrorism and Situation Report (TE-SAT), 2007. p. 15. - 2008. p. 12.

bírok a térségek eseményeiről, így a Közel-Keletről is és Afganisztánról is, ahol a terrorcselekmények drasztikus növekedést mutatnak.²⁰¹ Természetesen most feltehetik a kérdést az első (higgadtabb) csoportba tartozók, hogy a kapott fenyegetéstől számítva 4 év eltelt és miért nem volt eddig robbantás, vagy más terrorista akció.

Több válasz lehetséges: amennyiben azt feltételezzük, hogy Magyarország célpont:

1. a nemzetbiztonságért felelős szerveink terrorista elhárító hatékonysága 100%-os (lásd a nyilvános ügyek közül a Tayseer, illetve a kiutasított Pécssett élő szír orvos ügyét²⁰²);
2. a nemzetbiztonságért felelős szerveink tapasztalatát, felkészültségét a terrorizmus elkövetésére hajlamos csoportulások nem találják olyan szintűnek, hogy létezésüket veszélyeztetné, ezért egyelőre Magyarországra, mint logisztikai hátszagra (bázisországra) tekintenek,²⁰³ mivel a tőlünk nyugatra eső országok - az "első robbantások megtörténte óta" - a terrorizmus elleni harcot és az azzal összefüggésbe hozható cselekményeket 100%-os szakmai, anyagi, személyi és technikai hozzáállással - mondhatni sikerrel – kezelnek.²⁰⁴

Amennyiben azt feltételeznénk, hogy Magyarország nem célpont, ezt a feltételezést a magam részéről is elvetem²⁰⁵ még akkor is, hogy ha az első robbantás még nem történt meg, mivel Magyarországot az al-Káida megfenyegette²⁰⁶ – közvetve többször is - a szövetségi tagságunkból eredő

²⁰¹ 2001-2006 között a Közel-Keleten 10525 merényletet követtek el, 20425 halálos áldozatot követelve, Tóth Péter: *A nemzetközi terrorizmus és a szervezett bűnözés hatása a nemzetközi biztonságra és Magyarországon*, vitaanyag, ZMNE SVKI, Budapest, 2007.

²⁰² Az NBH adatai szerint pénz utalt át olyan külföldi bankszámlára, amelyen a Hamász terrorszervezetnek gyűjtöttek, <http://www.origo.hu/itthon/20030429nemvedekezhets.html>, 2008. február 25.

²⁰³ Példa a már említett madridi merénylet egyik elkövetőjének egy éves magyarországi tartózkodása.

²⁰⁴ 2005. decemberig a nyolc nyugat-európai országban (EUROJUST) 51 esetben, 2006-ban 498, míg 2007-ben 583 esetben hajtottak végre terrorista akciókat, amelyek emberéletet nem követeltek. Terrorism and Situation Report (TE-SAT), 2007. p. 17. 4.4. – 2008. p. 16.

²⁰⁵ Mayer Zoltán az NNI Terrorizmus és Extrémizmus Osztály vezetője: "Titkos nyomozásunk jelen pillanatban három van folyamatban terrorcselekménnyel összefüggésben. Nyílt nyomozásaink is vannak természetesen. Ilyen ügyben most azt hiszem, hogy olyan 4-5 lehet az osztályon", <http://www.hirado.hu/cikk.php?id=59497&page=7>, 2008. május 12.

²⁰⁶ "Akkor is komolyan kell vennünk az ilyen fenyegetéseket, ha azok utóbb vaklármának bizonyulnak": Tóth Péter (szerk.): *A terrorizmus anatómiája, Kelet-Közép-Európa és az új típusú terrorizmus*, Zrínyi Kiadó, 2006.

kötelezettségeink, így a vizsgált térség terrorizmus elleni küzdelmében való szerepvállalásunk teljesítése miatt: az iraki szerepvállalásunkat meghosszabbítottuk, illetve harcoló alakulatot küldünk Afganisztánba, továbbá biztosítjuk a NATO csapatok hazai átvonulásával, állomásoztatásával és működőképességük biztosításával összefüggő feladatokat, átengedve Pápa Bázisrepülőteret, ami a NATO stratégiai légi szállítási flottájának bázisa lesz 2008. év végétől. Ide még megemlítem a körülbelül 150-200 ezer fős magyar zsidó kötődésű lakosságot, amelynek a létszáma a megnövekedett izraeli bevándorlások következtében növekszik. A felsoroltak kellő okkal bírnak a közel-keleti terrorista szervezetek számára akcióik elkövetéséhez.²⁰⁷

Visszatérve az 1. pont vizsgálatához: Magyarország biztonságának szavatolásáért - jelen esetben a nemzetközi terrorizmus elleni küzdelem hazai fellépéséért – hivatott intézmények kritikamentes felkészültségét²⁰⁸, így működését, az előző pontok vizsgálatánál rámutatott okokból következően - egyetértve a téma kiváló hazai szakértőjével²⁰⁹ - fenntartással fogadom, következésképpen aggodalmamat a 2. pont kiegészítésével bizonyítottnak értékelem.

²⁰⁷ Interjú Dvorzsánki Zsigmonddal és Pereszlényi Zoltánnal 2008. február.

²⁰⁸ Ez a bizalmatlanság a külföldi társszervezetek részéről is érzékelhető, hiszen a Tayseer ügyről is a külföldi titkos szolgálatok segítségével szereztek tudomást, a pécsi szír orvos pénzátutalását a bank hiúsította meg, miután a számlaszám szerepel a terrorizmust támogató személyek és szervezetek EU listáján. A harmadik példa a már több soron említett madridi merénylet magyarországi egy éves tartózkodása – előadás Javier Solana CESEDEN Madrid 2007. március.

²⁰⁹ A fenyegetettség azért jelentős a térségben, mert itt korábban nem ismerték a terrorizmus jelenségét, így a rendvédelmi és biztonsági intézmények felkészületlenek és tapasztalatlanok ezen a területen: Tóth Péter: *Terrorista célponttá vált Magyarország?*
http://cyberpress.sopron.hu/article_plain.php?id=9894, 2008. március 09.

3.4. A szervezett bűnözés²¹⁰

Az EU-ban mintegy 5 ezer aktív diverzifikált bűnöző csoport 60 ezer azonosított taggal vált ismertté az elmúlt évek során,²¹¹ amelyek gyorsan alkalmazkodtak az új körülményekhez - használva a legújabb “high-tech” technikát, megvásárolva a legképzettebb szakembereket,²¹² - ezáltal elmondható, hogy a legtöbb bűnözői csoport szinte minden bűncselekmény kategóriában sikeresen helytáll, a határokon átnyúló (nemzetközi) együttműködésüket magas fokon valósítják meg, a gyakran vegyes etnikai összetételű szervezeti rendszerek közreműködésével. Ez a megállapítás érvényes azokra a szervezetekre is, amelyek már korábban is önállóan tevékenykedtek - mint például az arab nemzetiségű bűnszervezetek.²¹³ A szervezett bűnözői csoportok az általuk megtestesített fenyegetés szerint diverzifikálhatóak.

Az EU-ra vonatkozóan, a vizsgált térség bűnöző szerveinek tevékenységi körébe számos bűncselekmény (mint például a kábítószerkereskedelem) épp úgy beletartozik, mint a gazdasági – pénzügyi bűncselekmények, az embercsempészség - illegális migráció, hamisítás – illegális másolás, lopott gépjárművek csempészete, védelmi zsarolások, csalások.²¹⁴ A szervezett bűnözés nyereségét egyrészt a legális gazdaságba fektetik be,²¹⁵ vagy - az előzőekben rámutatott kapcsolatrendszerek

²¹⁰ Globális politikai, gazdasági, társadalmi jelenségek bonyolult eszközselekményeként tartják számon egyes szakemberek. Ezen bűncselekmények különösen veszélyesek a társadalmakra, a szervezett bűnözés legújabb fajtája a terrorizmus pedig az egész világra. A szervezett bűnözéssel kapcsolatban az egyes tagállamok között nemzetközi és európai megállapodások jöttek létre.

Interjú Bucsek Gáborral az ORFK NNI Szervezett Bűnözés Elleni Főosztály vezetőjével, Dócs Andrással az ORFK NNI Bűnügyi Főosztály vezetőjével, Miklós Gyulával az ORFK NNI SZBEO Kiemelt Migrációs Ügyek Főosztályának főnyomozójával, Jónás Endrével a Szervezett Bűnözés Elleni Koordinációs Központ megbízott igazgatójával, Istanovszki Lászlóval a Szervezett Bűnözés Elleni Koordinációs Központ Stratégiai Elemző és Értékelő Főosztály vezetőjével és helyettesével, Karsai Lászlóval, 2008. május.

²¹¹ EU Organised Crime Threat Assessment 2007. p. 14.

²¹² Informatikusokat, jogászokat, pénzügyi és szállítmányozó szakembereket, nem utolsósorban a bűnözés és a titkosszolgálatok egykori tagjait.

²¹³ Főleg egyiptomi, palesztin, szíriai, jordán és iraki.

²¹⁴ EU Organised Crime Threat Assessment (OCTA) 2007. p. 12.

<http://www.ifpi.org/content/library/music-piracy-organised-crime-spanish.pdf>, 2008. április 16.

Santiago Caballero Mendana: Seguridad Publica en Espana, konferencia, CESEDEN Madrid, 2007. február 21.

²¹⁵ A jellemző befektetések közé a legális szerencsejáték – kaszinók, pénzintézetek, ingatlan, szálloda, szórakoztató – vendéglátóipar különböző területei, nemesfém és drágakő kereskedések tartoznak.

alapján – a terrorizmus pénzügyi hátterét is szolgálhatja,²¹⁶ ezért a legális és az illegális gazdaság közötti elválasztó vonal elmosódik. Magyarországon már a rendszerváltás előtt megkezdődött bizonyos szervezett bűnözői hálózatok kiépülése, némelyek a politikai átmenettel együtt változtak – vagy eltűntek, vagy “újjáalakulva” intenzívebben kezdték meg működésüket. A rendvédelmi szervek által - a korábbi években folytatott felderítő tevékenységük során - számos olyan bűncselekmény került felderítésre, ahol az elkövetők a vizsgált térség országaiból származtak,²¹⁷ Magyarországon letelepült státusszal vagy állampolgársággal is rendelkeztek.

Az előzőekben megállapítást nyert, hogy Magyarország egyike azon migrációs útvonalaknak - és végcél is egyben -, amely táplálja a nyugat-európai és a magyar muzulmán közösséget. A migráció és a szervezett bűnözés közötti kölcsönösségi viszony meglétére bizonyíték az, hogy a származási ország és a célállomás közötti mozgást a helyismeret szüksége miatt etnikai sokféleséget mutató bűnözői csoportok végzik, amelyek anyagilag profitálnak a migránsokból, azonban őket is céljaik eléréséhez vezetik. Nyilvánvaló a migrációs szándék a közel-keleti politikai helyzet következtében és nyilvánvaló a szervezett bűnözői csoportok anyagi érdekeltsége is. Ennek a megállapításnak és ismert statisztikai adatoknak a tükrében a Magyar Köztársaság területét jelentős számú illegális migráns lépheti át, ugyanakkor az embercsempészás bűncselekmény elkövetése miatt indított eljárások száma az előző évekhez képest csökkenő tendenciát mutat.²¹⁸

Az ismertté vált bűncselekmények számának csökkenését két okra vezethetjük vissza. Az egyik lehetséges ok az lehet, hogy a korábbi sikeres felderítések révén a szervezett bűnözői körök más útvonalakat választanak, a másik pedig, hogy a felderítés hatékonysága csökkent. Tény az, hogy a magyar bűnüldöző, bünfelderítő szervek általánosságban – az embercsempésztől elszakadva - nem produkálnak olyan – Nyugat-Európában jellemző módon meglévő muszlimok által elkövetett bűncselekményekről, azok felderítéséről, muszlim vallású személyek által irányított és/vagy tagságukkal bíró

²¹⁶ Természetesen az előbbi után következhet a második lehetőség is. 2001. szeptember 11-e óta az EU-ban befagyasztott vagyon értéke, amit a terroristáktól és velük kapcsolatban álló személyektől, egyesületektől, alapítványoktól, szervezetektől foglaltak le 40 és 100 millió euró között van. Terrorism and Situation Report 2007. p. 19.

²¹⁷ <http://hetilap.hetek.hu/index.php?cikk=57330>, 2008. március 26.

²¹⁸ Lásd 12. számú melléklet, p. 150.

bűnszervezetek felszámolásáról - eredményeket, amelyek a terrorizmus előterében is megjelenhetnek: pénzhamisítás, kábítószer-csempészés, visszaélés kábítószerrel, okirat hamisítás, zsarolás, pénzmosás, jogosulatlan pénzügyi tevékenység, gépjárművel kapcsolatos bűncselekmények stb.²¹⁹

Szervezett bűnözői csoport felszámolásáról híreket nem hallani, annak ellenére sem, hogy a magyar rendvédelmi szerveknek tudomása van arról,²²⁰ hogy Magyarországon két nagyobb bűnszervezet mellett,²²¹ kisebb,²²² főleg iraki, egyiptomi és palesztin bűnbandák is tevékenykednek. Az érdekeltségi körüket, módszerüket, klientúrájukat illetően az EU-s vonalat követik.²²³

A személyes interjúk során - az érintett szervek felkészültségét illetően – hasonló válaszokkal szembesültem, mint az előző pontok vizsgálatánál kaptam,²²⁴ így a levonható következtetéseim alapján - a megállapításaim közül: vagy nincs muszlim/arab etnikumú szervezett bűnözés, vagy a bűnügyi hírszerző szervek képességei korlátozottak a felderítésre. Az utóbbit látom megalapozottnak, mivel az előző állítást az embercsempészet statisztikája is mutatja. Ugyanakkor a társadalom számára a muszlim közösségek egyes tagjainak bűnös tevékenysége ismert, szem előtt van, igaz kisebb mértékben, mint a balkáni bűnszervezetek cselekményei.²²⁵ Az állampolgárok romló közbiztonsági érzete a bűnözés erősödése a bűnfelderítés hiányosságaira mutat rá, maga után vonva a polgárok bizalmának csökkenését a politikai rendszer és a bűnüldöző szervek iránt.

A szervezett bűnözői körök megerősödése magával vonhatja azt, hogy a nemzetközi ún. határon átnyúló bűncselekmények elkövetésében érdekelt körök bázisukat Magyarországra helyezték át, ugyanis a nemzetközi és belföldi

²¹⁹ Az említett bűncselekményekre vonatkozó bűnügyi információk a bizonyosság szintjén maradnak és nem kerülnek megalapozásra, így a megalapozott gyanú hiányában a bűncselekmény elkövetésének megszakítása az elkövetésből származó anyagi javak és végsősoron az elkövetők felelősségrevonása is elmarad.

²²⁰ Mint ahogy a lakosságnak is, akik járnak a budapesti nagyobb piacok, vasútállomások környékén, illetve Budapesten kívül néhány nagyobb város Miskolc, Debrecen, Szeged, Salgótarján - lakói is nyilvánosan találkozhatnak speciális "arab jelenségekkel", mint pl. a pénzváltás, mobiltelefon adás-vétel, kábítószer (füves cigaretta), fegyver kínálattal.

²²¹ Szíriai és jordán.

²²² Nagyságrendükről megbízható adat nem áll rendelkezésre.

²²³ A tehetősebb arabok nálunk is az üzleti életben, a kaszinók, pénzügyi intézetek, ingatlanok, szállodák, a szórakoztató – vendéglátóipar különböző területei, nemesfém és drágakő kereskedésben érdekelték. A vasútállomáson pénzváltó arab nyilván megfelelő háttérintézménnyel (bank, belvárosi hivatalos pénzváltó, kaszinó stb.) védett.

²²⁴ Anyagi okok, állomány hiány, szakmai – nyelvi (tovább) képzés hiánya, bűnügyi egyezmények hiánya, az állomány lekötöttsége a hazai politikát jobban érintő és érdeklő magyar ügyek kezelése által stb..

²²⁵ Interjú Pataki Zoltánnal, ORFK NNI, 2008. március.

kapcsolataik révén tisztában lehetnek tevékenységük kockázati viszonyaival, így cselekményeik elkövetéséhez egy stabil bázis (háttér) vonzerőt jelenthet számukra.

3.5. A fegyveres konfliktusok (palesztin (arab)-izraeli konfliktus, libanoni háború, az iraki háború)²²⁶

A jelzett fegyveres konfliktusok részletes elemzését a disszertáció jelen pontja nem követeli meg. Úgy értékelem, hogy a fegyveres konfliktusok tükrében bemutatott 1. fejezet elegendő tartalommal bír ezen pont háttérének ismeretéhez.

A 3.1. pontban vizsgáltuk Magyarország kapcsolatait a térséggel, amiből következik, hogy a Magyar Köztársaságnak komoly érdekei – gazdasági, valamint szövetségi és szerződési kötelezettségei alapján - fűződnek a vizsgált térség stabilitásához. Azt is megállapítottuk, hogy az ország az érdekeit önállóan közvetlenül, vagy az euro-atlanti intézményrendszerhez tartozásával közvetve érvényesíti - tovább folytatva a gondolatmenetet – ennek következményeként a térség negatív tendenciái közvetett és közvetlen fenyegetéseivel (biztonsági kihívásaival) számolhatunk. A térség jelen fegyveres konfliktusainak következményeként jelentkező veszélyforrások közül, közvetlen veszélyforrásként értékelem a Magyar Honvédség térségbéli szerepvállalásából adódó lehetséges biztonsági kockázatokat az országunk biztonságára való tekintettel, azonban ezt a kérdéskört részleteiben a 4. fejezetben vizsgálom. Ugyancsak közvetlen veszélyforrásként értékelem az összemosódó határokkal egymáshoz kapcsolódó migrációt (a radikalizáció felerősödésének lehetőségével) - amely más, az ember-, áru- és kábítószercsempészekkel, köztörvényes bűnözőkkel, terrorista szervezetek tagjaival és más hasonszórú személyekkel komoly fenyegetést jelentenek a lakosságra, az állam közbiztonsági és bűnügyi helyzetére²²⁷ – a szervezett bűnözést és a terrorizmust.

Meglátásom szerint a vizsgált konfliktusok - de elsősorban az iraki háború – káoszainak (a működésképtelen államok tehetetlensége, a törvényes erőszak hiánya, a hatalmi vákuum) következtében új lehetőségek teremtnének a szélsőséges, a terrorizmussal szimpatizáló és irányába mozdulni vágyó

²²⁶ Interjú Dvorzsánszki Zsigmonddal a térség volt nagykövetével KÜM Afrikai és Közel-Kelet Főosztály, Pereszlényi Zoltánnal a térség volt nagykövetével és a KÜM HÁT-val, Tóth Péterrel a ZMNE SVKI igazgatójával, Krámer Mártával a MOL Stratégiai főtanácsosával, 2008. március.

²²⁷ Idézett szerző: Szabó A. Ferenc: uo, p. 79.

csoportosulások²²⁸ számára, hogy csatlakozzanak a különböző földrajzi területeket (kontinenseket) átfogó al-Káida nemzetközi terrorszervezet “hálózathoz”. Vagyis a konfliktusok a kisebb csoportosulásokat nagyobb terrorszervezetekbe egyesítő helyzetbe hozhatja, amelyeknek fenyegetettsége jelen van a térségünk – így hazánk irányában is.

A fegyveres konfliktusok további számba vehető hatásai közül a gazdasági biztonságunkra - azon belül is az energetikára - gyakorolt közvetett hatásait is vizsgálnunk kell a továbbiakban, mivel a Magyar Köztársaságnak - áttételesen - elsősorban energiabiztonsági érdekei fűződnek a térséghez. Az itt folyó, elhúzódó vagy eszkalálódó konfliktusok tovább destabilizálják a térséget – ún. kikényszerített lépésekre (acciónes forçadas²²⁹) készítetik a nemzetközi gazdaságot, amiből következően némelyek²³⁰ “megerősödnek”, mivel monopolhelyzetük miatt, saját energiaforrásaikat magasabb árakon tudják értékesíteni mindazon energiatülszóró országok számára, amelyek elegendő saját energiaforrásokkal nem rendelkeznek, ezért függőségi helyzetük révén, kénytelenek a magasabb ár megfizetésére, ezáltal kikényszerítve a hazai árak emelését is.

Magyarország a kényszerített országok közé tartozik nyitott, a világ minden történetét megérző gazdasága, energiatülszórósága révén. Számára a közel-keleti konfliktusok következtében “megerősödött” Oroszország – ha még áttételesen is – biztonsági kockázatot jelent.

A következő táblázat segítségével, a kőolaj és a kőolajtermékek árának szemléltetését mutatom be, amely alapján, nyomon követhetjük az elmúlt 8 és fél év hazai és nemzetközi mozgásának alakulását. A Brent hordónkénti árának alakulása a jelzett időszakban közel 500%-os, míg az Ural több, mint 500%-os emelkedést mutat. A hazai piacon a benzin ára literenként a 2000-es adathoz képest 38%-os, míg a gázolaj - megelőzve a benzin árának mutatóit – 40%-os növekedést produkált.

Az olvasó a saját tapasztalata alapján eldöntheti, hogy ez sok vagy kevés, mindenesetre a hazai fizetési mutatókat figyelembe véve – soknak ítéltető. Nem

²²⁸ Etnikai kisebbségek, drogbárók, bűnözők, fanatikus vallási csoportok, széparatista mozgalmak, terrorista hálózatok, fegyveres szervezetek stb.

²²⁹ Rafael Calduch Cervera: Conflictividad Mundial en el Siglo XXI., konferencia CESEDEN Madrid, 2006. november.

²³⁰ Amelyek saját energiaforrásokkal rendelkeznek, pl. Oroszország.

beszélve arról, hogy a nyugat-európai üzemanyag árak mutatói - kevés kivétellel - hasonlóak, vagy alacsonyabbak a mieinknél.

Nemzetközi és hazai piaci információk 2000-2001

dátum	Kőolaj		Kőolaj termékek								MNB közép- árfolya m
	Brent	Ural (Med)	Hazai		FOB Med(Ital y)	FOB Rotterda m	FOB Med(Italy)		Hazai		
			ólmozatlan benzin ESz95	ólmozatlan benzin ESz95	ólmozatlan benzin 95-ös	ólmozatlan benzin 95-ös	Gázolaj EN590	Gázolaj 0,2	Gázolaj	Gázolaj	
			\$/Bbl	\$/Bbl	Ft/l	\$/l	\$/t	\$/t	\$/t	\$/t	
2000. 12. 29.	23,54	21,77	218,5	0,767	209,00	215,00	261,25	215,75	223,75	0,786	284,73
2001. 12. 28.	19,74	19,56	199,5	0,715	175,25	180,25	177,00	174,00	193,00	0,692	279,03
2002. 12. 27.	31,30	30,87	230,5	1,016	293,50	299,50	271,00	265,50	210,00	0,925	226,98
2003. 12. 19.	30,76	29,11	228,5	1,083	289,00	295,00	287,00	267,25	211,00	1,000	211,00
2004. 12. 31.	40,67	37,47	231,5	1,284	332,25	338,25	383,50	355,50	232,00	1,287	180,29
2005. 12. 30.	58,20	54,15	254,2	1,190	519,25	533,00	518,75	496,00	251,40	1,177	213,58
2006. 12. 29.	60,13	55,94	256,9	1,341	529,50	538,00	551,65	547,50	257,80	1,345	191,62
2007. 12. 28.	94,97	92,17	287,80	1,667	805,00	840,00	858,25	850,75	292,70	1,696	172,61
2008. 04. 18.	113,39	110,07	296,50	1,864	954,00	994,00	1099,13	1060,63	311,10	1,955	159,09

6. számú táblázat: nemzetközi és hazai piaci információk 2000-2001.

(Forrás: Energia Központ Kht. 2008. április. Szerkesztette: a szerző.)

3.6 A tömegpusztító fegyverek Közel-Keleten történő elterjedésének veszélye²³¹

„Nukleáris fegyverek nélkül nem szabad harcba bocsátkozni az amerikaiakkal,” válaszolta Sunith Francis Rodrigues indiai tábornok - az első öbölháború végén egy újságírói kérdésre - akkor még nem sejtve, hogy ez a megállapítása a későbbiek folytán több esetben is igazolódni fog. Tény, hogy a nukleáris fegyver birtokában, a hagyományos fegyverekkel rendelkező államokkal szemben egyoldalúan és minimálisan lehet módosítani a hadviselés és az államközi kapcsolatok 2000 év alatt kialakult szabályait és figyelmen kívül lehet hagyni a sikert akadályozó előírásokat. Az is tény azonban, hogy hagyományos fegyverekkel rendelkezők általi – nukleáris eszközöket birtokló államok megsemmisítésére indított - első csapás is eredményezhet nukleáris válaszadást a

²³¹ Interjú N.Rózsa Erzsébettel a Teleki László Intézet tudományos munkatársával, 2008. április.

megtámadott fél részéről abban az esetben, amikor megítélése szerint, a hagyományos erők és eszközök csak részben, vagy egyáltalán nem garantálnák az állam fennmaradását.²³²

További tényként kezelhetjük, hogy a jelenlegi elismert és el nem ismert atomhatalmak²³³ egymás ellen indított támadás következtében a megtorló válaszok, a kölcsönös garantált megsemmisítést eredményezik, ezért ennek a valószínűsége egyelőre minimálisként értékelhető, ebből következően a nukleáris képességek birtoklása egyfajta biztonsági garanciát is jelenthet. Következtetésképpen, egy olyan ún. egyenlőtlen nukleáris erőviszonyokkal bíró térségben, mint a Közel-Kelet, némely állama – biztonságának ballanszírozása illetve állami érdekérvényesítése növelése érdekében, felvállalva a nukleáris fegyverek terjedését gátló nemzetközi egyezmények megsértésének következményeit, akár megkockáztatva egy ellene való nemzetközi katonai fellépés lehetőségét is – ösztönözve (kényszerítve) érzi magát arra, hogy a saját nukleáris képességét kiépítse. Egy ilyen radikális iszlám nézeteket valló és terjesztő, terrorista mozgalmakat támogató országot -, amely köztudottan nem rejti véka alá más közeli vagy távoli szomszédok, illetve országok megfélemlítésére (elrettentésére) irányuló szándékát - a világ fenyegetésnek érzékel és csak idő kérdése, hogy mikor találja magát szembe a nemzetközi szervezetekkel oly módon, hogy azok akár erő alkalmazásával is megakadályozzák a proliferációt a térség többi, illetve a távolabb eső országok (saját) biztonságának garantálása érdekében.

Az ilyen államok terrorista kapcsolatai azért is aggasztóak különösen, mer a terrorizmus céljai elérésének érdekében képesek minden eszközt felhasználni – beleértve a tömegpusztító fegyvereket is - amelyek előre nem látható következményekkel járhatnak, mert szervezeteiknek nem kell azokkal a kockázati tényezőkkel számolniuk, amelyekkel egy nemzetállam szembesülhet, ezért a tömegpusztító fegyverek terrorista kézbe kerülése potenciális veszélyt jelent az egész emberiség számára.²³⁴

²³² “A fennmaradás kulcsaként” - Elhangzott Várnai Shorer Judit, Izrael volt budapesti nagykövete előadásán: „Izrael Biztonság és Védelempolitikája”, ELTE Budapest, 2000. február.

²³³ Az Atomsorompó Egyezményt ratifikáló (elismert) atomhatalmak: Észak-Korea, Kína, Oroszország, az Amerikai Egyesült Államok, Nagy-Britania és Franciaország. Az Atomsorompó Egyezményt eddig alá nem író (el nem ismert), de nukleáris képességekkel bíró államok: Izrael, India és Pakisztán. Bár Izrael nem deklarálta nukleáris képességét, de elrettentési politikájának egyik alapelvét képezi, hogy nem ismeri be, ugyanakkor nem is tagadja, hogy nukleáris képességekkel rendelkezik.

²³⁴ Idézett szerző: Russel D. Howard uo.

A tömegpusztító fegyvereket (vegyi-, biológiai, radiológiai harcanyagokat és nagy hatóerejű robbanószerkezeteket) is az arzenáljába illesztő terrorizmus²³⁵ ellen rendkívül nehéz megvédeni a társadalmat, biztosítani a kritikus infrastruktúra (atomerőművek, energiaellátó és kommunikációs rendszerek, szolgáltató intézmények, biztonsági rendszerek, kormányzati létesítmények, tömegközlekedési hálózat, bankrendszer stb.) védelmét, valamint létrehozni a szükséges veszélyhelyzeti reagáló képességeket. Európa számára elsősorban a fent említett tömegpusztító fegyverek, jelentenek veszélyt, mivel hozzáférésük a terroristák számára könnyebb, a kifejlesztésük és előállításuk egyszerűbb.²³⁶

Az iraki-kuvaiti külszolgálatom során (2001-2002) felmerült bennem, hogy a korábbi háborúkból és a 2003-as iraki háború előtt és során az iraki hadsereg az ország területén (homokban) hagyott vegyi töltettel²³⁷ rendelkező lőszereit vajon csak az ENSZ fegyverzetellenőrei, illetve a megfigyelői találhatták meg? Nem ismert, hogy a terrorszervezetek tettek-e (tesznek-e) lépéseket – akár a korábbi iraki hadsereg vegyi-biológiai területen kiképzett katonái segítségével – a szabadon lévő elhagyott, vagy betemetett lőszerek felkutatására. A megtalált vegyi töltetek alkalmazása akár a térségben állomásozó szövetséges erők környezetében, vagy akár a világ bármely pontján alkalmazva beláthatatlan következményekkel járna. Hogy az említett esetek a napjainkig még nem következtek be, annak oka lehet, hogy a 2001. szeptember 11-i támadást követően hozott biztonsági intézkedések és katonai műveletek következtében a terrorszervezetek még nem jutottak el arra a szintre, hogy tömegpusztító fegyvereket beszerezzenek, vagy saját maguk állítsanak össze.

²³⁵ 1. Japánban, két szarin-támadás következett be 1994-ben és 1995-ben, míg az Egyesült Államokban több antrax-támadás következett be 2001-ben, illetve az Al-Káida bejelentette, hogy nukleáris tömegpusztító fegyvert szándékozik használni. Az 1990 és 2004 között eltelt időszakban legalább 27 eset derült ki, amikor nukleáris fegyverminőségű anyagot sikerült eltéríteni.

2. A legnagyobb fontossággal a megközelítőleg 450 tonnányi katonai és polgári használatú szétválasztott plutónium fizikai védelme bír. Ha a terroristák úgy döntenének, hogy a technikailag könnyebb utat választva magas fokban dúsított urániumot használnának egy kezdetleges robbanóeszközhöz, mindössze 25 kg kéne nekik a világszerte tárolt mintegy 1700 tonnányi dúsított uránból. A Dr. Abdul Kadir Khán vezetésével működő nukleáris feketepiaci hálózat leleplezése megmutatta a nemzetközi ellenőrző programok gyengeségét.

<http://www.nato.int/docu/review/2007/issue1/hungarian/art4.html>, 2008. április 23.

²³⁶ A legújabb kor gén-és biotechnológiák jelenlegi fejlődési szakaszában – amikor lehetőség nyílik a kórokozók tömeges előállítására, a terrorcsoportok ún. privát cselekményei előtérbe kerülése eredményeként sok biológiai összetevőt házi laboratóriumban állítanak elő. Javier Zaragoza Soler: *Lucha Contra el Terrorismo en la Unión Europea*, Monografia, ESFAS Madrid, 27 de abril de 2007. p. 7.

²³⁷ Közel 90%-os tisztaságú kénmustár töltettel. (Irak vegyi programját az első fejezet 1.4.5. pontja alatt érintettem).

Mindezek után rövid összefoglalásképpen megállapítom, hogy Magyarország zsilipország szerepével, a nemzetközi szervezetekben betöltött tagsága (szerepvállalása) - a tömegpusztító fegyverek definíciójának elfogadása (ismerete) mellett - tükrében a vizsgált térség tömegpusztító fegyverei proliferációja által közvetetten vagy akár közvetlenül is érintve van, számára fenyegetést jelent – mint ahogy az előző pontokban vizsgált hatások feltárt “lehetőségei” által is, vagy akár azokkal összekapcsolódva is.

Nemzeti szinten Magyarország biztonságának szavatolásáért jelen esetben is - a tömegpusztító fegyverek bármilyen formában történő proliferációjának felderítése és annak elhárítása tekintetében is - a nemzetbiztonsági szolgálatok hivatottak.

Szövetségünk a NATO, a tömegpusztító fegyverek proliferációjának megakadályozásához egyrészt politikailag a diplomácia eszközeivel, másrészt az Egyesült Államok saját érdekekkel vezérelt hagyományos és nukleáris elrettentő haderejével járulhat hozzá. Az előbbivel eddig nem ért el áttörő sikereket.

3. 7. Javaslatok a vizsgált veszélyforrásokat kezelni hivatott szervezetek részére

Az illegális migráció visszaszorítása, a hozzá kapcsolódó bűncselekmények megelőzése, megszakítása és az elkövetők elfogása, a migránsok helyzetének gyors rendezése, jelenlétükből adódó kockázatok minimalizálása érdekében elengedhetetlen az Európai Unió tagállamainak az eddigénél sokkal szorosabb bűnügyi, rendészeti és igazságügyi együttműködése, továbbá:

- a migrációt tárgyaló fejezetnél elemzett problémák megoldására az érintett szervezetnek javaslatot kell tennie az egységes bűnügyi és idegenrendészeti (AFIS) rendszer létrehozására;
- az érintett szervezet Európai Unió polgárai számára vezessen be biometrikus adatokkal ellátott úti- és személyazonosító okmányokat (SIS – Schengen Information System – aktív használata);
- az Európai Unió szorgalmazza és nyújtson segítséget a vizsgált térség országai számára a biometrikus adatokkal ellátott úti- és személyazonosító okmányok bevezetését.

Magyarország számára sürgető feladat a vizsgált térség országaival:

- bilaterális bűnügyi- és igazságügyi együttműködés kialakítása, az együttműködés jogi, kereteinek meghatározása, az együttműködésre jogosított szervezetek kijelölése;
- a bűnügyi és idegenrendészeti együttműködés a nagykövetségekre akkreditált összekötő tisztek, az ORFK Nemzetközi Bűnügyi Együttműködési Központban, a BÁH-nál létrehozott referatúra, szakreferensek útján valósulhatna meg;
- szorosabb kapcsolattartás az érintett országok magyarországi nagykövetségeikkel, konzulátusaikkal;
- az együttműködés, információ és tapasztalatcsere hatékony lebonyolítása érdekében arab nyelv, kulturális és országismerettel rendelkező munkatársak toborzása, szakmai felkészítése.

Ami a terrorizmus kérdéskörét illeti, tekintettel a probléma komplexitására az arab etnikumú szervezett bűnözés és terrorizmus bűncselekmények nyomozására, a bűnfelderítő tevékenységre, célszerű egy szakegység számára mandátumot adni, amely képes lenne átfogni az arab etnikumú bűncselekmények széles spektrumát, együttműködni más speciális rendvédelmi egységekkel. Sürgető lenne az ott dolgozó állomány képzésére - arab nyelv, kultúra, vallás - vonatkozó program kidolgozása, képzések megtartása, személyi állomány bővítése.

A 3. fejezet összefoglalása

Az euro-atlanti szerepvállalásunk, az USA és Európa biztonsága, valamint az EU külpolitikai súlyának növekedése szempontjából egyaránt fontos közkeleti és dél-mediterrán térség a magyar diplomácia homlokterébe került. Magyarország világosan látja az európai kontinens biztonsága és a dél-mediterrán térség stabilitása közötti összefüggéseket. A nemzetközi szervezetek keretében hozzájárul a régió biztonságának, stabilitásának megteremtéséhez, a válsággócok felszámolásához. Uniós keretekben, az euro-mediterrán együttműködés pilléreiben való részvételével, az Európai Szomszédságpolitika projektjeihez való csatlakozásával elősegíti a gazdasági-politikai-kulturális kapcsolatépítését a régióval. NATO tagként szerepet vállal az iraki rendezés (stabilizáció)

elősegítésében. A Sínai-félszigeten állomásozó MFO-ban, valamint a dél-libanoni stabilitást biztosító ENSZ UNIFIL-kontingensben történő részvételével hozzájárul a közel-keleti béke fenntartáshoz.

A Magyar Köztársaság biztonság- és védelempolitikáját meghatározó jogi dokumentumokban meghatározott globális és regionális kihívások igazolják az általam vizsgált közel-keleti térségből kiinduló veszélyforrásokat – sugallva, hogy a globalizálódott nemzetközi rendszerben egyszerre vannak jelen a hagyományos biztonsági kockázatok és az új, globális megjelenésű, vagy kiterjedésű egymás közötti elmosódott határvonallal jellemezhető fenyegetések.

A gazdasági javakért, a politikai érdekérvényesítésért, a kultúra terjesztéséért kíméletlen harc folyik a nagy nemzetközi versenyfutásban, ami egyre gyakrabban torkollik erőszakos cselekedetekbe, számos - a terrorizmus előterében is megjelenő bűncselekménybe.

A vizsgált kihívásokat, kockázatokat és a fenyegetéseket a lehetséges veszélyek megnyilvánulási formáinak tekintem, amelyek hátrányosan befolyásolják Európa, benne Magyarország belső és külső stabilitását. Jellegükből következően dinamikus folyamatokként értelmezem, melyek egymásra épülve, egyre nagyobb feszültségi szint meglétét eredményezve - a gyakorlatban egymást átfedve - összemosódva jelennek meg.

Jelen prognózis szerint a Közel-Kelet politikai helyzetének javulásába vetett remények nem teljeseznek be és a kilátások nem javulnak: vagy stagnálnak, vagy tovább romlanak. Az országok népességnövekedése világviszonylatban is magas, a gazdasági növekedés ugyanakkor elmaradt ettől az elmúlt évtizedben, mind ez a legtöbb országban magas munkanélküliséget, az életkilátások romlását, a szélsőséges csoportok erősödését és növekvő migrációs nyomást eredményez, melynek elsőrendű célterülete az Európai Unió. Európa társadalmait viszont egyre növekvő mértékben terheli meg a migráció, az illegális migráció, amely a szervezett bűnözés fő üzletága és mint a szervezett bűnözés és a terrorizmus egyik utánpótlási bázisa. A visszaszorítását célzó intézkedések a létszámbeli növekedést tükröző statisztikai adatokat tekintve – a közös bevándorlási politika kialakításának hiánya miatt - elbizonytalanítóak.

A Nyugat és az iszlám világ kapcsolatának jövőbeli alakulására az elmúlt időszak eseményeinek elég erős negatív hatása van. Jellemző tendencia, hogy az Európában élő harmadik generációs bevándorló családban született és nevelkedett

muszlim fiatalok eltérő kulturális hátterük, illetve stigmatizációjuk miatt egyre nagyobb számban térnek vissza a gyökerekhez, azaz a nagyszülők vallásához. Ezért a kiforratlan személyiségű, talajvesztett, befolyásolható muszlim fiatalok radikalizálódása kockázati tényező, mert az európai mecsetekben számos szélsőséges, nyugat-ellenes ideológiát hirdető imám fejt ki terroristatoborzó tevékenységét, így fenn áll a veszélye annak, hogy az identitáskeresők az al-Káida eszmék követőivé váljanak.

A szélsőséges szervezetek akciói és az uniós országokban élő muszlim közösségek radikalizálódásának erősödése komolyan nyugtalanítja az európai országok közvéleményét, valamint számos további tényező jelent még közvetlen vagy közvetett biztonsági kockázatot az Unió számára, így Magyarország számára is.

Magyarország az Európai Unió déli határországát jelenti. Az Uniós tagsággal együtt járó jogszabályi változásokból adódóan, illetve a Schengeni Egyezményhez történő teljes jogú csatlakozás nyomán a határok átjárhatóbbá váltak s válnak, minek eredményeként újszerű bűnelkövetési formákkal találkozunk.

Európa már ráébredt - Magyarország még nem -, hogy nem lehet közömbös számára, milyen a térség országainak kilátása, milyen konfliktus- és feszültségforrások vannak közöttük és melyek jelentenek számára kockázatot a jövője szempontjából.

Európában veszélyérzetet kelt és tapasztalható: a migráció és az illegális migráció, az iszlám radikalizmus, a terrorizmus, a szervezett bűnözés, a konfliktusok hatásai, a tömegpusztító fegyverekkel való kereskedés.

Magyarországon veszélyérzetet kelt és tapasztalható: a migráció - illegális migráció, az iszlám radikalizmus, a terrorizmus, a szervezett bűnözés és a konfliktusok kihatásai. Jelenleg fennáll a veszélye annak, hogy Magyarország a terrorista sejtek akcióinak előkészítő országa, ezáltal a terrorizmus bázisországa (legyen).

Magyarországon veszélyérzetet kelt: a tömegpusztító fegyverek tranzit kereskedelmének, hozzáféréseinek és alkalmazásának lehetősége, illetve a vizsgált térségbeni szerepvállalásunkból adódóan egyes válságövezetekben - ahol jelen vannak a tömegpusztító fegyverek - számolni kell ezzel a fenyegetéssel.

Az etnikai/vallási alapon szerveződő bűnözői csoportok felderítése, a határokon átnyúló bűnelkövetések felszámolása, hazai viszonyok között egyelőre számos problémával szembesül. A humán együttműködői hálózatok használható és hiteles működőképességének kiépítése - a felderítés hiányosságai következtében, illetve a csoportok zártsága miatt – rendkívüli nehézségekbe ütközik. A rendvédelmi szervek hatékonysága a hazai viszonyokra jellemző szűk (korlátozott) lehetőségeik, illetve a vizsgált térség rendvédelmi szerveivel való hiányzó bűnügyi egyezmények következtében lekorlátozódik.

4. FEJEZET

A MAGYAR HONVÉDSÉG RÉSZVÉTELE A MAGYAR KÖZTÁRSASÁG KÜLSŐ ÉS BELSŐ BIZTONSÁGÁNAK FENNTARTÁSÁBAN A VIZSGÁLT KÖZEL-KELETI FENYEGETÉSEK TÜKRÉBEN

A 2003-ban végrehajtott Védelmi Felülvizsgálat²³⁸ meghatározta a Magyar Honvédség küldetését, feladatait és szervezeti- ambíció szintjeit. A Magyar Honvédség küldetése magába foglalja a nemzet fegyveres védelmét (a NATO kollektív védelme keretében), az előírt nemzetközi katonai feladatok végrehajtását - köztük a NATO egyezmény 5. cikkelye által támasztott követelményeket - , valamint a más szövetségesekkel végrehajtott műveleteket és a békefenntartó feladatokat. 2001. szeptember 11-ét követően a NATO történetében első ízben került alkalmazásra a szövetség alapszerződésének 5. cikkelye, amely a kollektív védelemre vonatkozik. A fenti érvek mentén néhány hónap alatt önkéntesen jött létre 94 ország részvételével egy olyan Koalíció, amely a Terrorizmus Elleni Világméretű Harcot tűzte a zászlajára. Magyarország kötelezettséget vállalt a Koalícióban, csapatokat ajánlott fel, így a Magyar Honvédség új feladatai közé az egyik legfontosabb, a nemzetközi békefenntartó műveletekben való részvétel került, s ezzel párhuzamosan át kellett értékelnünk csapataink, külföldi érdekeltségeink és az országunk fenyegetettségi szintjét is.

Európában a terrorakciók és merényletek célpontjai elsősorban azok az országok lehetnek, amelyek tevőleges szerepet vállalnak a Közel-Kelet konfliktusainak rendezésében. Az elmúlt időszakban Európában elkövetett terrorcselekmények, illetve az al-Káida terrorhálózat vezetőinek hazánkra nézve is fenyegető megnyilatkozásainak hatására szakértők és politikusok körében időről időre visszatérő vitatémát jelent Magyarország terrorfenyegetettségének megítélése is.

Ebben a fejezetben vizsgálom a Magyar Honvédség külföldi szerepvállalását, annak lehetséges hatását az országunk biztonságára nézve, a

²³⁸ 2002-2003. A NATO főtitkára levélben fordult a miniszterelnökhöz és a honvédelmi miniszterhez kérve, hogy hazánk minél hamarabb fogalmazza meg NATO-felajánlásait és azt, hogy milyen haderővel kíván rendelkezni.

honvédség hazai szerepét az előző fejezetben feltárt lehetséges közel-keleti veszélyforrások elleni fellépést illetően.

4.1. A Magyar Honvédség rendeltetése, feladatai a vizsgált térség felől érkező kihívásokkal kapcsolatban (a Magyar Köztársaság biztonságpolitikáját meghatározó hatályos jogi dokumentumok és a nemzetközi szervezetekben vállalt kötelezettségeink alapján)

A nemzeti haderő a nemzet arculatának egyik kifejezője, a biztonság egyik legfontosabb záloga, amely szolgálja a nép, az ország biztonságát.

A Magyar Honvédség feladatai jogszabályokban meghatározottak. Az Alkotmány és a 2004. évi CV. törvény a honvédelemről és a Magyar Honvédségről egyértelműen megfogalmazza az alkalmazás lehetséges körülményeit, a végrehajtandó feladatokat és az egyes feladatok közötti elsődlegességet. A Magyar Honvédségnek nagyon kevés olyan feladata van, ami a minősített időszakban eltérő lenne, mint a békében, ugyanis a hadseregnek mindig ugyanaz a feladata, csak a mozgástere változik, illetve alkalmazási szempontból némi eltérés jelentkezik a minősített időszakban, ami abban nyilvánul meg, hogy mások az erőforrásai, mások a lehetőségei.²³⁹

A magyar fegyveres erők – 2004-től Magyar Honvédség – feladatait az Alkotmány, mint elsődleges jogforrás is rögzíti, ezért a feladatok rendszerezésénél kiemelt helyet foglal el. „A fegyveres erők alapvető kötelessége a haza fegyveres védelme, valamint nemzetközi szerződésekből eredő kollektív védelmi feladatok ellátása.”²⁴⁰ „A Magyar Honvédséget az alkotmányos rend megdöntésére, vagy a hatalom kizárólagos megszerzésére irányuló fegyveres cselekmények, továbbá az élet- és vagyonbiztonságot tömeges mértékben veszélyeztető, fegyveresen vagy felfegyverkezve elkövetett súlyos erőszakos cselekmények esetén, az Alkotmány rendelkezéseinek megfelelően kihirdetett szükségállapot idején lehet felhasználni, akkor, ha a rendőrség alkalmazása nem elegendő.”²⁴¹ „A Kormány engedélyezi a Magyar Honvédség, illetve külföldi fegyveres erők 19. § (3) bekezdés j) pontja

²³⁹ Békeidőszakban a költségvetésben előirányzottakból gazdálkodik, míg minősített időszakban minden üzem ide termel és a teljes hadkötelezettség kerül bevezetésre.

²⁴⁰ A Magyar Köztársaság Alkotmánya 1949. évi XX. törvény, 40/A. §. (1.) bekezdés, <http://net.jogtar.hu/jr/gen/getdoc2.cgi?dbnum=1&docid=94900020.TV>, 2008. február 12.

²⁴¹ A Magyar Köztársaság Alkotmánya 1949. évi XX. törvény, 40/B. §. (2.) bekezdés.

szerinti, az Európai Unió vagy az Észak-atlanti Szerződés Szervezete döntésén alapuló alkalmazását, valamint más csapatmozgásait.”²⁴²

Az Országgyűlés 1998. decemberében a 94/1998 (XII. 29.) számú határozatában fogalmazta újjá a Magyar Köztársaság biztonság és védelempolitikai alapelveit.²⁴³ A védelempolitikát – a külpolitika és a gazdaságpolitika mellett – a magyar biztonságpolitika érvényesítésének egyik elsődleges eszközeként jelölte meg. Ennek értelmében hazánk védelempolitikájának alapköve a szövetség, az együttműködés, a visszatartás és a védelem egysége. A fegyveres erőknek egyidejűleg alkalmasnak kell lenniük a nemzeti és a nemzetközi, szövetségi feladatok teljesítésére. Az előző jogszabályokon túl az ország szuverenitásának és területi épségének védelme mellett részt kell vállalniuk a kollektív védelem feladataiból,²⁴⁴ továbbá készen kell állni nemzetközi béketámogató és humanitárius akciókban, valamint ipari, civilizációs és természeti katasztrófák elhárításában való részvételre.

A NATO 1999. április 19-20-án elfogadott Stratégiai Konceptiója és a Védelmi Képességek Kezdeményezés dokumentumában²⁴⁵ a tagországok elkötelezték magukat, hogy a szövetség céljának és küldetésének alapvetően változatlan meghagyásával tovább fejlesztik képességeiket, igazodva a XXI. század kihívásaihoz. Hazánk számára ez azt jelenti, hogy a katonai képességeinknek meg kell felelniük a NATO elvárásainak, a mindenkori Stratégiai Konceptióban rögzített küldetésnek és feladatoknak. A katonai erőknek interoperábilisnak kell lenniük, rendelkezniük kell a szükséges doktrínákkal és technológiákkal. Az erőket megfelelő készenléti szinten alkalmazásra készen kell tartani úgy, hogy képesek legyenek összetett, többnemzetiségű – partnerekkel és egyéb nem NATO tagállamok részvételével folyó – összhaderőnemi műveletek végrehajtására. Más szakértők úgy fogalmazzák meg: békében, háborúban, válsághelyzetben a nemzeti szuverenitás, az ország területi integritásának az állam érdekeinek és nemzeti értékeinek védelme, a vállalt nemzetközi és szövetségi kötelezettségek teljesítése, az ország (szövetség) légterének, határainak, lakosságának, anyagi javainak, intézményrendszerének fegyveres védelme,

²⁴² A Magyar Köztársaság Alkotmánya 1949. évi XX. törvény, 40/C. §. (1.) bekezdés.

²⁴³ Hivatkozott.

²⁴⁴ Washingtoni Szerződés 5. cikkelye, a kollektív védelmi záradék.

²⁴⁵ <http://www.nato.int/docu/review/2005/issue3/hungarian/debate.html>, 2008. február 12.

segítségnyújtás, katasztrófa, elemi csapás esetén közreműködés a polgárvédelmi feladatok ellátásában.²⁴⁶

Az önkéntes haderő megteremtésének igénye keltette életre a 2004. évi CV. törvényt a honvédelemről és a Magyar Honvédségről,²⁴⁷ mely kiemeli, hogy a Magyar Köztársaság a nemzeti és szövetségi védelmi képességének fenntartásában és fejlesztésében a saját erejére: nemzetgazdaságának erőforrásaira, a Magyar Honvédség felkészültségére és elszántságára, a rendvédelmi és más szervek közreműködésére, illetőleg állampolgárainak a haza védelme iránti hazafias elkötelezettségére és áldozatkészségére, továbbá a szövetséges államok és fegyveres erők együttműködésére és segítségnyújtására, valamint az Európai Unió tagállamainak és azok fegyveres erőinek együttműködésére épít.

Az Országgyűlés 2007. június 4-én fogadta el az 51/2007. számú határozatot²⁴⁸ a Magyar Honvédség további fejlesztésének irányairól, melyben fontosnak tartja fejlesztésének folytatását, melynek során a fő hangsúlyt a nemzeti és a nemzetközi keretek közötti alkalmazás követelményeinek egyaránt megfelelő katonai képességek kialakítására kell helyezni.

Az előző fejezetben tárgyaltam a Nemzeti Biztonsági Stratégiát – amely természetesen autentikus forrás a tárgyalt fejezet szempontjából - ezért ennél a fejezetnél a duplikáció elkerülése végett nem kívánok foglalkozni vele, csak hivatkozom rá, mint releváns forrásra. A Nemzeti Katonai Stratégia tervezettel sem foglalkozom, mivel egyelőre csak tervezet, ami jóváhagyásáig (véglegesítéséig) változhat, ezért a disszertációban hivatkozási forrásként nem releváns. Annyit azonban fontosnak tartok megjegyezni, hogy a Nemzeti Katonai Stratégia tervezet az NBS-ben is említett globális és regionális kihívások közül a katonai eszközök felhasználását igénylő kihívásokat veszi számításba, amelyek közül elsősorban a nemzetközi terrorizmus, a tömegpusztító fegyverek és hordozóeszközeik további elterjedése és a szervezett, nemzetközi bűnözés és leginkább ezek egymásra találásából, valamint a működésképtelen államok okozta regionális instabilitásból származó fenyegetések érintik közelről hazánk biztonságát. A Nemzeti Katonai Stratégia tervezet nem számol az NBS-ben a főbb veszélyforrások között található migrációs problémákkal, amelyek keretében szervezett bűnözői, vagy terrorista

²⁴⁶ Bognár Károly: *A haderő rendeltetése, funkciói, feladatai*, In: Hadtudomány, 1998/3 p. 41.

²⁴⁷ http://www.hm.gov.hu/files/9/3857/2004._evi_cv._torveny.pdf, 2008. február 12.

²⁴⁸ Honvédelmi Közlöny, CXXXIV. Évfolyam 13. szám, 2007. július 16. p. 927.

csoportok is megtelepedhetnek, illetve pozíciókat építhetnek ki Magyarországon. Ezen veszélyforrások kapcsolatrendszerét az előző fejezetben vizsgáltam és megállapítottam, hogy a veszélyforrások komplex módon, egymásba kapcsolódva, elmosódott határokkal jelennek meg, így ennek ismeretében nem tartom teljesnek a Nemzeti Katonai Stratégiai tervezetet, mivel véleményem szerint a migrációs problémák nem választhatók el a tervezetben hivatkozott veszélyforrások egyikétől sem.

4.1.1. A Magyar Honvédség szervezeti kereteinek átalakítása

A nemzetközi közösség, de főként a NATO és annak a vezetője, az Amerikai Egyesült Államok részéről igény jelentkezik arra, hogy Magyarország minél több helyen és minél aktívabban vegyen részt a válságkezelő műveletekben.

A Magyar Köztársaság csak egy Honvédséggel rendelkezik, ezért a szövetségi kötelezettségek teljesítése terén úgy a NATO, mint az EU számára csak ugyanazon képességek ajánlhatók fel. A felajánlott erőknél (NATO/EU) a NATO követelményeknek megfelelő szervezeteket hozták létre. A NATO részére felajánlott erők 100%-os feltölthetősége az állománytáblák alapján biztosított. A külföldi szerepvállalás elgondolásának kialakítása szempontjából lényeges körülmény az egy időben műveletbe küldhető száma, melyet a miniszteri utasítás²⁴⁹ a tervezési időszakra vonatkozóan 1000 főben határoz meg, ebből az általam vizsgált térségben 63 fő katona teljesít szolgálatot. Ha az afganisztáni szerepvállalásunkat is számításba vesszük – ugyanis a Magyar Honvédség közel-keleti szerepvállalásának biztonsági kockázatai az országunk (katonáink) biztonságára való tekintetében, a térség határvonalai, az erői és eszközei “összemosódása” következtében úgy gondolom, hogy a magyar katonák szerepvállalása vizsgálatánál ki kell tekintenünk a tágabb közel-keleti térség, így az afganisztáni szerepvállalás érintésére is – akkor ez a létszám: 297 fő (lásd 7. számú táblázat).

²⁴⁹ 10/2006 HM utasítás, miniszteri irányelvek a védelmi tervezéshez.

A MAGYAR HONVÉDSÉG RÉSZVÉTELE A BÉKEMŰVELETEKBEN

Fsz.	Misszió megnevezése	Misszió helye	Meglévő létszám	Megjegyzés
1.	UNFICYP	Ciprus/Nicosia	84	Békefenntartó
2.	UNOMIG	Grúzia/Szuhumi	7	Katonai megfigyelő
3.	UNMIK	Koszovo/Pristina	1	ENSZ-KFOR összekötő
4.	MINURSO	Nyugat-Szahara	7	Katonai megfigyelő
5.	UNIFIL	Libanon	4	Térképész
ENSZ Missziók összesen:			103	
6.	EBESZ Ukrajna	Kijev	1	Katonai megfigyelő / tanácsadó
EBESZ Missziók összesen:			1	
7.	EU OHQ	Párizs	4	2200/2007. (10.29) sz. korm. hat. alapján.
8.	EU SEC RD CONGO	Kongó/Kinshassa	2	EU szakértő
9.	EUFOR	Szarajevó	10	
10.	EUFOR KONTINGENS	Szarajevó	151	folyamatos váltás
EU Missziók összesen:			167	
11.	MFO	Sínai-félsziget	25	Fegyveres békefenntartó (+ 15 fő az IRM-től);
ENSZ, EBESZ, MFO, EU-AU Missziók összesen:			296	
12.	KFOR törzs	Pristina	7	Törzstiszt-tiszthelyettes
13.	KFOR MEL	Pristina	9	Eü. Labor
14.	KFOR ÖBZ	Pristina	289	Őr és biztosító zászlóalj
15.	KFOR TFW törzs	Peč	8	Törzstiszt
16.	NTM-I	Irak (Bagdad)	3	Törzstiszt
17.	MALT	Irak	15	Összekötő tiszt
18.	NHQSA törzs	Szarajevó	2	Törzstiszt
19.	KFOR SZD	Peč	147	
20.	ISAF MH PRT	Afganisztán (PeK)	191	+ 7 tolmács, 1 civil, 3 IRM, 1 KFH
21.	ISAF-X	Afganisztán	33	
22.	NATO MLO	Belgrád	1	Összekötő tiszt
NATO missziók összesen:			705	
Missziók mindösszesen:			1001	

NATO és nemzeti külszolgálati beosztásban lévő állományból vezénnyelssel hadműveleti területen tartózkodik

23.	ISAF-X	Afganisztán	4	
Összesen:				4

7. számú táblázat: a Magyar Honvédség részvétele a békeműveletekben.

(Forrás: Magyar Honvédség Műveleti Központ: Szerkesztette: a szerző)

A béketámogató műveletekben történő magyar katonai részvételt illetően – a magyar fegyveres erők jellegét, kiképzését, illetve az ország anyagi lehetőségeit figyelembe véve – hazánk már elérte teljesítőképességének határát. A katonai

missziókban történő részvétel csak akkor nőhet, ha megteremtődnek ennek strukturális, személyi és anyagi feltételei.

A 2004-ben befejezett védelmi felülvizsgálat eredményeként a Magyar Honvédség felülbírálta²⁵⁰ a nemzetközi feladatokban történő részvételre tervezett erők nagyságát és a következő ambíciószinteket tűzte ki célul:²⁵¹

- egy nem harcoló zászlóalj (váltásos) alkalmazását a felkérésnek megfelelő ideig és egy harcoló dandár alkalmazását hat hónapig egyidejűleg, vagy;
- egy harcoló és egy nem harcoló zászlóalj egyidejű alkalmazását váltásos rendben a felkérésnek megfelelő ideig.

A meghatározott szintek elérését 2013-ig látták megvalósíthatónak a védelmi felülvizsgálatot végző szervezetek. A védelmi felülvizsgálatot és az új haderőreform megkezdését követő pénzügyi nehézségek – a védelmi költségvetés jelentős csökkentése – azonban szükségessé tették a fenti határidő módosítását és az ambíciószint teljesítésének részfeladatokra történő felbontását. Ezt figyelembe véve a jövőben nem ideiglenesen létrehozott szervezetekkel történik majd a szövetséges műveletekben való részvétel, hanem komplett alegységekkel. Így biztosítható a legkönnyebben a felkészítés – alkalmazás – pihentetés ciklus szerinti rendszer fenntartása, ami a csapatok kiképzését is tervezhetőbbé, ritmikusabbá és hatékonyabbá teszi. A felkészítési fázis lehet az adott kötelék szakmai felkészítése, vagy konkrét felajánlás ismeretében az adott küldetés sajátosságai szerinti speciális felkészítés.

4.1.2. A Magyar Honvédség szerepvállalásának változása

A Magyar Honvédség átalakítása az elmúlt években már radikális változásokat idézett elő, amelyek azonban még nem fejeződtek be. Az új koncepció megalkotásakor fontos kiindulópont volt, hogy hazánk védelmi rendszerét, ezen belül a haderőt úgy szükséges kialakítani, hogy az képes legyen az együttműködés, a visszatartás és a védelem három elemét együttesen megjeleníteni. Ehhez békében a lehető legkisebb méretű, de még hiteles visszatartó

²⁵⁰ 57/2007 HM utasítás, utasítás: „Az MH 2007-2016. közötti időszak 10 éves stratégiai tervének pontosítása alapján a 2008. (2009., 2010.) évi tervek elkészítéséről”.

²⁵¹ Honvédelmi Közlöny, CXXXIV. Évfolyam 13. szám 2007. július 16. p. 927.

erőt képező honvédséget kell fenntartani, amely biztosítja az alkotmányban és a honvédelmi törvényben meghatározott feladatok végrehajtását; összhangban van a térségben meglevő reális veszélyekkel, a finanszírozási lehetőségekkel és integrálható a NATO-ba. A Kormány a honvédelmi tárca létszámát 28500, míg az Országgyűlés a Magyar Honvédség létszámát 23950 főben határozta meg, ebből évente átlagban mintegy 1000 fő kötelekek és egyéni beosztásokban tevékenykedő katonák részére biztosítottak a feltételek a nemzetközi műveletekben történő részvételre.²⁵²

A 2004-2008 közötti évek a képességalapú haderő megteremtésének, létrehozásának, a további minőségi előrelépésnek és a NATO-hoz való teljes katonai integrációnak az időszakát jelenti. Kialakulnak a képességalapú haderő létrehozásának alapvető jellemzői, amelyek magukban foglalják a küldetésalapú vezetés teljes megújítását, a haderő rugalmassága, gyorsan mozgathatósága és bevetetőképessége feltételeinek javulását, a moduláris struktúra megszilárdítását, a NATO-erők fogadása infrastrukturális feltételeinek megteremtését. A személyi állomány teljes mértékben alkalmassá válik a technika és az informatika fejlődéséből adódó újdonságok befogadására. Markánsan körvonalazódnak a tiszti és a tiszthelyettesi funkciók közötti különbségek, az új tiszthelyettesi kar jelentősen képes lesz hatni a haderő mindennapi életének minőségi működésére. Az előmeneteli rendszerben érvényesül a követelmények és a kompetenciák objektív rendszere.²⁵³ Különböző, teljes körű szakmai és szociális feltételekkel rendelkező mintaszervezetek, parancsnokságok, objektumok (laktanya, repülőtér stb.) - mint tárgyiasult követelmények, követendő példák - kerülnek kialakításra. Tökéletesítésre kerül az önkéntes tartalékos rendszer. Megtörténik az új típusú területvédelmi rendszer létrehozásának előkészítése. Megkezdődik a jelentősebb haditechnikai eszközcserek és modernizációk közvetlen előkészítése, végrehajtása (harcászati repülőgépek, légvédelmi tűzérségi eszközök, "intelligens" lőszer, légvédelmi rakéták stb.).

A 2009-2015 közötti szakasz fő tartalma: a képességen alapuló haderő jellegének uralkodóvá tétele. A ciklus végére befejeződik a Magyar Honvédség olyan biztonságot és kiszámíthatóságot nyújtó haderővé átalakítása, amely már

²⁵² Egyes missziók esetében a fél éves rotációt figyelembe véve – adódóan - ez a létszám közel megduplázódhat.

²⁵³ Végh Ferenc, <http://www.zmne.hu/kulso/mhht/hadtudomany/1999/ht-1999-1-4.html>, 2008. február 12.

zömében hivatásos jellegű, kiemelkedően motivált, korszerűen felszerelt és amelynek vezetési és irányítási rendszere széleskörűen számítógépesített, állománya a kor követelményeinek megfelelően felkészített és a NATO-alkalmazási elvek alapján működik. A korszerű, képességen alapuló haderő alkalmas lesz a korszak katonai kihívásainak megfelelni és a későbbi időszak követelményeihez rugalmasan alkalmazkodni. Szervezetében a könnyű, sokoldalúan alkalmazható hadrendi elemek válnak meghatározóvá. Vezetési rendszere, működési rendje a lehető legnagyobb mértékben illeszkedik a NATO-ban általános (tipikus) megoldásokhoz. A magas mozgékonyaságú, manőverező, rugalmas haderő készen áll a váratlan és részeivel az autonóm alkalmazásra. A tartalék erők minősége egyre javuló. Fegyverzete, felszerelése fejlett és fenntartható struktúrával rendelkezik. Logisztikai támogatása korszerű. A harmadik szakasz végére kialakuló haderő ütőképese, fenntartása finanszírozható.

A Magyar Honvédség hosszú távú koncepciójában felvázolt célok megvalósulása alakítja, stabilizálja és folyamatosan fejleszti a haderő minőségét. A professzionalizmus tényezőinek érvényesülése, a minőség tudatosulása a szövetséges tagállamok hadseregeinek egyenrangú partnerévé emeli a Magyar Honvédséget és biztosítja a magyar társadalom elismertségét és megbecsülését.

A honvédség külföldi szerepvállalását a társadalom többsége támogatja, amellett annak teljes vertikuma ötpárti konszenzuson alapul.²⁵⁴ Megfelelő számú és megfelelő képzettséggel rendelkező szerződéses állomány, amely a legszélsőségesebb természeti körülmények között is képes végrehajtani feladatát. A felajánlott egységeknek képesnek kell lenniük arra, hogy a NATO vagy az EU erőivel maradéktalanul együtt tudjanak működni. Ez a technikai felkészültség mellett nyelvi felkészültséget is feltételez. Tekintettel arra, hogy a válságkezelés már csak a legkritikább esetekben áll kizárólag katonai feladatokból, a békétámogató műveletekben részt vevő katonáknak olyan feladatokra is fel kell készülniük, amelyek nem kimondottan katonai jellegű tevékenység (például a második generációs békefenntartáshoz is tartozó rendőri-rendészeti, humanitárius-orvosi, illetve közigazgatási feladatok, civil-katonai kapcsolatok) még akkor is, ha ezeket alapvetően nem katonai erőkkel kell megvalósítani. Ezen feladatok során

²⁵⁴ Szekeres Imre honvédelmi miniszter nyilatkozata, http://www.mon.hu/hirek/IM:ALL:news_special-hungary/cikk/2008-a-fejlesztések-eve-lesz/cn/news-20080126-07495283, 2008. január. 26.

ugyanakkor bővül és kihasználás esetén növekszik a katonai felderítő szervezet részére fontos információkat szolgáltató források köre. Ezen lehetőség kihasználása egyre inkább előtérbe kerül.

A válságkezelés körülményeit az aszimmetria jellemzi, ezért a katonákat fel kell készíteni az aszimmetrikus hadviselés végrehajtására is. Egy technikailag nem túl fejlett eszközökkel rendelkező ellenséges/ellenérdekelt erő is nagy veszteségeket okozó akciókat tud végrehajtani például házi készítésű fegyverekkel, robbanóeszközökkel, vagy öngyilkos merénylőkkel. A saját erők védelme megköveteli, hogy a műveleti területen levő minden egyes személy tisztában legyen ezen fenyegetésekre utaló jelekkel, hogy az ellenintézkedést időben foganatosítani lehessen. A pszichológiai következményekre is ki kell terjednie a felkészítésnek. Mindehhez társul az is, hogy a katonáknak sok esetben a hazaitól szélsőségesen eltérő éghajlati körülmények között, más kultúrával rendelkező közegben kell végrehajtani feladataikat. E tényezők megismerésének, a hozzájuk történő alkalmazkodásnak már a válságkezelésben részt vevő erők előzetes kiképzése/felkészítése során is fontos szerepet kell kapniuk.

A Magyar Honvédség anyagi feltételeinek, anyagi megterhelésének a bemutatása igényelné a legtöbb magyarázatot, azonban az egy másik terjedelmesebb munka keretében lenne kivitelezhető. Köztudott, hogy Magyarországot az elmúlt időszakban számos kritika érte a NATO részéről, hogy vállalásainkat nem hajtjuk végre.^{255 256} Úgy gondolom, hogy az elmúlt időszakban a Magyar Honvédség a NATO és más békeműveletekben való sikeres részvételével - előnyösen javította saját megítélését kül- és belföldön egyaránt.

Mint ahogy a fentiekben kifejtettük, mára a Magyar Honvédség rendelkezik azokkal a képességekkel (kiképzettség, kiképezhetőség, felszereltség, szervezettség, irányíthatóság, telepíthetőség, missziós tapasztalat stb.), amelyeknek birtokában feladatait mind az ország határain kívül, mind azokon belül eredményesen el tudja végezni, szövetségesi tagságából adódó kötelmeit maradéktalanul el tudja látni.

²⁵⁵ 2002 George Robertson NATO főtitkár, <http://ma.hu/tart/rcikk/a/o/20154/1>, 2008. január 30.

²⁵⁶ Jaap de Hoop Scheffer NATO-főtitkár is aggodalmának adott hangot a magyar védelmi kiadások csökkentését előirányzó tervekkel kapcsolatban. Emlékeztetett, hogy Magyarország még mindig nem teljesítette azt a vállalását, hogy a GDP 2%-ára növeli katonai kiadásait. Válaszában Gyurcsány Ferenc miniszterelnök elismerte, hogy Magyarország a kialakult költségvetési helyzetben most nem tud többet adni védelmi kiadásokra.

Magyarország egymás után részese lett különböző NATO (és EU) képesség-fejlesztési projekteknek, 2006-tól tagja a NATO AWACS rendszernek. Folyamatosan részt vesz a NATO reagáló erőkben (NRF), 2007 végétől hozzájárul az EU harccsoportok (EU BG) tevékenységéhez, 2006 októbertől tartományi újjáépítési csoportot működtet Afganisztánban.

4.2. A Magyar Honvédség közel-keleti szerepvállalása napjainkban

A Magyar Köztársaság és benne a Magyar Honvédség euro-atlanti szövetségi tagságunkból adódó kötelezettségeink teljesítésének eleget téve vállalta, hogy lehetőségeihez mérten osztozik a közel-keleti béke biztosításának felelősségében és vesz részt a különböző nemzetközi szervek által vezetett missziókban.

Ezen pont alatt - a 2. fejezethez kapcsolódóan - bemutatom a Magyar Honvédség Magyarország határain kívüli közel-keleti szerepvállalását a nemzetközi szervezetekhez való tartozásunk tükrében.

A Magyar Honvédség közel-keleti szerepvállalását - az ENSZ kék zászlaja alatt – 1988 óta jegyezzük. 2004. december 23-ig (a MH Szállító Zászlóalja Irakból történő kivonásának időpontja) mintegy 800 fő teljesített szolgálatot a térségben fegyvertelen megfigyelőként, orvoscsoporttal, fegyveres békefenntartóként, szakértőként, kiképzőként különböző nemzetközi szervezetek felügyelete és irányítása alatt folyó műveletekben.

A területi korlátokra való tekintettel a Magyar Honvédség aktuális közel-keleti szerepvállalását tekintem át.

4.2.1. Az ENSZ missziója Libanonban

Az UNIFIL missziót 1978-ban az ENSZ Biztonsági Tanácsának döntése alapján hozták létre azzal a céllal, hogy felügyeljék az izraeli csapatok Libanonból történő kivonását, helyreállítsák a nemzetközi békét és biztonságot, valamint hogy támogassák a libanoni kormányt a déli területek fölötti hatalom gyakorlásában. A polgárháború során az UNIFIL állásait több ízben érte támadás, ezért az ENSZ erők feladatai 1985-ig a megfigyelésre korlátozódtak. 1985-től feladatrendszerüket – az események hatására – kiegészítették a humanitárius segítségnyújtás

kötelezettségével. Mindezek ellenére a 2000-es izraeli kivonulásig az UNIFIL nem volt képes ellátni katonai jellegű feladatait. 2006 júliusáig ezek az erők gyakorlatilag az események csendes szemlélői voltak, miközben fő feladatuk a saját erők lehető leghatékonyabb megóvása volt.

Az ENSZ BT 2006. augusztus 11-én tartott ülésén egyhangú szavazással elfogadta a libanoni rendezést célzó 1701 (2006) számú határozatát,²⁵⁷ amely arra szólította fel a libanoni kormányt, illetve az UNIFIL-t, hogy az ellenségeskedések teljes beszüntetését követően kezdjék meg erőik Dél-Libanonba történő telepítését. Mind Izrael, mind Libanon elfogadta a határozatot. A határozat jelentősen kiszélesítette az UNIFIL mandátumát és maximum 15 ezer főre bővítette létszámát. A „34 napos háborút” követően a feladatuk együttműködés és segítségnyújtás a libanoni haderőnek a Litánitól délre eső térségben, összehangolni a libanoni és az izraeli kormány erőfeszítéseit, humanitárius segítségnyújtás, a menekültek visszatelepülésének segítése, a libanoni haderő támogatása a dél-libanoni területek feletti ellenőrzés visszaszerzése érdekében indított műveletekben, a Hezbollah lefegyverzése, újrakezbeszélése megakadályozása, az országba irányuló fegyvercsempészet ellenőrzése, együttműködés a libanoni kormánnyal a határok biztosítása érdekében.

A béketámogató művelethez az UNIFIL 2006. november 1-én 9509 katonával, 97 civil segítővel és 308 helyi alkalmazottal rendelkezett, gerincét a francia haderő 427. Tüzér Ezrede és az olasz Garibaldi Páncélos Dandár alkotják. Ezen magasabbegységek fegyverzete és felszerelése, úgy, mint a korszerű Mistral csapatlégvédelmi rakétakomplexumok, AMX-30Auf 1 könnyű önjáró lövegek, vagy a Leclerc és az Ariete harckocsik, komoly önvédelmi, sőt csapásmérő képességeket adnak az ENSZ erőknek. Ezen képességek célja a felek elrettentése attól, hogy bármilyen módon fegyveres erőszakot kíséreljenek meg az ENSZ misszió ellen.²⁵⁸ A térségben nagy tradíciója van a sajnálatos incidenseknek. Az UNIFIL tapasztalatai alapján a Hezbollah ügyesen használja ki a nemzetközi erők közelségét az Izrael elleni támadásokra, az izraeli véderő pedig nem veszi figyelembe a nemzetközi csapatok biztonsági igényeit (ennek eredménye a 4 ENSZ megfigyelő 2006. július 25-i halála, de már számos hasonló incidens történt

²⁵⁷ <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N06/465/03/PDF/N0646503.pdf?OpenElement>, 2008. február 16.

²⁵⁸ France in Lebanon: The strength of hesitation, http://www.opendemocracy.net/conflict-middle_east_politics, 2007. december 15.

az elmúlt évtizedekben). Az UNIFIL veszteségei felállása óta, 258 főt tesznek ki.²⁵⁹

Izrael a 1701-es határozat elfogadása után közölte, hogy csapatait csak abban az esetben vonja ki Libanonból, ha az UNIFIL erők létszáma eléri a minimális 5000 főt. Ez a cél október elejére valósult meg. Az izraeliek megkezdték csapataik kivonását, a helyükre pedig ENSZ erők érkeztek, valamint négy libanoni dandár, amely 15 000 fővel települt. A felek közötti kommunikáció az UNIFIL nakórai parancsnokságán keresztül történik.

Magyar részről 2006 októberében országgyűlési határozat²⁶⁰ (44/2006. (X. 10.)) született a misszióban való részvételre vonatkozóan. A döntés értelmében 10 fő, a Magyar Honvédség állományába tartozó katona és 12 fő, a határőrség állományába tartozó határőr vehetett részt a műveletben az ENSZ igényeinek megfelelően, a művelet mandátumának 2007. augusztus 31-ig meghosszabbított lejártáig.²⁶¹ A felajánlott csoportból 4 fő katonai térképész utazott ki az ENSZ kérésére.

Tekintettel a libanoni eseményekre az ENSZ Biztonsági Tanácsa meghosszabbította az UNIFIL mandátumát, így a magyar részvétel kérdése újra az Országgyűlés elé került. Az Országgyűlés hozzájárult ahhoz, hogy az UNIFIL misszióban legfeljebb 10 fő, a Magyar Honvédség állományába tartozó katona részt vegyen a misszió mandátumának lejártáig, így a kint lévő 4 fő térképész folytathatja munkáját. A térképész szakembereink feladata a művelet térképészeti támogatása, a harcok által sújtott területeken telepített aknamezők adatainak térképre vitele és naprakészen tartása, továbbá a misszió állományának oktatása a korszerű helymeghatározó eszközök (GPS) használatára, valamint térképismeret oktatása.

A magyar kontingens eddigi munkáját az ENSZ UNIFIL misszió parancsnoksága pozitívan értékelte. A vezényelt állomány szolgálatteljesítése alapján nagyon jó vélemény alakult ki a magyar térképészekről mind szakmai, mind katonai, valamint az emberi kapcsolatok területén egyaránt. A magyar szerepvállalás fontosságát jelzi, hogy az ENSZ az UNIFIL GIS Térképészeti-információs Szolgálat valamennyi kiemelt beosztását felajánlotta, így a Magyar

²⁵⁹ <http://www.un.org/Depts/dpko/missions/unifil/>, 2007. december 15.

²⁶⁰ <http://www.complex.hu/kzldat/o06h0044.htm/o06h0044.htm>, 2008. február 19.

²⁶¹ Az ENSZ mandátumot a BT évenként hosszabbítja.

Honvédség misszióba vezényelt állománya képezi az UNIFIL GIS szolgálat gerincét. A megszerezhető és a jövőben hasznosítható tapasztalatok tekintetében a misszióba vezényelt állománynak lehetősége nyílt nemzetközi, NATO és ENSZ térképészeti eszközök, eljárások megismerésére, illetve a legfejlettebb digitális térképészeti szoftverek és adatbázisok alkalmazásának elsajátítására.

4.2.2. A NATO Kiképző Missziója Irakban

Az Egyesült Államok által életre hívott terrorizmus elleni világméretű harc (The Global War on Terrorism) második fázisa a 2003-ban Irak ellen indított katonai művelet,²⁶² amely a Szaddám Husszein vezette rezsim bukásával járt együtt. Az ENSZ Biztonsági Tanácsa az 1476 és 1483²⁶³ számú határozatában különös hangsúlyt fektetett az iraki nép megsegítésére, az ország stabilizációjára és újjáépítésére, és a humanitárius segélyek eljuttatására. A koalíciós erők felkérték a partner országokat a stabilizációs műveletekben való részvételre. A Magyar Köztársaság a felkérésnek eleget téve, az Országgyűlés ezt jóváhagyó határozatai alapján szállító zászlóaljat és törzstiszteket küldött a lengyel hadsereg irányítása alatt álló szektorba.

Mivel a Parlament döntése alapján a 2004. december 31-én lejáró mandátum nem került meghosszabbításra, a Magyar Honvédség Szállító Zászlóalja 2004. december 1-én végrehajtotta utolsó szállítási feladatát és megkezdte saját eszközei előkészítését a kivonásra. Az állomány a döntésnek megfelelően, 2004. december 23-án elhagyta a műveleti területet.

A 2004. június végén megalakult Iraki Ideiglenes Kormány miniszterelnöke 2004. június 22-én levélben kérte a NATO Főtitkárától a NATO támogatását az iraki biztonsági erők kiképzésében és más technikai segítségnyújtásban. A 2004. évi isztambuli csúcstalálkozón a NATO tagállamok megállapodtak abban, hogy az iraki kormány kérésével és az ENSZ BT 1546. számú határozatával²⁶⁴ összhangban segítik Irakot a biztonsági erőinek kiképzésében. 2004. július 30-án a NATO Tanács döntése alapján létrehozásra került a NATO Kiképzést Előkészítő

²⁶² Operation Iraqi Freedom.

²⁶³ http://www.un.org/Docs/sc/unsc_resolutions04.html, 2008. március 09.

²⁶⁴ <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N04/381/16/PDF/N0438116.pdf?OpenElement>, 2008. március. 09.

Missziója (NATO Training Implementation Mission) amelynek neve, a 2004. december 16-i Activation Order kiadásával NATO Iraki Kiképző Misszióra változott (NATO Training Mission-Iraq – NTM-I).

A Kormány a NATO Iraki Kiképző Missziójában történő magyar katonai részvételről szóló 1137/2004 (XII. 9.) számú kormányhatározatban²⁶⁵ járult hozzá ahhoz, hogy a Magyar Honvédség állományából önként jelentkezés alapján kiválasztott 150 fő (ebből 30 törzstiszt és kiképző) legfeljebb 2006. szeptember 30-ig őrzés-védelmi, járőrözési, kiképzési és ezekkel kapcsolatos összekötői feladatokat lásson el. Az őrzésvédelmet biztosító könnyű lövész század felkészülését 2005. március 1-el befejezte, 2005. március 15-el a NATO által részére előírt 40 napos kitelepülési készenlétet elérte.²⁶⁶

Jelenleg a Magyar Köztársaság az NTM-I misszióban 3 fő törzsbeosztású állománnyal vesz részt. Egy fő a munkáját a Bagdadi Kiképző Parancsnokságon Ar Rusztamijja kiképző bázison, két fő pedig a Bagdadi Nemzetközi Reptéren végzi. A 2138/2007 (VII. 17.) számú kormányhatározat módosította a NATO Iraki Kiképző Missziójában történő magyar katonai részvételről szóló 1091/2006 (IX. 28.) számú kormányhatározatot. A módosítás 20 fő (váltási időszakban 30 fő) szerepvállalását teszi lehetővé egyéni beosztásokban.

A Magyar Köztársaság Honvédelmi Minisztere által 2007. január 13–15-között Irakban tett látogatás során felajánlott MALT (Military Advisor and Liaison Team – Katonai Tanácsadó és Összekötő Csoport) csoport 15 fővel jelenleg a lengyelek által betöltött, ar Rustamijja bázis őrzés-védelmének felügyeleti feladatait vette át. A csoport 3 fő tiszt és 12 fő tiszthelyettes – zászlós részvételével biztosítja a NATO őrzésvédelmi elveinek érvényesülését, valamint segítséget nyújt az őrzés-védelmet biztosító iraki zászlóalj részére a feladat végrehajtásához, kiképzéshez.

Az Egyesült Államok 2005-ben kezdte meg az afganisztáni elvekhez hasonló iraki PRT-hálózat létrehozásának előkészítését. Több szövetséges államot (köztük Magyarországot is) informálisan tájékoztattak terveikről. 2006 közepéig öt PRT került kialakításra Ninive, Babilon, Kirkúk, Bagdad és Anbár

²⁶⁵

<http://www.magyarokzlony.hu/nkonline/index.php?menuindex=200&pageindex=kozltart&ev=2005&szam=75>, 2008. március 09.

²⁶⁶ A Kormány 2006. december végén törölte az addig le nem hívott 120 fős őrzésvédelmet biztosító könnyű lövész század felajánlását.

tartományokban. Ismereteink szerint összesen 16 csoport felállítását tervezik. A csoportok alapvetően az Egyesült Államok külügyminisztériuma, az USAID, az iraki Többnemzeti Erők (Multinational Force – Iraq, MNF-I), az Egyesült Államok igazságügy minisztériuma, az USA „Öböl” regionális hadtest (Gulf Regional Division) műszaki erői és a koalíciós partnerek személyzetéből állnak össze.

4.2.3. Egyéb nemzetközi szerződés alapján: Egyiptom és Izrael között

Az 1979-es camp davidi békeszerződés ellenőrzésére Egyiptom, Izrael és az Egyesült Államok 1981. augusztus 23-án független nemzetközi békefenntartó erőt hozott létre Többnemzetiségű Erők és Megfigyelők (MFO) néven. Az MFO közel 2000 fős létszáma 11 ország katonai kontingenséből, valamint két ország kiszolgáló személyzetéből tevődik össze. (Ausztrália, Kanada, Kolumbia, Fidzsi-szigetek, Franciaország, Olaszország, Új-Zéland, Norvégia, Magyarország, Uruguay, Egyesült Államok, valamint Nagy-Britannia és Egyiptom). Főigazgatósága Rómában van. A főigazgatónak van egy képviselője Kairóban és Tel-Avivban is.

Magyarország 1995. szeptember 1. óta vesz részt a Többnemzetiségű Erők és Megfigyelők kötelékében egy 41 fős közös katonai-rendőri kontingenssel.²⁶⁷ A külföldi szolgálat időtartama egy év, kétszer hat hónapos bontásban.

Az első hat hónap után a külföldi szolgálat a katona beleegyezése esetén a Honvédség döntése alapján hosszabbodik meg a második hat hónappal. A kontingens két tagja az MFO törzsében szolgál összekötő tiszt, valamint orvos beosztásokban.

41 fő alkotja az MFO Magyar Katonai Rendész alegységét, amelyben közös rendészeti szolgálatot lát el a magyar járőr kolumbiai, fidzsi járőrtársaival. Ez volt az első misszió, amelyben egységeink fegyveres békefenntartó misszió keretében kiemelt katonai rendészeti feladatokat teljesítenek. Az alegység felelős az általános katonai rend és fegyelem fenntartásáért az MFO teljes felelősségi körzetében. Ide tartozik a bűnügyi nyomozati munka, baleseti helyszínelés, járőrözés, fegyver-lőszer szállító gépjármű oszlopok biztosítása, közlekedésbiztonsági és sebességellenőrzés végrehajtása, az Északi-tábor kilépő

²⁶⁷ 26 fő katona és 15 fő rendőr.

forgalmának ellenőrzése, rendezvények biztosítása, valamint előre nem tervezhető rendészeti feladatok végzése. 2006 márciusa óta – a bevezetett biztonsági rendszabályok következményeként - a feladat fegyveres és fegyvertelen busz-kíséréssel (Északi Tábor-Kairó, Északi Tábor – Déli Tábor, Déli Tábor-Kairó) továbbá konvojok összeállítása, konvojok kezelése (Convoj Marshalling) feladattal bővült ki. A kontingens-parancsnok, egyben a misszió rendőrfőnöke, aki a misszió parancsnokának elsőszámú tanácsadója rendészeti ügyekben és bűnmegelőzésben. 27 fő a misszió Északi Táborában, el-Gorában, 14 fő a Déli Táborban, Sarm el-Seikben teljesít három váltásban szolgálatot a hét minden napján, huszonnégy órában.

Az MFO fő feladata a békeszerződésben létrehozott négy biztonsági zónára meghatározott katonai létszám- és technikai eszköz-korlátozások folyamatos ellenőrzése, a csapatmozgások megfigyelése és jelentése, valamint a hajózás szabadságának megőrzése a Tirán–szorosban. Ennek végrehajtására a Sínai-félszigeten az MFO egy északi, egy déli tábort, valamint 13 ellenőrző pontot és 18 megfigyelő állást működtet folyamatos szolgálatban. (2005 óta plusz megfigyelő pont egészült ki az Északi-szektorban) Ezeket számos ideiglenes megfigyelőpont, felderítő járőrszolgálat és egy parti haditengerészeti egység egészíti ki.

Magyarország nem tervez változásokat az MFO-ban történő szerepvállalását illetően.

4.2.4. A Magyar Honvédség közel-keleti szerepvállalásának lehetséges biztonsági kockázatai országunk biztonságára való tekintettel

A nemzetközi intervenciós műveletekben való – a NATO tagságunkból adódó 5. és nem 5. cikkely szerinti - katonai részvételünk potenciális katonai fenyegetéssel jár. Közvetlen katonai fenyegetés elsősorban a nemzetközi válságreagáló műveletekben részt vevő magyar katonai kontingenseket érheti.

2004. június 17-én egy, a honvédség alkalmazásában álló magyar szakaszvezető vesztette életét Irakban, amikor egy vízszállító konvoj ellen pokolgépes merényletet követtek el. A detonációban egy másik szakaszvezető is megsérült. Irakban előtte még egy magyar vesztette életét, járművére amerikai katonák lőttek rá, mivel autóját vezetve nem vett észre egy amerikai útblokádot és a figyelmeztető lövésekre sem reagált.

2007. január 17-én a harmadik magyar, egy biztonsági őr is életét vesztesette Bagdadban egy civil szervezet konvoja elleni támadásban, amely összesen négy halálos áldozatot követelt. Magyarokat még kétszer ért támadás Irakban. 2003. december 6-án a magyar szállítóalakulat egyik humanitárius szállítmányára lőttek gépkarabéllyal, de senki nem sebesült meg. 2004. február 18-án Hillában a többnemzeti hadosztály magyar katonáknak is helyet adó Camp Charlie támaszpontja ellen hajtottak végre öngyilkos merényletet. A detonáció következtében a magyar szállítószázlój épületeinek ablakai kitörték, és a szétrepülő ablakszilánkok több embert megsebesítettek. A támadásban tíz magyar katona sérült meg - közülük kettő súlyosan -, hat lengyel és egy amerikai katona is megsebesült, tizenegy iraki polgári személy pedig életét vesztesette.

Ami az Afganisztánban szolgáló magyar alakulatok biztonsági helyzetét illeti, továbbra is az irakihoz hasonló instabil biztonsági környezettel kell számolniuk, felkészülve az egyre fokozódó veszélyek elhárítására, ami nem minden esetben jár sikerrel. 2008. június 10-én halt meg az első katonánk Afganisztánban egy tűzszerészfeladat - akna mentesítése – végrehajtása során.

Ugyancsak biztonsági kockázattal kell számolnunk missziós szerepvállalásunkkal összefüggésben, hogy a műveleti területen tevékenykedő szélsőséges csoportok elrettentésül, vagy válaszlépésként támadást hajthatnak végre a Magyar Köztársaság szimbolikus jelentőségű, vagy más kiemelt objektuma ellen.²⁶⁸ A jelenlegi állapotok alapján az iraki és az afganisztáni konfliktus elhúzódó jellegűnek látszik, ami a nemzetközi közösség tartós katonai jelenlétének igényét vonja maga után. Mindkét műveletre jellemző, hogy a békefenntartó művelet indításához szükséges stabil biztonsági helyzet egyelőre nem alakul ki, így továbbra is a harccselekmények a meghatározóak. Kontingenseinkre nézve elsősorban házilagos készítésű robbanószerkezetekkel, tűzérési eszközökkel (aknavető, nem irányított rakéta) és kézfegyverekkel végrehajtott támadás, öngyilkos merénylet, valamint az emberrablás jelent fenyegetést. A terrortámadások tekintetében a hagyományos akciók mellett a terrororganizetek harceljárásainak bővülése következtében számolni kell a vegyi, biológiai és radiológiai eszközök alkalmazásának lehetőségével is.

²⁶⁸ Ez idáig ilyen esemény hazánkban szerencsére nem történt, azonban nem szabad figyelmen kívül hagynunk, hogy Oszáma bin-Láden több alkalommal is friss terrorista akciókkal fenyegette meg Washington és szövetségeseit.

Mint ahogy azt a fejezet elején említettem, tervezett, hogy az eddigi őrző-védő, szállító feladatainkat 2008 végétől felváltja majd a harci alkalmazás, ami magával vonja a veszélyesebb küldetésekkel járó magasabb fokú kockázatok megjelenését mind a személyi állomány, mind az ország biztonsági helyzetére vonatkozóan. Tehát a jövőben számíthatunk arra, hogy a nemzetközi szervezetekben harcoló alakulatokkal való (elsősorban NATO, EU) jelentősebb részvételünk hatására az új kihívások, kockázatok, fenyegetések megnövekednek, így növekedhet Magyarország terrorfenyegetettsége, a szélsőséges és terrorcsoportok tevékenysége, fokozódhat a második és harmadik generációs muzulmánok radikalizálódása.

Értékelésem szerint egy új biztonsági kockázati tényező meglétével is számolnunk kell az előttünk álló időkben: a NATO csapatok hazai átvonulásával, állomásoztatásával és működőképességük biztosításával összefüggő feladatokból eredő kockázatokkal, nevezetesen a Pápai Bázisrepülőtérrel, ami a NATO stratégiai légi szállítási flottájának bázisa lesz 2008 végétől.²⁶⁹ A programban jelenleg 17 nemzet vesz részt, de a project nyitott, ahhoz bármelyik állam csatlakozhat, amely nem esik az amerikai exporttörvény tilalma alá. A 17 nemzet NATO, EU, ENSZ és egyéb humanitárius feladatokra, valamint nemzeti szállításainak végrehajtására használhatja a három-négy C-17 Globemaster repülőgépből álló flottát.

Magyarország először kapott lehetőséget arra, hogy egy jelentős NATO-kezdemenyezés bázisát biztosítsa. A stratégiai légiszállítási flotta Pápra telepítése Magyarországnak a NATO-n belüli stratégiai fontosságát is mutatja. Ugyanakkor - álláspontom szerint - jelentős mértékben növelheti országunk fenyegetettségét, a szélsőséges és terrorcsoportokat gyakorlati fellépésre ösztönözheti.

4.3. A Magyar Honvédség szerepvállalása és feladatai az ország határain belül jelentkező kihívások kezelésében

A Magyar Honvédségnek az ország határain belül békében nem elsődleges feladata a nem katonai tevékenység végrehajtása, vagyis a 3. fejezetben vizsgált és

²⁶⁹ Magyar Honvéd, 2007. november 23. XVIII. évf. 47. szám, p. 3.

megállapított lehetséges fenyegetések kezelése a Magyar Honvédség jelenlegi feladatrendszerében – békeidőben - nem jelenik meg.

Az Alkotmányban meghatározott minősített időszak helyzetek áttekintésével eljuthatunk azokhoz a legfontosabb - a Magyar Honvédséget érintő - feladatokhoz, amelyeket a Hvt. 70. §-ban részben, vagy egészben szintén megfogalmaz, illetve a benne megfogalmazott alapeladatok részben, vagy egészben fedik az alkotmányban szereplő szituációkat.²⁷⁰

A Hvt. 70. §-a klasszikus katonai feladatai közül - figyelemmel az értekezésben vizsgált közel-keleti veszélyforrásokra - egy feladatban találkozunk a témánkkal, mégpedig „a Magyar Honvédség közreműködése az arra kijelölt és felkészített erőkkel a nemzetközi terrorizmus elleni harc katonai feladatainak ellátásában” című pont alatt.

Meglátásom szerint a terrorizmussal és az azzal kapcsolatos cselekményekkel összefüggésben az említett egy ponton kívül a Hvt. több feladata is társítható, ezek a feladatok a következők:

- a honvédelem szempontjából fokozott védelmet igénylő létesítmények őrzése és védelme;
- a befogadó nemzeti támogatás katonai feladatainak ellátása;
- közreműködés az Alkotmány 40/B §-ának (2) bekezdése szerinti fegyveresen vagy felfegyverkezve elkövetett erőszakos cselekmények elhárításában;
- a talált robbanótestek tűzszerészi mentesítése, illetve egyéb tűzszerészeti feladatok térítés ellenében való végrehajtása;
- hozzájárulás a katasztrófavédelmi feladatok megoldásához;
- állami szervek részére térítés ellenében katonai szakértelmet és speciális eszközöket igénylő feladatok ellátása.

Tekintettel arra, hogy a törvényi szabályozás egyértelműen utal a fent említett feladatok - benne a terrorizmus elleni harc - nemzeti kereteire, arra enged következtetni, hogy a Magyar Honvédségnek jelenleg rendelkeznie kell a nevezett feladatokra elkülöníthető, másokkal együttműködni képes képességekkel, vagyis minden eszköz, erőforrás a rendelkezésére áll, kiképzett állománnyal bír, gyorsan

²⁷⁰ A honvédség jogállása és feladatai, VI. Fejezet: <http://facts.extra.hu/blog/wp-content/honvedelmi-torveny.pdf>, 2008. május 13.

mozgatható, rövid időn belül telepíthető, jól vezethető stb. – következtetésképpen a Magyar Honvédség jelen állapotában alkalmas a Hvt. 70. §-ban meghatározott feladatok végrehajtására.

Az elmúlt időszak és a jelen nemzetközi szerepvállalásainkat áttekintve megállapíthatjuk, hogy eddig vállalt feladataink nagyrészt nem pusztán katonai feladatokban mérhetőek, leginkább rendészeti feladatokkal jellemezhetőek - mint ahogy azt az előző pontokban a missziós szerepvállalásainknál is láthattuk -, legyen az ENSZ, EBESZ, NATO, EU vagy az MFO zászlaja alatt végrehajtott misszióról szó: őrzés-védelem, szállítás, kísérés, megfigyelés, ellenőrzés, leszerelés stb. Az MFO-nál kimondottan katonai rendész feladatokat látunk el.

Azt is láthatjuk, hogy a Hvt. 70. §-ban szereplő feladatok nagy része²⁷¹ is inkább tekinthetőek rendészeti feladatoknak, mintsem harcászati, hadműveleti feladatoknak.

Figyelemmel a fentiekre - a Magyar Honvédség ez irányú felkészültségére, amihez párosul a nemzetközi béketámogató műveletekben szerzett több évtizedes tapasztalat - indokoltnak tartom annak a lehetőségnek a vizsgálatát, hogy jelen körülmények között (szükségállapottól függetlenül) vajon a Magyar Honvédség jelen állapotában: eszközeivel, erőivel, felkészültségével, szervezettségével hozzá tudna-e járulni az általa vizsgált veszélyforrások olyasfajta “válságkezelési műveletéhez” - amely igazából a válságkezelésnek valamilyen szinten a hazai megnyilvánulása lenne.

Meglátásom szerint a honvédség több területen is bevonható lenne a hazai rendvédelmi szervek munkájába, hasonlóképpen, mint ahogy ez több nyugati országban is működik.²⁷² Példaként elsőként a terrorizmussal és az azzal kapcsolatos cselekményekkel kapcsolatban - lásd a Hvt. 70.§ fentebb említett feladatait - kiegészítve két gondolattal:

- közreműködés szükséges határzárások esetén és együttműködés más államok erőivel;
- tömegpusztító fegyverrel végrehajtott merényletek következményeinek kezelésében való részvétel, a polgári hatóságok segítése - ugyanis a Magyar

²⁷¹ Az a, g és a h pontok kivételével, lásd a 13. számú melléklet, p. 151.

²⁷² Természetesen a hazai viszonyok figyelembevétele mellett, nem pedig a hadsereg 4. haderőnemeként.

Honvédség vegyi és sugárzó anyagokkal bekövetkezett balesetek során rendelkezik vegyész szakértői tevékenységgel.²⁷³

A másik terület, amelybe a Magyar Honvédség erői is bevonhatóak lennének - amit mind az NBS mind a Magyar Köztársaság biztonság- és védelempolitikájának alapelveiről szóló 94/1998. évi országgyűlési határozat is kihangsúlyoz - az a migrációs terület.

Mint ahogy a 3. fejezetben megállapítottam, a hazai menekülttáborok rendvédelmi biztosítása, őrzés-védelme nem megoldott. A honvédség az egyetlen olyan szervezet az országban, amely az őrzés-védelem területén megkérdőjelezhetetlen tapasztalatokkal rendelkezik. Való igaz, jelenleg nem számolunk több ezres menekült áradattal, de a jövőben nem elképzelhetetlen és az ország biztonsági helyzete szempontjából a kis létszámú menekülttáborok őrzés-védelmének a kérdése is nemzetbiztonsági - jelen esetben veszélyeztető - tényezőt jelent. Nem beszélve egy esetleges tömeg áradatnak a kezeléséről, ami gyorsan alkalmazható, kellően felszerelt, kiképzett tömeges erők bevetését, általuk határszakaszok és körzetek lezárását igénylik, s alkalmazásuk eredményeként a tömeges migráció kezelhetővé válik.

A fent leírtakkal kapcsolatban következtetésképpen megállapítom, hogy a Magyar Honvédség a jelenlegi szervezeti kereteivel – minden eszköz, erőforrás a rendelkezésére áll, kiképzett állománnyal bír, vagy felkészíthető, gyorsan mozgatható, rövid időn belül telepíthető, jól vezethető stb. – alkalmas arra, hogy a Hvt. 70. §-ban szereplő feladatokat kiegészítve az általam felvázoltakkal a jelen körülmények között - a szükségállapottól függetlenül - önállóan, vagy együttműködve a többi társszervezettel ellássa anélkül, hogy különösebb megterhelést jelentene számára a következő megjegyzésekkel.

A mostani személyi állomány a jelenlegi rendszert szolgálja és éppen azoknak a feladatoknak az ellátására elegendő, amelyeket a Hvt. 70. §-a tartalmaz, vagyis nincs alakulat.

Amennyiben az MH feladatkörébe kerülne az általam javasolt migrációs feladatokba történő bevonás (közreműködés) – a Hvt. 70. §-a alatti feladatokhoz társítva -, úgy a HM vezetőségének számolnia kellene a személyi állomány

²⁷³ MH Havária laboratórium osztály.

növelésével, vagy a meglévő tapasztalattal rendelkező állomány átcsoportosításával a jelenlegi struktúrából, ugyanis csekély annak az esélye, hogy mind az alkotmányban, mind a Hvt-ben szereplő feladatokat egyidőben kelljen a MH rendelkezésre álló erőinek kezelnie. Az utóbbi különösebb ráfordítás nélkül is kivitelezhető lenne.

Tekintettel, hogy a Magyar Honvédség jelenlegi felkészítési tervében rendészeti feladatok elvégzésére felkészítés nem szerepel, ezért egy másik terjedelmesebb munka keretein belül – az együttműködés feltételeinek kidolgozása mellett – valósulhatna meg. Mindenekelőtt azonban, ennek biztosítására a jogi környezetet módosítani kell, ugyanis a jelenlegi jogi szabályozás ezt nem teszi lehetővé.

Ami a Hvt. 70. §-a feladatait illeti, feltártam, hogy a felsorolt feladatokat nem csak háborús feladatoknak tekinthetjük, a kapcsolódó feladatok végrehajtására szükség lehet a terrorista cselekményekkel való fenyegetettség szintjének növekedésekor, illetve a terrorista cselekményekkel kapcsolatos események bekövetkeztekor is. A feltételeket a békében kell megteremteni. A jelenlegi rendszert a törvénnyel és a haderő átalakítással összhangban célszerű felülvizsgálni és megfelelő terveket készíteni a személyi állomány célirányos felkészítésére, esetleges feltöltésére és kiegészítésére, a technikai eszközökkel való ellátásra, az anyagi készletek feltöltöttségének biztosítása érdekében. A pontosabb jogszabályi háttér megteremtése, a konkrét feladatok meghatározása és felelősök közötti elosztása azok a sarokpontok, amelyekre támaszkodva megkezdődhetne a haderő ez irányú felkészítése, a végrehajtandó feladatok beépítése a felkészítési, a készenlét-fokozási és fenntartási rendszerekbe.

A 4. fejezet összefoglalása

A fegyveres erők rendeltetése, funkciói és feladatai nem állandóak és változatlanok, hanem a célokkal, a rendeltetéssel, a lehetőségekkel, a biztonságpolitikai környezet alakulásával stb. párhuzamosan módosulnak, feladataik spektruma szélesedett. A biztonsági tér, amelyben működniük kell, újfajta feladatokat hozott létre. Alapvető, elsődleges rendeltetés és feladat marad továbbra is az esetleges külső veszély elhárítása, az ország és a szövetség kollektív védelme, de az új veszélyek, kihívások és kockázatok megjelenése bővítette a

régebbi (külső, belső) funkciókat (pl. megjelennek a nemzetközi funkció betöltését igénylő feladatok is). A fegyveres erők tehát többrendeltetésűvé (multifunkcionálissá) váltak.

A NATO dokumentumokban a tagországok kötelezték magukat, hogy a szövetség céljának és küldetésének alapvetően változatlan meghagyásával tovább fejlesztik képességeiket, igazodva a XXI. század kihívásaihoz. Hazánk számára ez azt jelenti, hogy katonai képességeinknek meg kell felelniük a NATO elvárásainak, a mindenkori Stratégiai Koncepcióban rögzített küldetésnek és feladatoknak, vagyis a szövetségi rendszerhez való tartozással Magyarország kötelezettséget vállalt a NATO-nak felajánlott nemzeti katonai képességek fenntartására és azokat szükség esetén köteles a NATO rendelkezésére bocsátani. A fegyveres erőnek korunkban tehát - igazodva a NATO-hoz és az EU-hoz és a jelenlegi igényekhez, elvárásokhoz - van elsődleges (nemzeti érdek) és másodlagos (szövetségi érdek) feladata.

A new yorki, a madridi, a londoni merényletek óta a terrorizmus elleni harc a nemzetközi és szövetségi külpolitika meghatározó elemévé vált, amelynek egyik kiemelt színtere a közel-keleti régió lett. A térség az itt található súlyos, globális kihatású válságócok miatt ugyancsak kiemelt figyelmet kap. A NATO állam- és kormányfőinek prágai csúcstalálkozóján elkötelezte magát a válságkezelés, mint új feladat mellett, azaz - klasszikus kollektív védelmi feladata mellé - egy válságkezelő-stabilizáló feladatkört is felvállalt. Ezzel a folyamattal hazánkra is egyre nagyobb nyomás hárult azért, hogy valamilyen formában - de egyre aktívabban - vegyen részt a válságkezelés különböző fázisaiban, vagyis eleget tegyen a szövetségi érdek kötetmeknek. Itt azonban fontos megjegyeznünk, hogy a vizsgált térségből kiinduló veszélyforrások megfelelő szintű kezelése – mint ahogy az előző fejezetben láthattuk – a szövetségi érdekünk mellett, jelenleg a legnagyobb nemzeti érdekünk is. Vagyis a Szövetség békeműveleteiben való részvételünkkel – eleget téve a nemzeti érdekünknek is – demonstráljuk, hogy ténylegesen nem csak fogyasztói kívánunk lenni a Washingtoni Szerződés 5. cikkelyéből fakadó kemény biztonsági garanciáknak, hanem aktívan hozzá is kívánunk járulni Európához, illetve a transzatlanti térség biztonságának és stabilitásának. Azzal azonban tisztában kell lennünk, hogy a térségben való szerepvállalásunkkal növekszik a Magyar Köztársaság terrorveszélyeztetettsége, illetve a válságreagáló műveletekben részt vevő magyar katonai kontingensek

fenyegetettsége is, különösen akkor, ha a missziók deklarált célja a nemzetközi terrorizmus elleni küzdelem.

A terrorizmus és az ahhoz kapcsolódó cselekmények elleni hazai tevékenység tisztán katonailag nem megfogható. A Magyar Honvédség alaprendeltetéséből eredő feladataival – a terrorcselekmények céljaiból levezetve – azonban társítható. Integrálható a védelmi feladatokba, mint biztosítási elem, beépíthető a Hvt. által meghatározott feladatok köré, mint speciális (együttműködő) eljárási forma, illetve speciális felkészítéssel, rendészeti jogkör biztosításával a Magyar Honvédség kijelölt erői rendelkezésre bocsáthatók ilyen jellegű feladatokra. A vizsgált veszélyforrások közül a migrációs problémákkal kapcsolatban is ugyanezt megállapíthatjuk. Figyelemmel a honvédség szervezetére, struktúrájára, létszámára, szervezettségére, kiképezhetőségére - különösebb erőforrás ráfordítása nélkül - a jogi keretek megteremtésével alkalmas arra, hogy ezeket a feladatokat ellássa.

ÖSSZEFOGLALÁS, KÖVETKEZTETÉSEK

Az értekezésemben „A közel-keleti hatások a magyar biztonságra és a magyar honvédség szerepvállalása ezek kezelésében” kérdéskör kimunkálását tűztam ki célul. A probléma áttekintését – a hipotézisek köré csoportosítva - 4 fejezetben bontottam ki.

Az 1. fejezetben kétféleképpen igazoltam, hogy a Közel-Kelet egy regionális biztonsági komplexum: egyrészt az események láncolatának soron követésével, történelmi, gazdasági, társadalmi, katonapolitikai elemzéssel áttekintettem a térség sajátosságait, másrészt Barry Buzan biztonságelméletéből kiindulva a regionális és globális szereplők kölcsönhatásait vizsgáltam, a régió földrajzi szegmenseinek differenciálásával. Ennek logikai előfeltétele volt a térség behatározása. A közel-keleti térség elnevezés alatt Egyiptom, Izrael-Palesztina, Szíria, Jordánia, Libanon, Irak, Irán, Szaúd-Arábia és az Öböl-államok által behatárolt földrajzi területet értelmeztem és vizsgáltam. A régiót illetően két fő válságócot különböztettem meg, majd azokat a nemzetközi biztonságra kifejtett hatásuk alapján rangsoroltam.

Mindezek következtetéseként helyesnek értékelem az 1. számú hipotézisemet, melyek szerint a közel-keleti biztonsági komplexum dinamikáját két jellemző szembenállás határozza meg napjainkban, az egyik a globális hatalom Egyesült Államok és a regionális hatalmi szerepre törekvő Irán szembenállása, a másik Izrael államnak és szomszédainak viszonya, ezen belül az amerikai-iráni szembenállás az a konfliktus, amely jelen pillanatban döntően meghatározza a közel-keleti biztonsági komplexum dinamikáját.

Ezt követően a regionális instabilitást kiváltó főbb okokat értékeltem.

Az alábbi regionális instabilitást kiváltó és napjaink globális főbb veszélyforrásait jelentő tényezőket külön pontok alatt vizsgáltam és egyben a hipotéziseim bizonyításánál is figyelembe vettem.

A menekültkérdés és a migráció: a fogalmak közötti különbségek rövid áttekintésével tisztáztam a menekültek és a nem-menekült migránsok közti legfőbb különbséget, ami abban mutatkozik meg, hogy az előbbiek akaratuk ellenére hagyják el hazájukat. Ebből azonban még nem következik, hogy a menekültek migrációját ne lehetne ugyanúgy megközelíteni, mint más, új helyre költöző (displaced) közösségek mozgását, hiszen a kivándorlók sokszor preventív

menekülők – egy válságba került társadalom olyan egyedei, akik időben felismerték helyzetük tarthatatlanságát és önként próbáltak meg változtatni rajta. Statisztikai adatokkal szemléltettem a menekültek helyzetét, melyek szerint a Palesztin Hatóság területén kívül élő menekültek száma 5.5 millióra tehető. Az ENSZ 1,8 millióra becsüli az Irakon belül hontalanná vált és 2 millióra az Irakból elmenekült személyek számát. Havonta 30-50 ezres tömeg hagyja el az országot, elsősorban Jordániába és Szíriába, de Egyiptomba, Libanonba, Törökországba, Iránba és még messzebbre - Európába menekülnek.

A szélsőségesség és a terrorizmus kérdése: a terrorizmus fogalomkörével kapcsolatos elméleti megközelítést alkalmaztam azzal a céllal, hogy világossá tegyem a későbbiek során követett gondolatmenetemben használt elnevezéseket. A közel-keleti térség terrorizmusának gyökerei között nacionalista, vallási, kulturális, szociális és politikai eredőket jelöltem meg és egyben indokainak és formáinak is tekintettem azokat. Sorra elemeztem az eredőket és megállapítottam, hogy az eredők egymástól függetlenül is egészzé teszik a fogalmat, de a legtöbb esetben összefonódva alkotják azt. A szélsőségesség, radikalizálódás folyamatát, a történelmi összefüggéseket a terror globális elterjedésének kulcsfontosságú palesztin szereplőin keresztül Oszáma bin Ládenig érintettem, felvázoltam azon okokat, amelyek a radikalizmus megerősödésének táptalaját szolgálták és végső soron a mai muszlim terrorizmus kialakulásához vezettek.

A tömegpusztító fegyverek birtoklásának kérdése: a tömegpusztító fegyverek főbb elemeinek és a régióra vonatkozó álláspontok tisztázását követően rámutattam, hogy a tömegpusztító fegyverek elterjedésének veszélye a Közel-Keleten komoly és átfogó probléma. A titoktartás, ami a tömegpusztító képességeket és az ezekre vonatkozó dokumentumokat valamennyi térségbéli ország esetében övezi, még inkább hozzájárulhat egy esetleges konfliktus kirobbanásához, illetve a tömegpusztító fegyverek használatához. Nagy a kockázata annak, hogy egy terrorista csoport megszerzi és alkalmazza a tömegpusztító fegyvereket a térségben, vagy azon kívül. A proliferátor államok társadalmi és politikai sajátosságai miatt a diplomáciai, gazdasági nyomással szemben kevésbé érzékenyek, az erős szankciók fenntartása sem szolgálja hosszabb távon a megnyugtató megoldást.

A szervezett bűnözés: rámutattam és példával illusztráltam, hogy a globális szinten összekapcsolódó bűnözői hálózat, hatással van a nemzeti és nemzetek

közötti-fölötti gazdaságra, a politikára és az államra, valamint a kultúrára is. A helyi bűnöző csoportok sokasága kapcsolódik össze egy globális bűnözői hálózatban, mely rugalmas és gyorsan változtatható. A szervezett bűnözés háttérében nemzeti, regionális és lokális gyökerekkel rendelkező sajátos identitású szervezetek találhatók nagy történelmi tradíciókkal.

A **2. fejezetben** a Közel-Kelet és a nemzetközi szervezetek kapcsolatrendszerét mutattam be logikai előfeltételeként annak, hogy a 3. fejezetben Magyarország nemzetközi szervezetekben betöltött tagsága tükrében vizsgáltam a közel-keleti térség hatásait a magyar biztonságra. Sorra vettem azokat a katonai-politikai, gazdasági, társadalmi, kulturális stb. együttműködési területeket, amelyekben a nemzetközi szervezetek napjainkban szerepet vállalnak, együttműködésük, szerepvállalásuk fontosságát az események, folyamatok, specifikus akciótervek stb. érintésével illusztráltam. Ennek eredményeként a megállapításokat a fejezet végén összefoglaltam.

A **3. fejezetben** igyekeztem egyéni megközelítéssel feldolgozni a témát, melynek fókuszába az 1. fejezetben feltárt veszélyforrások hatásainak vizsgálatát állítottam a magyar biztonságot érintően a nemzetközi szervezetekben betöltött tagságunk tükrében - ennek logikai előfeltétele kívánta meg az előző fejezet bemutatását, melynek alapján a fejezet elején értékeltem Magyarország és a térség kapcsolatrendszerét.

A nemzetközi szervezetek keretében történő térségbeli magyar szerepvállalást logikai szempontok alapján a 4. fejezet keretében a Magyar Honvédség szerepvállalása témakör tárgyalása során mutattam be.

A Magyar Köztársaság biztonságpolitikáját meghatározó hatályos jogi dokumentumok áttekintésével megbizonyosodtam arról, hogy az ország számol az általam feltárt veszélyforrásokkal, melyek a következők: a közel-keleti migráció, iszlám radikalizáció, a terrorizmus, a szervezett bűnözés, a fegyveres konfliktusok (palesztin (arab)-izraeli konfliktus, libanoni háború, az iraki háború) hatásai és a tömegpusztító fegyverek elterjedésének veszélye.

Fontos momentumként értékeltem, a feltárt közel-keleti veszélyforrások kapcsolatrendszerének vizsgálatát, melynek során elméletben és vizuálisan is megvilágítottam azokat az összefüggéseket, kapcsolódási pontokat, amelyekből következtethetünk a kölcsönös egymásra hatásokra, átfedésekre, amelyek jellemzik a nemzetközi biztonságpolitikai kihívásokat, így azok magyar vonatkozásait is

jobban átláthatjuk. A kapcsolatrendszer vizsgálatát Resperger István és Rafael Caldach Cervera „Kockázatok, kihívások és azok lehetséges fejlődési irányai, kihatásai” ábrái szemléltetésével mutattam be és vontam le a következtetést:

Az értekezés harmadik fejezetének kidolgozásánál – a téma érzékenységeire való tekintettel – a rendelkezésre álló szűkös hazai vonatkozású források autentikus kiegészítése céljából, a szakszolgálatok és a rendészeti hivatalok szakértő munkatársaival folytattam széleskörű konzultációt, mint ahogy a muzulmán közösségek és zsidó hitközségek vezetőivel is. Ezzel párhuzamosan vizsgáltam a veszélyforrásokat európai kitekintéssel, majd a fejezet végén javaslatokat fogalmaztam meg a vizsgált veszélyforrásokat kezelni hivatott szervezetek részére, a vizsgálatom során megállapított tények - az ország határain belül jelentkező veszélyforrások kezelésére hivatott nemzetbiztonsági és rendvédelmi szervek (MK NBH, ORFK NNI, SZEBEK), valamint az IRM BÁH hatékonysága korlátozott, ezáltal korlátozott a veszélyforrások általuk történő kezelése is – alapján.

A 2. számú hipotézisem részben a tárgyalt fejezetben került, részben pedig a 4. fejezetben kerül kibontásra, ezért azt a következő fejezet végén igazolom.

A **4. fejezetben** a Magyar Honvédség részvételét a Magyar Köztársaság külső és belső biztonságának fenntartásában a vizsgált fenyegetések tükrében négy aspektusból vizsgáltam.

1. a Magyar Honvédség közel-keleti szerepvállalását a nemzetközi szervezetekben vállalt kötelezettségeink alapján bemutattam. Ennek keretében felvázoltam az ENSZ misszióját Libanonban, a NATO kiképző misszióját Irakban és az MFO misszióját Egyiptomban;

2. a Magyar Honvédség közel-keleti szerepvállalásának lehetséges biztonsági kockázatait vizsgáltam az országunk biztonságára nézve. Elemeztem és rámutattam a térségben történt magyar veszteségekre, a csapataink ellen végrehajtott akciókra. Megvilágítottam, hogy biztonsági kockázattal kell számolnunk missziós szerepvállalásunkkal összefüggésben, miszerint a műveleti területen tevékenykedő szélsőséges csoportok elrettentésül, vagy válaszlépésként támadást hajthatnak végre a Magyar Köztársaság szimbolikus jelentőségű vagy más kiemelt objektuma ellen. Felhívtam a figyelmet egy új biztonsági kockázati tényező meglétére, mellyel számolnunk kell az előttünk álló időkben: a NATO csapatok hazai átvonulásával, állomásoztatásával és működőképességük biztosításával összefüggő feladatokból

eredő kockázatokkal, nevezetesen a Pápai Bázisrepülőtérrel, ami a NATO stratégiai légi szállítási flottájának bázisa lesz 2008 végétől.

3. A Magyar Honvédség szerepvállalását és feladatait az ország határain belül jelentkező vizsgált kihívások kezelésében a hatályos jogi dokumentumok alapján végeztem el.

4. A fejezet elején, mint egy, a másik három aspektus előzményeként, a Magyar Honvédség rendeltetését, feladatait, szervezeti kereteinek és szerepvállalásának változását tekintettem át.

A 4. fejezet zárásával, a 3. fejezetben részben kibontott 2. számú hipotézisemet, mely szerint a közel-keleti térség egy olyan biztonsági komplexum, amely hatással van Európa, így - a nemzetközi szervezetekben betöltött tagságunk és szerepvállalásunk következtében - Magyarország biztonságára is, igazoltam. Bizonyítottam továbbá, hogy a Magyar Honvédség közel-keleti szerepvállalásával jelenleg is és a jövőben is biztonsági kockázatokkal kell számolnunk, mind az ország belső biztonságát, külföldi érdekeltségeit, mind a katonáink személyi állományát illetően. Magyarország nemcsak a nemzetközi szervezetekben betöltött tagságából eredően (közvetetten), hanem önállóan is (közvetlenül) érintett a térség veszélyforrásai által.

Ami a 3. és a 7. számú hipotéziseimet illeti, melyek szerint:

- az ország szövetségi tagsága “garancia” arra, hogy a nemzetközi béketámogató-válságkezelő műveletekben való részvételünk prioritás maradjon a jövőben is, így a közel-keleti térségben vállalt kötelezettségeink teljesítése is;
- figyelemmel a Magyar Honvédség nemzetközi szerepvállalása során szerzett tapasztalatára - struktúrájára, létszámára, szervezettségére, felkészültségére, kiképezhetőségére - különösebb erőforrások ráfordítása nélkül is alkalmas arra, hogy a vizsgált térség felől az országhatárainkon belül megjelenő veszélyforrásokkal kapcsolatos feladatokat ellássa,

szintén bizonyítást nyertek.

BEFEJEZÉS

A kutatómunka összefoglalása

A téma kutatása kapcsán megfogalmazott fő célomat, „A közel-keleti hatások a magyar biztonságra és a Magyar Honvédség szerepvállalása ezek kezelésében” című értekezésemben a témavezetőm irányítása mellett teljesítettem. A téma feldolgozása számomra nemcsak szellemi megújulást jelentett, hanem egyfajta kihívást is, hiszen a hazai tudományos élet a közel-keleti hatások magyar biztonsági vonatkozásainak vizsgálatát – a téma érzékenysége miatt – meglátásom szerint hanyagolja. Az értekezés során igyekeztem a rendkívül szerteágazó és nagy terjedelmű fejezeteket annyira leszűkíteni, amennyire csak az értekezés témája megengedte.

Új tudományos eredmények

1. A közel-keleti regionális biztonsági komplexumot elemezve két fő válsággócra mutattam rá: az egyik az Öböl-menti színtér az Egyesült Államokkal *versus* az Iráni Iszlám Köztársasággal, a másik Izrael állam szembenállása a szomszédjaival. A „két fél” (Egyesült Államok-Irán, Izrael és szomszédai) régióra gyakorolt hatását vizsgálva arra a következtetésre jutottam, hogy mindketten rendelkeznek azzal a képességgel, hogy a régió bármely alrendszerét destabilizálják, ezáltal az egész közel-keleti biztonsági komplexum dinamikáját meghatározzák. A két fő válsággóc regionális biztonságra kifejtett hatását tovább kutatva - megállapítottam, hogy Irán földrajzilag három, a közel-keleti, a közép-keleti és a közép-ázsiai régióba sorolható állam. Az amerikai-iráni konfliktusnak globális, régiókon átívelő kihatásai vannak, így arra a végeredményre jutottam, hogy az amerikai-iráni szembenállás az a konfliktus, amely jelen pillanatban döntően meghatározza a közel-keleti biztonsági komplexum dinamikáját.

2. A közel-keleti térségből kiinduló globális veszélyforrások gyökereinek feltárását követően, ok-okozati reláció mentén megvizsgáltam az európai társadalmak – ennek tükrében Magyarország - veszélyeztetettségét és a vizsgálatok eredményeit felhasználva - konkrét példák alapján - megállapítottam, hogy az

általam behatárolt közel-keleti térség egy olyan biztonsági komplexum, amely hatással van Európa, így - a nemzetközi szervezetekben betöltött tagságunk és szerepvállalásunk következtében - Magyarország biztonságára is. Ezen megállapításom további bizonyítására a katonai aspektusok vizsgálatával, a Magyar Honvédség közel-keleti szerepvállalásának múltbéli, jelen és prognosztizálható eseményeinek bemutatásával eljutottam arra a további következtetésre, hogy jelenleg is és a jövőben is biztonsági kockázatokkal kell számolnunk, mind az ország belső biztonságát, külföldi érdekeltségeit, mind a katonáink személyi állományát illetően. A disszertációban bemutatott adatok és feltárt összefüggések alapján megállapítottam a térség veszélyforrásait és általuk bizonyítottam a biztonsági dimenziók azon területeit, ahol Magyarország nem csak a nemzetközi szervezetekben betöltött tagságából eredődően (közvetetten), hanem önállóan (közvetlenül) is érintett a térség veszélyforrásai által. A kutatás során az alábbi eredményekhez jutottam:

- Magyarországon veszélyérzetet kelt és tapasztalható a migráció – illegális migráció, az iszlám radikalizmus, a terrorizmus és az azzal kapcsolatos cselekmények, valamint a szervezett bűnözés és a közel-keleti fegyveres konfliktusok kihatásai;
- Veszélyérzetet kelt a tömegpusztító fegyverek tranzit kereskedés elméletének és az alkalmazás lehetősége. A vizsgált térségbeni szerepvállalásunkból adódóan egyes válságövezetekben – ahol jelen vannak a tömegpusztító fegyverek – számolni kell ezzel a fenyegetéssel.

3. A disszertációban rámutattam arra, hogy az új biztonsági kihívások megjelenésével a szövetségi külpolitika egyik kiemelt színtere a közel-keleti régió lett. A Magyar Honvédség szerepvállalásának fázisait vizsgálva megállapítottam, hogy Magyarország mára már nem csak fogyasztója, hanem támogatója is a Washingtoni Szerződésből fakadó biztonsági garanciáknak, eleget tesz a szövetségi kötelezettségeknek, ami jelen esetben a legnagyobb nemzeti érdekünk is. Mindezek alapján helyesnek és bizonyítottnak látom azon eredményemet, mely szerint az ország szövetségi tagsága garancia arra, hogy a nemzetközi béketámogató műveletekben való részvételünk prioritás maradjon a jövőben is, így a közel-keleti térségben vállalt kötelezettségeink teljesítése is.

4. A Magyar Honvédség feladatrendszerének vizsgálatát követően megállapítottam, hogy a Magyar Honvédség további erőforrások ráfordítása nélkül is alkalmas arra, hogy a vizsgált térség felől az országhatárainkon belül megjelenő veszélyforrásokkal kapcsolatos feladatokat elássa, továbbá változatokat dolgoztam ki a vizsgált közel-keleti veszélyforrások jelen körülmények közötti határainkon belüli kezelésébe való bevonására.

Ajánlások

- A Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, más egyetemek és főiskolák (a Rendőrtiszti Főiskolát is beleértve) hallgatói oktatásánál - elsősorban biztonság- és védelempolitika, vagy nemzetközi kapcsolatok szakirányon – több, a Közel-Kelet - Európa – Magyarország biztonságával kapcsolatos témát érintő tantárgy keretében felhasználható az értekezés.
- A Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem és más egyetemek doktori iskolájának doktoranduszai számára tartalmaz és hasznos háttér-információt, anyagot jelent a kutató szemináriumok, illetve a tanórák levezetésénél a közel-keleti térség, Európa, benne Magyarország biztonságpolitikájának tanulmányozása során. Az értekezésben az újszerű biztonságelmélet, illetve a magyar biztonságot érintő veszélyforrásokkal kapcsolatos újszerű megállapításaim további kutatások lefolytatásához kiinduló alappal bírnak.
- Az egyetemek, főiskolák oktatói számára is felhasználható az anyag, hiszen az értekezés a magyar biztonságot érintő veszélyforrások legújabb vizsgálatának eredményeit tükrözi.
- A Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Vezérkari Tanfolyamának tantervébe beépíthető az anyag, annál is inkább, mert a közel-keleti térség veszélyforrásainak vizsgálata véleményem szerint elengedhetetlen a katonai felsővezetés számára, a harcászati, illetve stratégia szintű gyakorlatok kivitelezésének előkészítő fázisaiban, a béketámogató és válságkezelő műveletek tervezése, elemzése, értékelése során.
- A ZMNE Stratégiai és Védelmi Kutató Hivatalának szakemberei részére az értekezés értékes lehet, a hazai közel-keleti veszélyforrások egyéni megközelítés szerinti besorolását illetően.

- Az értekezés felhasználható a Parlament Honvédelmi-, Nemzetbiztonsági- és Külügyi Bizottságának tájékoztatására a térség migrációjával, a radikalizmus, a terrorizmus és a tömegpusztító fegyverek terroristák általi megszerzésének veszélyeiről, illetve a szervezett bűnözés hazai viszonyairól.
- A Honvédelmi Minisztérium, a Külügyminisztérium és az Igazságügyi- és Rendészeti Minisztérium szakemberei, döntéshozói részére az értekezés alkalmas a térségbeli folyamatok áttekintésére az afganisztáni, iraki, libanoni és az egyiptomi szerepvállalásunk tükrében.
- Az operatív területen dolgozó szakemberek részére, tartalmas, hasznosítható háttér-információt tartalmaz az értekezés.
- A Magyar Honvédség Műveletirányító Központ részére a disszertáció hasznosítható a közel-keleti térségben folyó műveletek biztonsági kockázatának értékelése során, továbbá háttéranyagként beépíthető a Nemzetközi Katonai Megfigyelő Tanfolyamon részt vevők felkészítési tervébe.
- A Katonai Kiképző Központ az alap- és szakképzésben, valamint továbbképzésben részt vevő állomány elméleti foglalkozásába beépítheti a disszertáció anyagát.
- Az IRM Nemzetközi Oktatási Központ részére - a térségbe tervezett rendőrkontingensek felkészítése során - az értekezés hasznosítható.

FELHASZNÁLT IRODALOMJEGYZÉK

Hivatkozott irodalom

- Barbé Esther - Ferran Izquierdo: Present and Future of Joint Actions for the Mediterranean Region, In: Martin Holland (szerk.): Common Foreign Policy. The Record and Reforms, Pinter, London – Washington, 1997.
- Barry Buzan - Ole Waever: Regions and Powers: The Structure of International Security, Cambridge University Press, 2003.
- Barry Buzan: People, States and Fear: An Agenda For International Security Studies In The Post Cold-War Era (2nd Edition), Harvester Wheatsheaf, Herfordshire, 1991.
- Bassam Tibi: Conflict and War in the Middle East, 1967-1991: Regional Dynamics and the Superpowers, London Macmillan, 1993.
- Bruce Hoffman: Inside Terrorism, Columbia University Press, New York, 2006.
- Caroline B. Brettell: Theorizing migration in anthropology, New York/London: Routledge, 2000.
- Deák Péter: Félelem ellen, Zrínyi Kiadó, Budapest, 2005.
- Goldziher Ignác: Az iszlám vallása, In: Az iszlám kultúrája, Gondolat Kiadó 2. kötet, Budapest, 1981.
- Hadas László: A globalizáció árnyoldalai és a hírszerzés, Új kihívások, MTA műhelytanulmányok, 2003.
- Huntington, Samuel P.: The Clash of Civilisations and the Remaking of World Order, Simon and Schuster, New York, 1996.
- Javier Zaragoza Soler: Lucha Contra el Terrorismo en la Unión Europea, Monografía, ESFAS, Madrid, 27 de abril de 2007.
- Joseph G. Burke - James Abernethy: The Middle East: The Security of a Region, In: Douglas J. Murray: Defence Policy of Nations, JHU Press, Baltimore, 1994.
- Juan José Hidalgo: Occidente y el Mediterráneo: Una nueva visión para una nueva epoca, Monografía, Fauna Ibérica, Madrid, 2004.
- Magnus Ranstorp: Terrorism in the Name of Religion, In: Russel D. Howard - Reid L. Sawyer: Terrorism and Counterterrorism, Understanding The New Security Environment, Mc.Graw-Hill/Dushkin, Guilford, Connecticut USA, 2004. pp: 339-445.

- N. Rózsa Erzsébet - Póti László: Európa régi-új régiója: A Mediterráneum, SVKI, Budapest, 1999.
- N. Rózsa Erzsébet: Nemzeti identitás és külpolitika a Közel-Keleten és Kelet-Ázsiában, Teleki László Alapítvány, Budapest, 2005.
- Najat Shamil Ali: A Közel-Kelet változó súlya a nemzetközi rendszerben, In: 50 éves a Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem. Jubileumi tudományos ülésszak, BKE, 1998.
- Resperger István: Az iszlám világ hatása a biztonságra, ZMNE, Egyetemi jegyzet.
- Robert D. Blackwill - Michael Sturmer: Allies Divided: Transatlantic Policies for the Greater Middle East, Cambridge, MA MIT Press, 1997.
- Rostoványi Zsolt: A Közel-Kelet és az iszlám térség, In: Deák Péter (szerk.): Biztonságpolitikai kézikönyv, Osiris, 2007. pp. 396-422.
- Russel D. Howard - Reid L. Sawyer: Terrorism and Counterterrorism, Understanding The New Security Environment, Mc.Graw-Hill/Dushkin, Guilford, Connecticut USA, 2004.
- Samy G. Hajjar: Regional Perspectives on the Causes of Proliferation of Weapon of Mass Destruction in the Middle East, Comparative Strategy, 2000.
- Schweitzer András: Az átalakuló Izrael/Palesztina konfliktus és a Jeruzsálem kérdés, PhD értekezés, BKE, Budapest, 2006.
- Simon Róbert: A Korán világa, Helikon Kiadó, 1997.
- Szabó A. Ferenc: A nemzetközi migráció és korunk biztonságpolitikai kihívásai, ZMNE, Budapest, 2006.
- Szakács Ágnes: A tömegpusztító fegyverek nemzetközi ellenőrzésének főbb állomásai és lehetséges szakmai feladatai, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Vegyi- és környezetbiztonsági tanszék.
- Szigetvári Tamás: EURO-MEDITERRÁN PARTNERSÉG, Az Európai Unió és a mediterrán országok kapcsolat-rendszerének elemzése és értékelése, PhD értekezés, Budapesti Közgazdaságtudományi és Államigazgatási Egyetem, 2002.
- Tálás Péter (szerk.): A terrorizmus anatómiája, Kelet-Közép-Európa és az új típusú terrorizmus, Zrínyi Kiadó, 2006.
- Tamer Shosha: El Islam y el Terrorismo, Monografía, CESEDEN, Madrid, 2007.
- Tomas J. Lahuerta Martinez: Terrorismo: La amenaza del sur, ¿estamos preparados? Monografía, CESEDEN, Madrid, 2006.

Folyóiratok

- 57/2007 HM utasítás, utasítás: „Az MH 2007-2016. közötti időszak 10 éves stratégiai tervének pontosítása alapján a 2008. (2009. - 2010.) évi tervek elkészítéséről”
- Arab Development Report 2005.
- Asher Susser: The War in Lebanon and the new Middle East, RUSI Journal, London, 2006/8
- Bernard Rougier: Everyday Jihad, Harvard University Press 2007.
- Bognár Károly: A haderő rendeltetése, funkciói, feladatai In: Hadtudomány, 1998/3 p. 41.
- Caroline B Glick: Ehud Olmert's „Convergence” Plan for the West Bank and U.S. Middle East Policy, Center for Security Policy – Occasional Papers, 2006/9.
- Daily Telegraph, 06. January 2004.
- Dervis Kemal - Nemat Shafik: The Middle East and North Africa: A Tale of Two Futures, 1998, Middle East Journal 52.
- Disenciones en el Gobierno de Bush, El Pais, 22 de agosto 2006.
- EU Organised Crime Threat Assesment 2007.
- EU Terrorism and Situation Report (TE-SAT) 2007 - 2008.
- Gary C. Gambill: Syria and the Sheeba Frams Dispute. Middle East Intelligence Bulletin, London, May 2001.
- George Tapinos: Illegal Immigrants and the Labour Market, OECD Observer February 24. 2000.
- Ghassan Salamé: Torn Between The Atlantic and the Mediterranean: European Approaches to the Middle East, The Middle East Journal, Washington 1994. vol 48/2, reprinted in GA Robertson, Power Deficit: European Approaches to the Middle East, Routledge, London, 1998.
- Gregory R Copley: Iran's Conflict with the West is already underway, Defense&Foreign Affairs, Alexandria, 2006/34.
- Honvédelmi Közlöny, CXXXIV. Évfolyam 13. szám, 2007. július 16.
- Kőszegvári Tibor: A nemzetközi terrorizmus elleni harc elméleti és gyakorlati kérdései, In: Hadtudományi Tájékoztató, Budapest, 2004/2. p. 13.
- Magyar Honvéd, 2007. november 23. XVIII. évf. 47. szám.

- Military Balance 2006.
- Pereszlényi Zoltán volt nagykövete és helyettes külügyi államtitkár: Magyarország érdekelt a térség stabilitásában, Külügyminisztériumi állásfoglalás 2003. április 06.
- Sami W. Abbas: Shiites in Lebanon: The Key to Democracy, Middle East Policy, Washingtton, 2006/13.
- Shahram Chubin - Charles Tripp: Iran-Saudi Arabia Relations and Regional Order, London: International Institut for Security Studies, 1996, Adelphi Paper no. 304.
- Shmuel Sandler: Centrism in Israeli Politics and the Olmert Government. BESA Perspectives, 2006/14.
- Tálás Péter: A nemzetközi terrorizmus és a szervezett bűnözés hatása a nemzetközi biztonságra és Magyarország biztonságára, vitaanyag, ZMNE SVKI, Budapest, 2007.
- Tokovicz József: A XXI. század háborúi - az aszimmetrikus hadviselés sajátosságai (1), Új Honvédségi Szemle 2006/4.
- United Nations: Report of the Panel on United Nations Peace Operations, (The Brahimi Report) A/55/305-s/200/809, 2000.
- Von Derschau: France Opens Terror Investigation, Associated Press October 16. 2001.
- Ze'ev Schiff: Israel's war with Iran, Foreign Affairs, New York, 2006/11.
- Zeev Maoz: Regional Security in the Middle East: Past Trends, Present Realities, and Future Challenges, 1997. Journal of Strategic Studies 20.

Internetes hivatkozások

- <http://209.85.165.104/search?q=cache:CS281bJObjQJ:www.usip.org/pubs/peaceworks/pwks47.pdf+palestin+perception%2BOslo&hl=hu&ct=clnk&cd=5&gl=hu>, 2007. január 07.
- http://cyberpress.sopron.hu/article_plain.php?id=9894, 2008.március 09.
- <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N04/381/16/PDF/N0438116.pdf?OpenElement>, 2008. március. 09.
- http://ec.europa.eu/external_relations/cfsp/intro/index.htm, 2007. január 05.
- <http://www.democraticcentral.com/showDiary.do?diaryId=1412>, 2007. április 14.
- <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N06/465/03/PDF/N0646503.pdf?OpenElement>, 2008. február 16.

- <http://epa.oszk.hu/00800/00804/00319/45559.html>, 2008. március 09.
- <http://epa.oszk.hu/00800/00804/00335/46345.html>, 2008. március 22.
- <http://facts.extra.hu/blog/wp-content/honvedelmi-torveny.pdf>, 2008. május 13.
- <http://fpc.state.gov/documents/organization/39336.pdf>, 2007. március 04.
- <http://hetilap.hetek.hu/index.php?cikk=57330>, 2008. március 26.
- <http://iszlamlap.hu/#b14321415>, 2008. január 27.
- <http://ma.hu/tart/rcikk/a/o/20154/1>, 2008. január. 30
- <http://net.jogtar.hu/jr/gen/getdoc2.cgi?dbnum=1&docid=94900020.TV>, 2008. február 12.
- <http://usinfo.state.gov/journals/itps/0604/ijps/burns.htm>, 2007. január 05.
- <http://www.acpr.org.il/publications/policy-papers/pp018-xs.html>, 2006. december 14.
- <http://www.amnesty.org/library/index/engmde140362007>, 2007. december 15.
- <http://www.barikad.hu>, 2008. március 08.
- <http://www.cato.org/pubs/fpbriefs/fpb-033.html>, 2007. február 07.
- <http://www.ceseden.es>, 2007. április 14.
- http://www.ceseden.es/c_documentacion/monografias/079.pdf, 2007. május 19.
- <http://www.complex.hu/kzlcim/ogy998.htm>, 2008. január 08.
- <http://www.complex.hu/kzldat/o06h0044.htm/o06h0044.htm>, 2008. február 19.
- http://www.consilium.europa.eu/cms3_fo/showPage.ASP?id=266&lang=HU&mode=g, 2008. január 10.
- <http://www.crosscurrents.org/Dorrien0204.htm>, 2007. február 06.
- http://www.elpais.com/articulo/semana/11-M/juicio/elpeuteccib/20070222elpecciblse_2/Tes, 2007. április 22.
- <http://www.eretzyisroel.org/~peters/refugees2.html>, 2007. augusztus 24.
- <http://www.foreignaffairs.org/20060701faessay85409/barry-rubin/israel-s-new-strategy.html>, 2006. december 06.

- <http://www.hirado.hu/cikk.php?id=59497&page=7>, 2008. május 12.
- http://www.hm.gov.hu/files/9/3857/2004._evi_cv._torveny.pdf, 2008. február 12.
- <http://www.honvedelem.hu/miniszterium>, 2006. november 06.
- <http://www.ifpi.org/content/library/music-piracy-organised-crime-spanish.pdf>, 2008. április 16.
- http://www.iranchamber.com/government/articles/structure_of_power.php, 2007. február 25.
- <http://www.karpatinfo.net/article54745.html>, 2008. március 23.
- <http://www.kay-david.com>, 2007. október. 13.
- <http://www.kulugyiintezet.hu/kulpol/kiadvany/tli-svkk/2006-01.pdf>, 2006. szeptember 24.
- <http://www.kulugyiintezet.hu/kulpol/kiadvany/tli-svkk/2006-05.pdf>, 2007. január 06.
- http://www.kulugyminiszterium.hu/kum/hu/bal/Kulpolitikank/kulkapcsolati_strategia/hu_kulkapcs_strat.htm, 2008. március 15.
- <http://www.magyariszlam.hu/magyartort.htm>, 2008. január 27.
- <http://www.magyarkozlony.hu/nkonline/index.php?menuindex=200&pageindex=kozltart&ev=2005&szam=75>, 2008. március 09.
- <http://www.mfo.org/2/homepage.asp>, 2007. április 14.
- <http://www.mno.hu/portal/174872>, 2008. március 12.
- http://www.mon.hu/hirek/IM:ALL:news_special-hungary/cikk/2008-a-fejlesztések-eve-lesz/cn/news-20080126-07495283, 2008. január. 26.
- <http://www.nato.int/docu/review/2005/issue3/hungarian/debate.html>, 2008, február 12.
- <http://www.nato.int/docu/review/2007/issue1/hungarian/art4.html>, 2008. április 23.
- http://www.newyorkmonthlyherald.com/islamic_fundamentalism.htm, 2006. szeptember 8.
- http://www.opendemocracy.net/conflict-middle_east_politics, 2007. december 15.
- <http://www.origo.hu/itthon/20030429nemvedekezhets.html>, 2008. február 25.

- <http://www.pestiside.hu>, 2006. szeptember 13.
- <http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil>, 2007. február 06.
- <http://www.thepresidency.org/pubs/fellows2007/Bennett.pdf>, 2007. május 12.
- <http://www.un.org/Depts/dpko/missions/undof/>, 2007. december 15.
- <http://www.un.org/Depts/dpko/missions/unifil/>, 2007. december 15.
- <http://www.un.org/Depts/dpko/missions/unikom/>, 2007. december 15.
- <http://www.un.org/Depts/dpko/missions/untso/>, 2007. december 15.
- http://www.un.org/Docs/sc/unsc_resolutions04.html, 2008. március 09.
- <http://www.un.org/unrwa/overview/index.html>, 2007. december 15.
- <http://www.un.org/unrwa/overview/index.html>, 2007. december 15.
- http://www.unis.unvienna.org/unis/hu/news/2007/factsheet_UNAMI.html, 2007. december 15.
- <http://www.webislam.com>, 2007. augusztus 30.
- <http://www.zmne.hu/kulso/mhtt/hadtudomany/1999/ht-1999-1-4.html>, 2008. február 12.

Nem hivatkozott irodalomjegyzék

- Ambassador Hermann Frederick Eilts: Recents Studies of the Gulf, Autum 2006.
- Benjamin Netanjau: Harc a terrorizmus ellen, hogyan lehet legyőzni a nemzetközi terrorizmust, Alexandria, 1995.
- Benke József: Az arab országok története I, Alexandria, 1999.
- Borja Bergareche: Cambio de partida entre Irán y EEUU en el golfo Pérsico, Política Exterior no: 116, 2007.
- Carl von Clausewitz: A háborúról, Zrínyi Katonai Kiadó, Budapest, 1961.
- Caroline B Glick: Ehud Olmert's „Convergence” Plan for the West Bank and U.S. Middle East Policy. Center for Security Policy – Occasional Papers, 2006/9.
- Cindy Combs: Terrorism in the 21 century, Prentice Hall GB, 1999.

- Cordesman, Antony H.: Terrorism, Assymetric Warfare, and weapon of Mass Destruction, Center for Strategic Studies, USA, 2002.
- Csabai György: Európát és a NATO-t veszélyeztető fenyegető veszélyek 2010 körül, Országhatár, 1998/12.
- David A. Lake and Patrick M. Morgan: Building Security in a New World, The Pennsylvania State University, 1997.
- Deák János: A nukleáris fegyver a 21. században, Hadtudomány, 2003/1.
- Domingo del Pino: Tres anos despues de Irak, democracia para el mundo árabe, Politica Exterior, 01. marzo 2006., No: 110.
- Domingo del Pino: Tres anos despues de Irak, democracia para el mundo árabe, Politica Exterior, 01. marzo 2006., No: 110.
- Editorial: ¿Irán nuclear?, Politica Exterior No: 111, mayo 2005.
- Editorial: Central el foco en Afganistán, Politica Exterior No:116, 2007.
- Gary C. Gambill: Syria and the Sheeba Frams Dispute. Middle East Intelligence Bulletin, London, 2001.
- Gazdag Ferenc: Biztonságpolitika, SVKH, Budapest, 2001.
- Gazdik Gyula: Hatalmi átrendeződések és új biztonsági kihívások a Közel-Keleten a kilencvenes években, Társadalom és Honvédelem, ZMNE, 1. évfolyam 1. szám, 1997.
- Geoffry Kemp: The Middle East Threat Environment, (The Nixon Center for peace and Freedom, 1998.
- Gregory R Copley: Iran's Conflict with the West is already underway. Defense&Foreign Affairs, Alexandria, 2006/34.
- Guerra en Oriente Proximo, El Pais, domingo 13 de agosto 2006.
- Hans Küng/Josef van Ess: Párbeszéd az Iszlámról, Palatinus-Könyvek, 1998.
- Héjja István: Válságok, válságkörzetek hadtudományi kutatása, In: Hadtudomány, 1999 június, IX. évfolyam, 2. szám.
- Hermann Frederick Eilts: Middle East Dinamics And Its Changing Landscape, Strategic Review, 1999 No.3.
- Horváth Csaba: Az 1945 utáni legjelentősebb helyi háborúk és azok tapasztalatai – Egyetemi tankönyv, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem 2000.
- Ivo H. Daalder, Nicole Gnesotto, Philip H. Gordon: Crescent of Crisis, Brookings Institution Press, 2006.

- Izvesztyija, 2006. január 31.
- Jaime Ojeda: ¿Un estado palestino provisional?, Politca Exterior No: 116, 2007.
- Jesús Rafael Argumosa Pila: El Conflicto Árabe-Israelí: Nuevas Espectivas, In: MONOGRAFÍAS DEL CESEDEN, Abril 2006.
- Jónás János: Izrael biztonság-és védelempolitikája, diplomamunka, ZMNE 2000.
- José Ramón Peres Nunez: Seguimiento de áreas regionales “FEDERACIÓN RUSA”, 27 de abril de 2007, ESFAS, Madrid.
- Kiss J. László: Globalizálódás és külpolitika. Nemzetközi rendszer és elmélet az ezredfordulón, Teleki László alapítvány, Budapest 2003.
- Kőszegvári Tibor – Szternák György – Magyar István: A XXI. századi hadviselés, egyetemi jegyzet, ZMNE, 2000.
- Kőszegvári Tibor: A közép-európai térség és Magyarország biztonságát fenyegető veszélyek az 1990-es években, Országos Kiemelt Társadalomtudományi Kutatások, Budapest, 1993-1996.
- Lukács Éva - Király Miklós: Migráció és Európai Unió, Szociális és Családügyi Minisztérium, Budapest, 2001.
- Matus János: A biztonság, gazdaság és kölcsönös függőség problémái a nemzetközi kapcsolatok elméletének különböző irányzataiban, MTA doktori értekezés, Budapest, 2003.
- Matus János: Válságkezelés és konfliktusok megelőzése, In: Új Honvédségi Szemle 1995/10.
- MENA Development Report[2003]. Better Governance for Development in the Middle East and North Africa. Enhancing Inclusiveness and Accountability, The World Bank, Washington D.C.
- Miguel Ángel Ballesteros Martín: El papel de las furzas armadas en la lucha contra el terrorismo internacional, monografia, Real Instituto Elcano, 08. 18. 2006.
- N. Rózsa Erzsébet és Tóth Péter: A közel-keleti válság legújabb fejleményeiről, ZMNE SVKK elemzések, 2006/5.
- Ove Bring: Átvegye-e a NATO a vezetést a Humanitárius Doktrína alkalmazásában, In: NATO tükrök, 1999/3.
- Pirittyi Sándor: Feszültség és bizonytalanság Izrael körül 2., Új Honvédségi Szemle, 2006/6.

- Rafael Calduch Cervera: Análisis Estrategico Internacional, Complutense Universidad, Madrid, 2004.
- Rafael José R. de Espona: Equilibrios entre Riád y Teherán: La mediación Saudí, Política Exterior No: 119.
- Rebecca Moore R.: Europe „Whole and Free”: NATO’s Political Mission for the 21’st Century, NATO-EAPC Research Fellowship 2001-2003, Final Riport, Moorhead, USA 2003.
- Samuel Hadas: Un nuevo papel para Arabia Saudi: ¿Una liga Árabe renovada?, Política Exterior No: 119, mayo 2007.
- Szentesi György: Hadászati fegyverrendszerek az ezredfordulón, Védelmi Tanulmányok No. 38., Stratégiai és Védelmi Kutatóintézet, Budapest, 2000.
- Tólas Péter: A válságkezelő műveletekben való részvétel biztonságpolitikai vetületei, Felderítő Szemle, 2003.
- Tólas Péter: Geopolitka a XXI. században Zrínyi Kiadó, Budapest, 2006.
- Tólas Péter: Válaszok a terrorizmusra, avagy van-e út az afganisztáni “vadászattól” a fenntartható globalizációig, SVKH-CHARTAPRESS, Budapest 2002.
- Valki László: Van aki hadban áll, In: ÉS, XVII. Évf./16.
- War in the Gulf, 1990-91: The Iraq-Kuwait Conflict and its Implications (Hardcover) by Majid Ghadduri (Author), Edmund Ghareeb (Author) "On August 2, 1990, Iraq invaded Kuwait..." New York, London : Oxford Univ.
- Zbigniew Brzezinski: A nagy sakktábla, Európa Könyvkiadó, Budapest, 1999.

Táblázatok és ábrák jegyzéke

1. táblázat: A vizsgált térség népesség és állampolgárság szerinti megoszlása	67
2. táblázat: Foganasított kényszerintézkedések az idegenrendészeti törvények megsértése miatt	70
3. táblázat: Állapotstatisztika 2007. 12. 31-ig (bevándorlási, letelepedési és tartózkodási engedéllyel rendelkezők száma, állampolgárság szerinti megoszlással).....	71
4. táblázat: A magyar állampolgárságot szerzett személyek száma, a kérelmező eredeti állampolgársága szerint	72

5. táblázat: A muzulmán kisebbség száma és népességen belüli aránya Európában	73
6. táblázat: Nemzetközi és hazai piaci információk 2000-2001 (kőolaj és kőolajtermékek árának mozgása)	89
7. táblázat: A Magyar Honvédség részvétele a békeműveletekben.....	102

A szerző publikációs munkáinak jegyzéke

- Izrael biztonság és védelempolitikája, ZMNE diplomamunka 2000.
- Az Amerikai Hadsereg a XXI. század küszöbén, Új Honvédségi szemle 2000/8.
- A közel-keleti és az észak-afrikai térség hatásai az európai biztonságra, Nemzetvédelmi Egyetemi Doktorandus Bp. 2001. 1. szám.
- A magyar katonák nemzetközi szerepvállalása, A honvédelem négy éve 2002-2006, HM Zrínyi Kht. 2006.
- ENSZ missziók I., Magyar Honvéd 2005. szeptember 09.
- ENSZ missziók II., Magyar Honvéd 2005. szeptember 16.
- A király és a trónörökös katonái (A Spanyol Haderő reformjának aktuális kérdései), Magyar Honvéd 2007/18-19. május 11.

Megjelenés alatt (ZMNE, Nemzetvédelmi Egyetemi Közlemények, publikálásra elfogadva):

- A Földközi – tenger térsége és a nemzetközi terrorizmus: új keret az együttműködéshez?
- A haderő szerepe a nemzetközi terrorizmus elleni küzdelemben.

Idegen nyelvű publikációk

Megjelenés helye:

Legfelsőbb Védelmi Tanulmányok Központja Madrid, (Centro Superior de Estudios de la Defensa Nacional (CESEDEN))

- “La proliferación de armas de destrucción masiva como amenaza a la seguridad” - 7 páginas, Data: 08 de noviembre de 2006.
- Estrategia y polemologia “Estrategia y Seguridad” - 11 páginas, Data: 17 de noviembre de 2006.

- Análisis de conflictos “Guerra y estabilización de Afganistán” (2001-actualidad) - 37 páginas, Data: 16 de diciembre de 2006.
- “Actualización de los riesgos y escenario futuros para la seguridad y la defensa” - 9 páginas, Data: 06 de febrero de 2007.
- “El terrorismo islamista” - 21 páginas, Data: 02 mayo de 2007.
- Recensión “Terrorism and Counterterrorism, understanding the new security environment by Russel D. Howard and Reid L. Sawyer” – 32 páginas, Data: 16 de mayo de 2007.
- Monografía “La coparticipación del Ejército Húngaro en las operaciones de la OTAN, experiencias, planes para el futuro” - 55 páginas, Data: 22 de mayo de 2007.

Tudományos tevékenység

Az egyetemi biztonság- és védelempolitikai tanulmányok gyakorlati idejének keretében együttműködtem a Miniszterelnöki Hivatal biztonság- és védelempolitikai államtitkárságával.

A nappali doktori képzésem ideje alatt tudományos kutatásokat folytattam a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Stratégiai és Védelmi Hivatalában, az előadásokat, konferenciákat rendszeresen látogattam.

A kutató éveim alatt egy évre beosztást vállaltam az ENSZ Iraki-Kuvaiti Békefenntartó Missziójában, így lehetőségem volt elméleti kutatásokat folytatni a Kuvaiti Egyetem Kutató és Tanintézetében. Több alkalommal vettem részt konferenciákon, előadásokat tartottam “Közép-Európa biztonsága” témakörben.

A madridi vezérkari akadémiai tanulmányaim alatt az akadémia hadtudományi társaságának tagjaként, részt vettem az intézmény biztonsági és stratégiai szekciójának munkájában. Több alkalommal kaptam meghívást a Madridi Complutense Egyetem rendezvényeire, ahol előadást tartottam Közép-Kelet-Európa biztonságpolitikájáról, illetve Magyarország szomszédságpolitikájáról.

Jelenleg a Magyar Hadtudományi Társaság és a Magyar ENSZ Társaság tagja vagyok, előadásaikat, konferenciáikat rendszeresen látogatom.

MELLÉKLETEK

1. számú melléklet

Közel-Közép- és Távol Kelet

2. számú melléklet

A muszlim világ

3. számú melléklet

Közel-Kelet térkép

4. számú melléklet

A közel-keleti országok főbb adatai

Ország	Terület (ezer km ²)	szunniták (%)	siíták (%)	Lakosság (millió fő)	Átlagos életkor	GDP/fő	Hadiipari kiadások(GDP százalékba n)
Egyiptom	1001	90	0	78.8	24	4200	3.4
Izrael	20.7	16	0	6.3	29	26200	7.7
Palsztin hatóság	6.12	86	1	3.8	17	1500	na.
Libanon	10.4	25	34	3.8	26	5500	3.1
Szíria	185.1	74	2	18.8	20.7	4000	5.9
Jordánia	92.3	92	2	5.9	23	4900	11.4
Szaúd- Arábia	2149	99	0	27	21,4	13800	10
Jemen	527	na	na	21.4	16.6	900	6.4
Omán	212	5	5	3.1	19	14100	11.4
EAE	83	80	16	2.6	28	49700	3.1
Katar	11	na	na	0.8	31.7	29400	10
Bahrein	0.006	na	na	0.6	29.4	25300	4.9
Kuvait	17.8	56	29	2.4	26	21600	4.2
Irak	437	32	65	26.7	19.7	1900	na.
Irán	1648	9	89	68.7	24.8	8900	5.3

Forrás: A CIA World Factbook adataiból. <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/index.html>, 2007.05. 20.

5. számú melléklet

2002. évi közel-keleti járadékbevételeket mutatja be a legfőbb bevételi forrás feltüntetésével

Ország	A járadékbevétel formája	A járadékbevétel az éves összbevétel (GDI) százalékában 2002-ben
Algéria	szénhidrogén-export	64,6
Bahrein	szénhidrogén-export	69,9
Egyesült Arab Emírátsok	szénhidrogén-export	63,3
Egyiptom	amerikai segélyek és a Szuezi- csatorna	n.a.
Irak	szénhidrogén-export	n.a.
Irán	szénhidrogén-export	58,6
Katar	szénhidrogén-export	72,0
Kuvait	szénhidrogén-export	66,4
Líbia	szénhidrogén-export	82,0
Marokkó	foszfát-export	n.a.
Omán	szénhidrogén-export	76,7
Palesztin Nemzeti Hatóság	nemzetközi segélyezés	22 (2005)
Szaúd-Arábia	szénhidrogén-export	78,0
Szudán	szénhidrogén-export	20 (2001)

Forrás: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/med/2003/eng/okogu/okogu.htm>, 2007. június 07.

6. számú melléklet

A polgári és a politikai szabadságjogok hiánya 2004/5

Ország	Politikai szabadságjogok	Polgári szabadságjogok	A szabadság foka
Algéria	6	5	nem szabad
Bahrein	5	5	félig szabad
Egyesült Arab Emírátságok	6	6	nem szabad
Egyiptom	6	5	nem szabad
Irak	6	5	nem szabad
Irán	6	6	nem szabad
Jemen	5	5	nem szabad
Jordánia	5	4	félig szabad
Katar	6	5	nem szabad
Kuvait	4	5	félig szabad
Libanon	5	4	félig szabad
Líbia	7	7	nem szabad
Mauritánia	6	4	félig szabad
Omán	6	5	nem szabad
Palesztín Hatóság	5	5	félig szabad
Szaúd-Arábia	7	6	nem szabad
Szíria	7	7	nem szabad
Szudán	7	7	nem szabad
Törökország	3	3	félig szabad (választási demokrácia)
Tunézia	6	5	nem szabad

Forrás: www.freedomhouse.org/template.cfm?page=264&year=2006, 2007. június 06.

7-8. számú melléklet

Közel-Keleti haderő

	LÉTSZÁM			HADERŐ			
	REGULÁRIS ERŐK	TARTALÉKOK	ÖSSZESEN	HARCKOCSIK	PSZH-K	TÜZÉRSÉGI ESZKÖZÖK	BALLISZTIKUS RAKÉTA-KILÓVŐK
FÖLDKÖZI-TENGER KELETI RÉSZÉ							
EGYIPTOM	468 500	479 000	947 000	3 855	5 270	4 348	42
IZRAEL	168 300	408 000	576 300	3 657	10 419	5 432	107
JORDÁNIA	100 500	35 000	135 500	1 139	1 576	1 233	670
LIBANON	72 100	-	72 100	310	1 257	541	~ 330
PALESZTÍN KÖZTÁRSASÁG	34 000	-	34 000	-	43	-	-
SZÍRIA	380 000	132 500	512 500	3 700	~5 000	~ 2 600	44
MINDÖSSZESEN:	1 223 400	1 054 500	2 277 400	~ 11 560	~43 918	~ 7 498	~ 1198

	LÉTSZÁM			HADERŐ			
	REGULARIS ERŐK	TARTALÉKOK	ÖSSZESEN	HARCKOCSIK	PSZH-K	TÜZÉRSEGI ESZKÖZÖK	BALLISZTIKUS RAKÉTA-KILÓVŐK
PERZSA-ÖBÖL							
BAHREIN	7 400	-	7 400	180	277	-	48
IRAN	420 000	350 000	770 000	1 693	1 250	8 196	42
IRAK	179 800	-	179 800	-	-	-	-
KUVAIT	15 500	23 700	39 200	368	771	218	118
OMÁN	34 000	-	34 000	131	~ 135	-	148
KATAR	11 800	-	11 800	44	~ 260	-	56
SZAÚD-ARÁBIA	171 500	20 000	191 500	750	~ 5 300	404	12
ARAB EMÍRSÉGEK	46 500	-	46 500	~ 430	~ 1 250	399	6
MINDÖSSZESEN:	~ 1 250 000	1 044 00	~ 2 290 000	~ 5 350	~ 10 950	~ 5 900	~ 50

Forrás: Military Ballance: 2005-2006.

9. számú melléklet

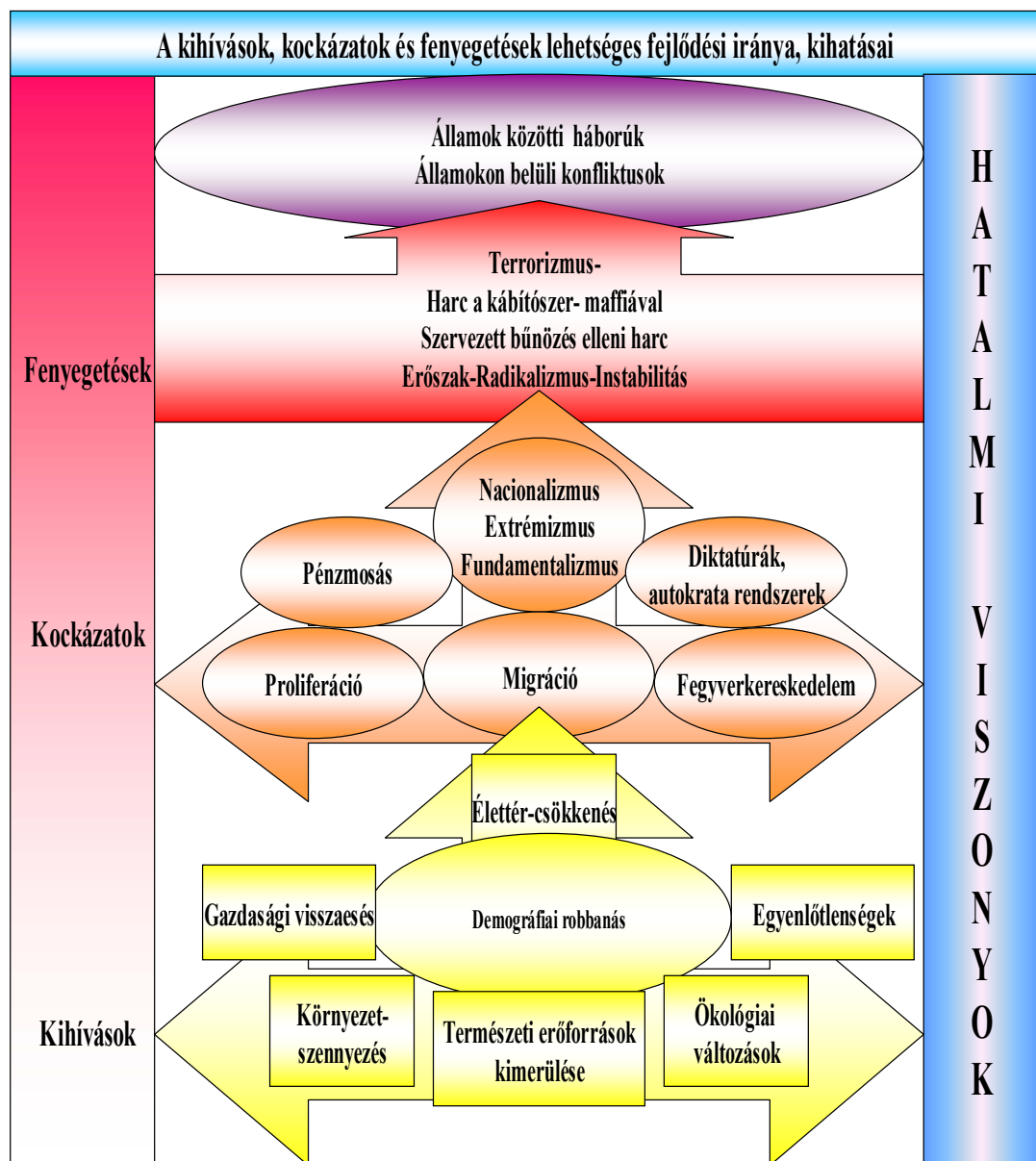
Katonai kiadások

Ország	Katonai kiadások a GDP százalékában*	Katonai kiadások (milliárd USD-ben)*	Külföldről vásárolt fegyverek értéke (millió dollárban, 2003-ban 1990-es árakon)**
Algéria	3,2 (2005)	3,0 (2005)	513
Bahrein	4,19 (2005)	0,630 (2005)	n.a.
Egyesült Arab Emirátusok	3,1 (2000)	1,6 (2000)	922
Egyiptom	3,4 (2004)	2,44 (2003)	504
Irak	n.a.	1,31 (2005)	n.a.
Irán	3,3 (2003)	4,3 (2003)	n.a.
Jemen	6,4 (2005)	1 (2005)	30
Jordánia	11,4 (2005)	1,4 (2005)	258
Katar	10,0 (2000)	0,7 (2000)	10
Kuvait	4,2 (2005)	3,0 (2005)	21
Libanon	3,1 (2004)	0,5 (2004)	n.a.
Líbia	3,9 (1999)	1,3 (1999)	n.a.
Marokkó	5,0 (2003)	2,3 (2003)	n.a.
Omán	11,4 (2003)	0,25 (2004)	14
Szaúd-Arábia	10,0 (2002)	18 (2002)	487
Szíria	5,9 (2000)	0,9 (2000)	15
Szudán	3,0 (1999)	0,6 (2001)	n.a.
Törökország	5,3 (2003)	12,1 (2003)	n.a.
Tunézia	1,5 (1999)	0,36 (1999)	n.a.

Forrás: Factbook országonkénti nyilvántartásai www.cia.gov.com, 2007. január 12.
Military Ballance 2005-2006.

10-11. számú melléklet

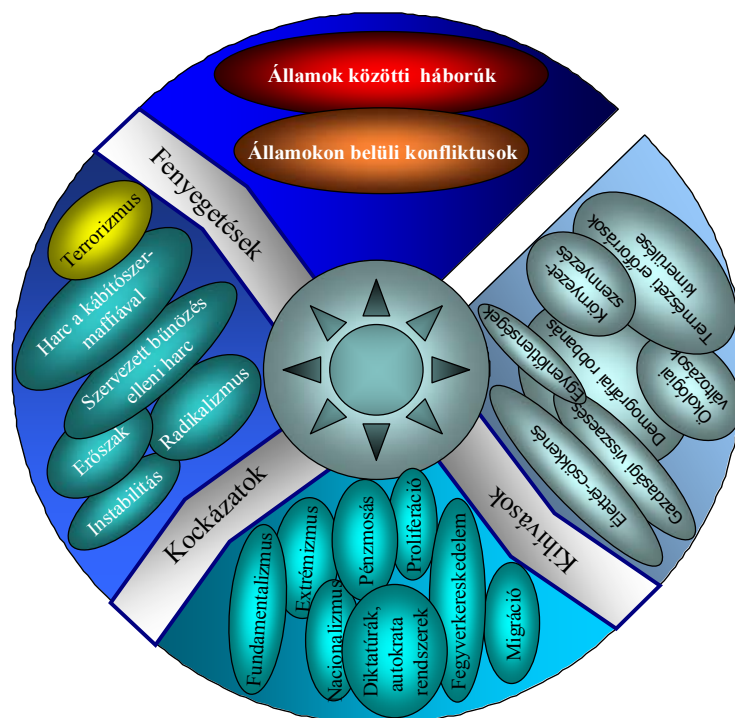
A kihívások, kockázatok és fenyegetések lehetséges fejlődésének kihatásai

(Szerkesztette: Resperger István)

152

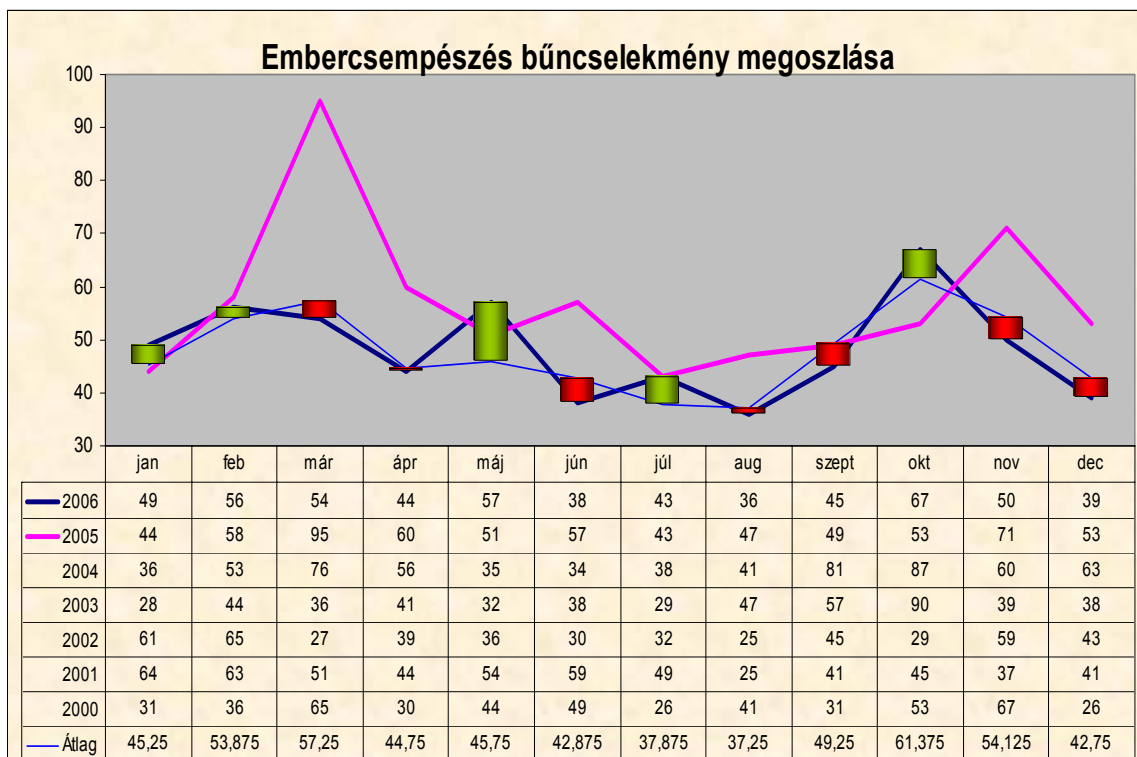
Forrás: Resperger István. A fegyveres erők megváltozott feladatai a katonai jellegű fegyveres válságok kezelése során, PhD értekezés 2001. (mellékletek)

Forrás: Rafael Calduch Cervera: Conflictividad mundial en el siglo XXI. UNIVERSIDAD COMPLUTENSE DE MADRID 2006. (Fordította és szerkeztette: a szerző).

12. számú melléklet

Közel-keleti térséggel kapcsolatos embercsempészség

Forrás: ORFK NNI SZBEO Kiemelt Migrációs Ügyek Főosztálya, 2008. január.

13. számú melléklet

A Hvt. 70. § (1) bekezdés szerinti Magyar Honvédségi feladatok

- „a.) a Magyar Köztársaság függetlenségének, területének, légterének, lakosságának és anyagi javainak külső támadással szembeni fegyveres védelme;
- b.) a szövetségi és nemzetközi szerződésekből eredő egyéb katonai kötelezettségek – különösen a kollektív védelmi, békefenntartó és humanitárius feladatok – teljesítése;
- c.) közreműködés az arra kijelölt és felkészített erőkkel a nemzetközi terrorizmus elleni harc katonai feladatainak ellátásában;
- d.) a honvédelem szempontjából fokozott védelmet igénylő létesítmények őrzése és védelme;
- e.) a befogadó nemzeti támogatás katonai feladatainak ellátása;
- f.) közreműködés az Alkotmány 40/B §-ának (2) bekezdése szerinti fegyveresen vagy felfegyverkezve elkövetett erőszakos cselekmények elhárításában;
- g.) a talált robbanótestek tűzszerészi mentesítése, illetve egyéb tűzszerészeti feladatok térítés ellenében való végrehajtása;
- h.) hozzájárulás a katasztrófavédelmi feladatok megoldásához;
- állami szervek részére térítés ellenében katonai szakértelmet és speciális eszközöket igénylő feladatok ellátása;
- j.) részvétel az állami protokolláris feladatok teljesítésében. „